

Vuoroasuminen ja moniulotteinen lapsen etu
Kehysanalyysi ammattilaisten näkemyksistä

Riikka Rajala

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityön maisteriohjelma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Kevät 2019

TIIVISTELMÄ

Vuoroasuminen ja moniulotteinen lapsen etu. Kehysanalyysi ammattilaisten näkemyksistä.

Riikka Rajala

Sosiaalityön maisteriohjelma

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos/Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: Yliopistonlehtori, YTT Kati Turtiainen

Kevät 2019

Sivumäärä 93 s. + 1 liite

Tutkielmani tarkastelee lastenvalvojen ja perheasioiden sovittelua tarjoavien ammattilaisten näkemyksiä vuoroasumisesta ja lapsen edusta. Tutkielmani on laadullinen fenomenologishermeneuttinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty lastenvalvojen ja perheasioiden sovittelun ammattilaisten teemoitelluilla ryhmähaastatteluilta. Ryhmähaastattelujen litteroitu aineisto on analysoitu Erving Goffmanin (1986) kehysanalyysillä.

Haastatteluaineistosta oli löydettävissä neljä erilaista kehystä vuoroasumisesta. Kehykset eroavat toisistaan ammattilaisten kuvaamien erilaisten roolien, näkökulmien ja perspektiivien sekä lapsen edun muotoilujen näkökulmasta. Nimesin kehykset ihmissuhteiden kehykseksi, sopimukselliseksi kehykseksi, tasa-arvon kehykseksi sekä psykologiseksi kehykseksi.

Ihmissuhteiden kehyksessä painotetaan lapsen suhteen säilymistä molempiin vanhempiinsa ja vanhempien sekä lasten keskinäinen luottamus on tärkeää. Sopimuksellisessa kehyksessä korostuu lapsen huoltoa ja asumista koskevan ratkaisun sopimuksellisuus sekä vanhempien keskenään sopimat ratkaisut lapsen arjen sujuvuuden näkökulmasta. Tasa-arvon kehyksessä kontekstina on vanhempien välinen tasa-arvo ja yhteinen vastuunkanto lapsesta. Psykologisessa kehyksessä korostuu lapsen iän, kehitystason ja yksilöllisten piirteiden huomioimisen tarve vuoroasumisen muotoilussa.

Tutkimus osoittaa, että ammattilaiset tavoittavat vuoroasumiseen liittyvän moniulotteisuuden ja lapsen edun yksilö- ja tilannekohtaisen arvioinnin tarpeen. Jokainen kehys tuo oman näkökulman vuoroasumiseen ja siitä, mikä on lapselle hyväksi. Eri kehykset ilmenevät päällekkäisinä erilaisina näkökulmina ja ammattilaiset liikkuvat kehyksien välillä sulavasti. Ihmissuhteiden kehyksessä korostuu lapsen edun määritelmässä läheisten ihmissuhteiden vaaliminen, sopimuksellisessa kehyksestä käsin lapsen edun mukaista on, että vanhemmat sopivat vuoroasumisen käytännöstä lapsilähtöisesti ja yhteistyössä. Tasa-arvon kehyksen näkökulmasta lapsen edun mukaista on, että vanhemmat kantavat vastuuta tasapuolisesti ja aidossa yhteistyössä. Psykologisessa kehyksessä lapsen edun mukaisena näyttäytyy lapsen psykologisen kehityksen tukeminen ja yksilöllisten tarpeiden huomioiminen.

Asiasanat: vuoroasuminen, kehysanalyysi, lapsen etu, ero, kriittinen perhetutkimus

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. VUOROASUMINEN ASUMISJÄRJESTELYNÄ	4
2.1 Vuoroasuminen yleistyneenä eronjälkeisenä asumisjärjestelynä	4
2.2 Vuoroasumisen juridinen asema lakiuudistuksen myötä.....	6
2.3 Eroauttamisen palvelut	8
3. KRIITTINEN PERHETUTKIMUS TEOREETTISENA TAUSTANA.....	12
3.1 Uudelleen muotoutuva perhekäsitys.....	12
3.2 Yhteistyövanhemmuus eronjälkeisenä ihanteena.....	17
3.3 Lapsen etu hallinnollisena ja tutkimuksellisenä käsitteenä	21
4. AIKAISEMPI TUTKIMUS VUOROASUMISESTA	25
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	32
5.1 Tutkimustehtävä	32
5.2 Asiantuntijahaastattelut aineistona	33
5.3 Kehysanalyysi menetelmänä	35
5.4 Analyysin toteutus	39
5.5 Tutkimuksen eettiset periaatteet	40
6. VUOROASUMINEN ASiantuntijapuheessa	45
6.1 Ihmissuhteiden kehys	45
6.2 Sopimuksellinen kehys	52
6.3 Tasa-arvon kehys.....	60
6.4 Psykologinen kehys	68
7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	76
8. POHDINTA.....	85
LÄHTEET	88
Liitteet.....	94

1. JOHDANTO

Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta uudistuu ja vuoroasuminen mainitaan uudessa, 1.12.2019 voimaan tulevassa laissa ensimmäistä kertaa lapsen virallisena asumismuotona. Vuoroasumisella tarkoitetaan asumismuotoa, jossa lapsi asuu vanhempien erottua vuorotellen molempien vanhempiansa kodeissa. (HE 88/2018.) Vuoroasumisen muuttuessa viralliseksi asumismuodoksi vuoroasumisen asema tulee tunnustetuksi eronneiden perheiden asumismuotona, vaikkakin asumismuotoa on jo pitkän aikaa toteutettu monissa perheissä käytännössä. Viime vuosikymmenten aikana vuoroasuminen on yleistynyt niin Suomessa kuin muissakin länsimaissa eronjälkeisenä asumismuotona. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018.) Tähän saakka vuoroasuva lapsi on asunut toisen vanhemman luona virallisesti ja toista vanhempaa lapsi on tavannut laajalla tapaamisoikeudella. Tosiasiassa lapsi on voinut viettää aikaa kummankin vanhempansa luona aivan yhtä paljon. Uudessa laissa vuoroasuminen on kirjattu lakiin huoltoon liittyvänä järjestelyinä (HE88/2018.) Vuoroasumisen tullessa viralliseksi asumismuodoksi saattaa sen suosio eronjälkeisenä asumismuotona lisääntyä entisestään, kuten monissa muissa maissa on tapahtunut (ks. esim. Bergström, Fransson, Modin, Berlin, Gustaffson, Hjern, 2015).

Tässä pro gradu -tutkielmassani tarkastelen vuoroasumisesta erityisesti ammattilaisten näkökulmasta. Kiinnostuksen kohteenani on se, mistä näkökulmista ammattilaiset tarkastelevat vuoroasumista ja miten he arvioivat lapsen etua vuoroasumisjärjestelyssä. Asumismuodon vakiintuessa ja tullessa kirjatuksi lakiin on tärkeää tarkastella, mitä eron jälkeistä tukea tarjoavat ammattilaiset ajattelevat vuoroasumisesta, sillä ammattilaisten pitää pystyä tukemaan vanhempia lapsen edun mukaisen ratkaisun tekemisessä (avioliittolaki 234/1929 21 §; lapsenhuoltolaki 1983/361 8 §). Lapsen edun arvioiminen vaatii ammattilaiselta kriittistä ja analyttistä lähestymistapaa, sillä lapsen edun käsite on sisällöltään avoin ja myös moraalisen retoriikan väline (Pösö 2012, 77). Leena Autonen-Vaaraniemi ja Hannele Forsberg (2015) korostavat, että vuoroasuminen on hyvin moni-ilmeinen käytäntö ja ammattilaisilta ja tutkijoilta vaaditaan herkkyyttä nähdä ilmiön moniulotteisuutta ja yksilöllisyyttä. Vuoroasumisen yhteydessä ammattilaisen on lähestyttävä jokaista vuoroasumistapausta yksilöllisenä, moni-ilmeisenä kokonaisuutena eikä normimainen lähestymistapa sovellu moniulotteisen ilmiön tarkasteluun ja arviointiin.

Vuoroasuminen voi lapsen näkökulmasta saada hyvin monenlaisia erilaisia sisältöjä. (Emt., 455.)

Olen aiemmassa työssäni työskennellyt lyhyen aikaa lastenvalvojana ja kohtasin vuoroasumista harkitsevia perheitä ja perheitä, joissa vuoroasuminen oli ollut jo pitkään käytäntönä. Koin haastavana arvioida lapsen edun toteutumista vuoroasumisessa, joka muotoutuu joka perheessä hieman omanlaiseksi arkiseksi käytännöksi. Ammatillaisen roolin jälkeisessä neuvottelutilanteessa voi olla hyvin merkityksellinen ja yksittäisiin vanhempien neuvottelutilanteisiin kiteytyy suuria pohdintoja, jotka vaikuttavat lapsen ja tämän perheen elämäntapaan suuressa määrin. Lastenvalvojan työssä voi olla haastavaa varmistua siitä, että vuoroasumISRatkaisu on lapsen edun mukainen. Mistä asiantuntija saa tukea omalle ammatilliselle ajattelulle? Esimerkiksi Lastenvalvojat ry (2017) on ottanut kantaa, että lastenvalvojille ei ole olemassa valtakunnallista ohjeistusta ja moni lastenvalvoja työskentelee itsenäisesti ilman työyhteisön tukea. Oikeustieteen väitöskirjassa Virve-Maria Toivonen (2017, 245) toteaa, että ammatillaisen sisäiset ja henkilökohtaiset perhearvot saattavat vaikuttaa lapsen edun arviointiin aivan huomaamatta, eikä päätöksentekijä välttämättä tunnista, millä perusteilla hän pohjimmiltaan lasta koskevat ratkaisut ja tulkinnat lapsen edusta tekee. Tutkimukseni kiinnittää huomiota asiantuntijoiden näkökulmien ja asenteiden merkitykseen ja siihen, miten ammatillaiset arvioivat lapsen edun toteutumista. Tutkimuksen tulokset ovat merkityksellisiä pohdittaessa sovittelu- ja lastenvalvojapalvelujen roolia vuoroasumisjärjestelyn vakiintuessa ja mahdollisesti yleistyessä, kun vuoroasuminen kirjataan lainsäädäntöön.

Olen kiinnostunut ammattilaisten tulkinnoista myös siksi, että asumismuodosta on esitetty hyvin monenlaisia näkemyksiä, joihin ammatillaiset voivat mahdollisesti tukeutua. Vuoroasumisesta tehdyt tutkimukset ovat nostaneet esiin pääasiassa vuoroasumisen myönteisiä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin (mm. Linnavuori 2007; Nielsen 2014; Rissanen 2016). Perinteinen perhekäsitys on kuitenkin korostanut kodin pysyvyyden merkitystä lapsen turvallisuuden ja eheän identiteetin rakentumiselle, ja vuoroasumisen yleistyminen on haastanut perinteistä käsitystä siitä, mikä oikeastaan onkaan lapsen edun mukaista (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015, 455). Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu ammattilaisten suhtautuvan ristiriitaisesti vuoroasumiseen (ks. esim. Rissanen, Kääriäinen, Rantala, Sarasoja 2017). Tutkimukset vuoroasumisesta ja asumismuodon vaikutuksista lapsen hyvinvointiin ovat herättäneet voimakkaita tunteita puolesta ja vastaan, ja

tutkimustuloksia on joissain yhteyksissä haluttu tulkita joko vuoroasumista puoltaviksi tai asumismuotoon kielteisesti suhtautuviksi (Aaltonen 2009, 97; ks. esim. Pere 2017; Warshak 2014).

Tutkielmani aineistona käytän lastenvalvojen ja perheasioiden sovittelupalvelujen ammattilaisten haastatteluaineistoa, jonka olen kerännyt ryhmähaastatteluilla keväällä 2019. Haastattelemanি asiantuntijat ovat haastatteluissani asiantuntijoina ammattinsa ja työnkuvansa perusteella ja olen kiinnostunut ammattilaisten tulkinnoista ja käsityksistä vuoroasumisesta. Analysoin keräämäni aineistoa Erving Goffmanin (1974) kehysanalyysin teoreettisista lähtökohdista käsin. Tarkastelen sitä, millaisia tulkintakehyksiä sosiaalihuollon ammattilaisilla on vuoroasumisesta. Kehykset kuvaavat erilaisia näkökulmia, joista käsin ilmiötä voi tarkastella ja tulkita. Kehykset nostavat esiin myös erilaisia merkityksiä ammattilaiselle ja asiakkaalle erilaisten roolien kautta, sekä eri kehyksistä käsin lapsen etu saa hieman erilaisia sisältöjä. Kehykset muotoutuvat sosiaalisissa tilanteissa, ja ne yhdistävät yksilötason tulkintaa laajempaan yhteisöön, sillä kehykset ovat kulttuurisesti rakentuneita yhteisön jäsenten tapoja käsittää erilaisia ilmiöitä. (Puroila 2002, 35.) Tapauskohtaisen lapsen edun arvioiminen vaatii tulkintaa monista eri näkökulmista, eri kehyksistä. Vuoroasumisen onnistumiseen vaikuttaa pitkälti myös se, miten vanhemmat saavat käytännön toimimaan, ja vuoroasuminen tulee nähdä myös muuttuvana ja muotoutuvana käytäntönä (Rissanen, Kääriäinen, Rantala, Sarasoja 2017).

Pro gradu -tutkielmani tutkimustehtäväni on tarkastella, mistä tulkintakehyksistä käsin ammattilaiset tarkastelevat vuoroasumista ja miten ammattilaisten asiantuntijapuheessa näkyy lapsen etu. Tutkimukseni tavoitteena on kiinnittää huomiota lapsen edun käsitteelliseen tarkasteluun ja tuoda esiin vuoroasumiseen liittyvän moniulotteisen moraalisen järkeilyn vaadetta (Pösö 2012). Tutkimukseni paikantuu kriittiseen perhetutkimukseen, jossa perhe nähdään monimuotoistuvana sosiaalisena sidoksena. Postmodernin perhekäsityksen ja institutionaalisen, pitkälti edelleen ydinperhemuotoisen perhekäsityksen määritelmät ovat keskenään ristiriitaisia, ja perheen käsitteellisen avautumisen tulkitaan haastavan institutionaalisesti rakentunutta ydinperheen mallia (Silva & Smart 1999, 10). Sosiaalityön näkökulmasta tutkielman tarkoituksena on voimakkaiden äänenpainojen sijaan painottaa vuoroasumisen monia eri vivahteita ja tulkintatapoja ennen kaikkea lapsen näkökulmasta. Tämä on tutkielmani keskeinen lähtökohta.

2. VUOROASUMINEN ASUMISJÄRJESTELYNÄ

Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta uudistuu joulukuun 2019 alussa ja uudessa laissa vuoroasuminen kirjataan ensimmäistä kertaa Suomen lainsäädäntöön. Tässä luvussa kuvaan vuoroasumista asumisjärjestelynä sekä hieman laajemmin eron jälkeisiä palveluita ja ammattilaisten roolia. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaan vuoroasumisen yleisyyttä Suomessa ja muissa maissa tällä hetkellä sekä selvitän, miksi vuoroasujien lukumäärän arvioiminen on vaikeaa. Toisessa alaluvussa kuvaan tarkemmin lapsenhuoltolain uudistusta ja vuoroasumisen asemaa uudessa laissa. Lapsenhuoltolain uudistus on osa hallituksen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE-kärkihanke), jonka tavoitteena on uudistaa lapsi- ja perhepalveluita kokonaisvaltaisesti. Käsittelen LAPE-kärkihanketta tarkemmin viimeisessä alaluvussa eroauttamisen palveluiden kuvaamisen yhteydessä. Viimeisessä alaluvussa kuvaan myös laissa säädettyjä eron sovittelu- ja lastenvalvojapalveluita.

2.1 Vuoroasuminen yleistyneenä eronjälkeisenä asumisjärjestelynä

Vuosittain Suomessa arviolta 30 000–40 000 lasta kokee vanhempiensa avio- tai avoeron ja osa lapsista kokee elämänsä aikana useita eroja (Bildjuschkin 2018, 5). Yhä useammin vanhemmat sopivat lasten vuoroasumisesta, jolloin lapsi asuu yhtä paljon äitinsä ja isänsä kanssa. Yleinen järjestely on lasten vuoroviikkoasuminen, jolloin lapsi asuu vuoroviikoin isänsä ja äitinsä luona, mutta vanhemmat voivat keskenään sopia myös muunlaisista vuorottelevista asumisratkaisuista. Arvion mukaan Suomessa vuoroasuminen koskee kymmeniätuhansia eroperheitä, mutta lukumäärä on vain arvio, sillä vuoroasuminen ei tilastoidu mihinkään. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018, 10.) Tilastokeskuksen tilastoissa perheenä pidetään samassa asunnossa asuvia perhesuhteessa eläviä, jolloin esimerkiksi niin sanotut etäperheet jäävät tilastojen ulkopuolelle. Yksinelävää etävanhempaa ei lasketa perheväestöön kuuluvaksi, vaan tilastoissa he näkyvät yhden hengen kotitalouksina – siinäkin tapauksessa, että he olisivat vuoroasuvien lasten vanhempia ja lapsi asuisi heidän luonaan yhtä paljon kuin toisenkin vanhemman luona. (Anna-Maija Castrén 2009, 110–111.) Vuoroasuminen ja uusperhe ovat ilmiöitä, jotka elävät arjessa ja ovat monelle arkipäivää, mutta tilastoihin niiden asema ei ole vielä vakiintunut. Aino Ritala-Koskinen

(2009, 145) toteaakin, että yhteiskunnallinen ilmiö tulee lopulta tunnustetuksi vasta kun se jää pysyvästi tilastoihin.

Tähän saakka vuoroasuminen ei ole ollut kirjattuna lainsäädäntöön eikä asumismuoto tilastoidu mihinkään, joten vuoroasumisen määrällinen arviointi on hyvin haastavaa. Sosiaalitoimessa tehdyistä lasten tapaamissopimuksista noin 15 prosenttia on ollut vuoroasumissopimuksia, mutta kaikki vuoroasumiseen päätyneet perheet eivät suinkaan asioi lastenvalvojalla tai laadi lastenvalvojalla kirjallista sopimusta vuoroasumisesta, vaan vanhemmat voivat sopia järjestelystä keskenään. Lastenvalvojen vahvistamien vuoroasumissopimusten tilastointi on alkanut vuodesta 2010 ja vuoroasumisen osuus on tilastoinnin aikana ollut hienoisessa kasvussa, tällä hetkellä noin 15 prosenttia kaikista tapaamissopimuksista on vuoroasumissopimuksia (Forss & Säkkinen 2016.) Vielä 2000-luvun alussa yksittäisten sosiaalitoimien selvitysten mukaan lastenvalvojen sopimuksista noin viisi prosenttia koski vuoroasumista (Linnavuori 2007, 27). Lastenvalvojen vahvistamien vuoroasumissopimusten lukumäärä on todennäköisesti huomattavasti tosiasiallista vuoroasumisen osuutta pienempi, sillä moni perhe sopii järjestelystä vain suullisesti keskenään eikä tieto tilastoidu mihinkään. Lastenvalvojan vahvistama sopimus ei myöskään vaikuta perheen arkielämään, sillä etuudet ja palvelut määräytyvät lapsen virallisen asuinpaikan mukaan. Esimerkiksi vuonna 2017 toteutetussa suomalaisessa haastattelututkimuksessa, jossa haastateltiin vuoroasumisjärjestelyyn päätyneitä vanhempia, vain puolet haastatelluista vanhemmista oli asioinut lastenvalvojalla ja puolilla ei ollut minkäänlaista viranomaiskontaktia. Heillä sopimus oli vain vanhempien keskenään suullisesti laatima. (Rissanen ym. 2017, 50.)

Useassa Euroopan maassa vuoroasuminen on varsin yleistä. Esimerkiksi Ruotsissa noin 35–40 prosenttia lapsista, joiden vanhemmat eivät asu yhdessä, asuvat kutakuinkin yhtä paljon molempien vanhempiensa luona (Sarasoja & Rantala 2015, 3). Norjassa vuoroasuminen on yli kolminkertaistunut ajanjaksolla 2002–2012: vuonna 2002 kahdeksan prosenttia eronneiden perheiden lapsista asui vuorottelevasti molempien vanhempiensa luona ja vuoteen 2012 mennessä luku oli kasvanut jo 30 prosenttiin (Aasen Nilsen ym. 2018, 175). Bergström ym. (2015) arvioivat vuoroasumisen lisääntyneen Ruotsissa aktiivisen perhepolitiikan ansiosta. Naisten osallistuminen työelämään on korkeaa Ruotsissa, samoin perhepolitiikassa on ollut jo pitkään sukupuolten välisen tasa-arvon elementtejä ja isät osallistuvat perhe-elämään aktiivisesti. Erityisesti vuoroasumisen kirjaamisen

lainsäädäntöön on arvioitu lisännen vuoroasumista Ruotsissa ja esimerkiksi Belgiassa ja Australiassa. Ruotsissa vuoroasuminen on kirjattu lainsäädäntöön jo vuonna 1998, Belgiassa vuonna 2006 ja Australiassa vuonna 2006. (Emt., 433.)

2.2 Vuoroasumisen juridinen asema lakiuudistuksen myötä

Joulukuussa 2019 astuu voimaan uudistus laista lapsen huollosta ja tapaamisesta, myöhemmin lapsenhuoltolaki, jossa vuoroasuminen on ensikertaa kirjattu lainsäädäntöön (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019). Lapsen huolto- ja tapaamislain uudistuskokonaisuuden keskeisinä tavoitteina on lapsen osallisuuden vahvistaminen, perheiden monimuotoisuuden huomioiminen ja oikeudenkäyntien nopeuttaminen lapsen huoltoa ja tapaamista koskevassa lainsäädännössä (HE88/2018 vp). Lain pyrkimyksenä on vastata paremmin nykyaikaiseen monimuotoiseen perhe-elämään, sillä toistaiseksi voimassa oleva laki lapsen huollosta ja tapaamisesta (1983/361) on tullut voimaan vuonna 1984 eikä vastaa kaikilta osin nykyajan tarpeita. Lakiin on tehty pieniä säädöksiä vuosien saatossa, mutta lakia ei ole kokonaisuudessa uudistettu vuoden 1984 lain säätämisen jälkeen. (Oikeusministeriö 2017.)

Lapsenhuoltolaki (1983/361) antaa vanhemmille mahdollisuuden valita lapsen huoltajuusmuodoksi joko yhteishuollon tai toisen vanhemman yksinhuollon. Uudessa lainsäädännössä vuoroasuminen voidaan kirjata huoltoon liittyvänä ratkaisuna (Lapsenhuoltolaki 190/2019, 7 §) tai tuomioistuin voi tehdä määräyksiä vuoroasumisesta ja siihen liittyvistä ehdoista (Lapsenhuoltolaki 190/2019, 9 a §). Aiemmassa lainsäädännössä vuoroasumisella ei ole ollut juridista asemaa, vaan tähän saakka vuoroasuminen on toteutettu tapaamisoikeutta koskevia säännöksiä soveltaen. Lakiuudistuksessa vuoroasumisella tarkoitetaan lapsen vuorottelevaa asumista, jossa lapsi asuu vähintään 40 prosenttia kalenterivuodesta toisen vanhempansa luona. Lapsenhuoltolain uudistuksessa tieto vuoroasumisesta merkitään väestötietojärjestelmään huollon sisältöä koskevana tietona, jolloin vuoroasuminen tulee väestötietojärjestelmissä näkyväksi. Lakiuudistuksen jälkeen vuoroasumisesta on kuitenkin mahdollista sopia edelleen myös laajaa tapaamisoikeutta soveltaen, eikä perheiden ole pakko ilmoittaa vuoroasumisesta väestötietojärjestelmiin. (HE88/2018 vp.)

Hallituksen esityksessä (HE88/2019 vp.) todetaan, että huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi tehdessä lapsen hoitoon, kasvatukseen, koulutukseen, asuinpaikkaan, harrastuksiin tai muihin henkilökohtaisiin asioihin liittyviä päätöksiä. Lisäksi huoltajan on keskusteltava lapsen kanssa tätä koskevassa asiassa, jos se on mahdollista, ja otettava tämän mielipide ja toivomukset huomioon (Lapsenhuoltolaki 190/2019, 4 §.) Hallituksen esityksessä otetaan kantaa vuoroasumisen edellytyksiin (HE88/2018 vp). Esityksessä korostetaan, että asumis- ja tapaamisjärjestelyä harkittaessa lapsen yksilölliset tarpeet ja taipumuksen on otettava huomioon, sillä osa lapsista saattaa kokea vuoroasumisen stressaavana. Vuoroasumista ei suositella kovin pienille lapsille, ja esimerkiksi viikoittain vaihtuvaa asumista ei suositella ainakaan alle kolmevuotiaille. Hallituksen esityksessä todetaan, että merkityksellistä on myös vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys. Lähtökohtaisesti lapsen elinpiirin tulisi pysyä muuttumattomana niin, ettei lapsen päiväkoti tai koulu muuttuisi asuinpaikan mukaan. Hallituksen esityksessä painotetaan niin ikään vanhempien keskinäistä yhteistyökykyä ja todetaan, että ”erityisesti vuoroasuminen edellyttää vanhemmilta hyvää kykyä kantaa yhdessä vastuuta lasta koskevista asioista. Jos vanhempien välinen yhteistyö ei toimi, on vaarana, että vanhemmille kuuluvaa vastuuta siirretään perusteettomasti lapselle.” (Emt.)

Vuoroasumisessa lapsi on tähän saakka ollut kirjoilla toisella vanhemmallaan, jolle etuudet kuten lapsilisä maksetaan. Lakiuudistuksen jälkeen vuoroasuvalla lapsella voi olla edelleen vain yksi virallinen asuinpaikka ja vanhempien on sovittava vuoroasumisesta sopiessaan myös lapsen virallisesta asuinpaikasta. Tämän kotikuntalain (201/1994) mukaisen asuinpaikan mukaan yhteiskunnan palvelut ja etuudet, kuten esimerkiksi koulupaikka ja lapsilisä, määräytyvät. Arjen kannalta merkityksellisenä on pidetty vuoroasumistilanteissa esimerkiksi asumistuen, koulukuljetuksen, terveydenhuoltopalveluiden tai lapsilisän huomioimista, mutta lapsenhuoltolain uudistuksen jälkeen ne määräytyvät edelleen yhden kotikunnan mukaisesti. (HE88/2018 vp.) Sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän selvittämään vuoroasumiseen liittyvää lainsäädäntöä ja muutostarpeita lain valmistelun yhteydessä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018). Työryhmä totesi tehtävän olleen haastava, sillä monimuotoistuvat perhetilanteet luovat haasteita perhekohtaisten etuuksien määräytymiselle. Selvityksessä todettiin, että nykyinen lainsäädäntö ei aseta pääosin esteitä lapsen vuoroasumiselle, joskaan lainsäädännössä vuoroasumista ei myöskään riittävästi huomioida. Etuuslainsäädännössä on lähtökohtana lapsen asuminen yhdessä osoitteessa eikä

lapsen etuuksia ole jaettu huoltajien kesken. Käytännön toimeenpanossa on jossain määrin joustettu asuinperusteisuudesta, esimerkiksi lapsikorostuksien yhteydessä, mutta soveltaminen on ollut kokonaisuudessaan hyvin vähäistä. Esimerkiksi Kela on myöntänyt, että elatusapu- ja huolto- ja tapaamissopimusten tulkinta on ollut haastavaa. Työryhmä esitti, että vuoroasuminen huomioitaisiin myös etuuksien jakautumisessa, mutta vaikutusten arvioiminen oli haastavaa vuoroasumisen lukumäärää koskevan niukan tietopohjan takia. (Emt.) Joulukuussa voimaan tulevassa lakiuudistuksessa ei ole muutettu etuuksiin liittyvää lainsäädäntöä (HE88/2018 vp). Etuusjärjestelmän uudistaminen olisi ollut suuri kokonaisuus ja vaatinut muutoksia moniin eri lakikokonaisuuksiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018). Etuusjärjestelmien on yleisesti tunnistettu mukautuvan hyvin hitaasti eri perhemuotoihin ja niiden synnyttämiin tarpeisiin, mikä on vuoroasumisen kohdalla johtanut monissa tilanteissa epäoikeudenmukaisiksi koettuihin tilanteisiin (Miettinen & Saarikallio-Torp 2018). Esimerkiksi Ruotsissa etuusjärjestelmää on sovitettu vuoroasumiseen siten, että lapsilisä voidaan jakaa vanhempien kesken ja elatustukea voivat saada molemmat vanhemmat, mikäli he ovat vähävaraisia (Sarasoja & Rantala 2015, 24– 30).

2.3 Eroauttamisen palvelut

Kun vanhemmat päättävät erota, on heidän yhdessä päätettävä lapsen kasvatukseen ja huolenpitoon liittyvistä asioista. Vanhemmat voivat päätyä vuoroasumiseen joko sopimalla siitä keskenään tai lastenvalvojan luona, jolloin lastenvalvoja voi vahvistaa sopimuksen arvioituaan sen olevan lapsen edun mukaista. Jos vanhemmat eivät saa keskenään sovittua huoltoa ja tapaamista koskevista asioista, voivat he saada apua avioliittolain (1987/411) mukaisesta perheasioiden sovittelusta tai lapsenhuoltolain (1983/361) mukaisesti lastenvalvojalta. Lastenvalvojan vahvistamaa sopimusta tarvitaan esimerkiksi elatustuen hakemiseen, mikäli jompikumpi vanhempi on elatuskyvytön, mutta monista asioista vanhemmat voivat sopia keskenään. Perheasioiden sovittelua tarjoavat esimerkiksi seurakuntien perheasiain neuvottelukeskukset ja kuntien perheneuvolat, lastenvalvojapalveluita tarjoaa kuntien sosiaalitoimi. Mikäli vanhemmat eivät pääse asiasta keskenään tai perheasioiden sovittelun avulla ratkaisuun, asia voidaan käsitellä käräjäoikeudessa riita-asiana. Käräjäoikeudessa on myös varsinaista käräjäoikeuskäsittelyä kevyempi huoltoriidan tuomioistuinsovittelu, niin sanottu FOLLO-sovittelu. (Aaltonen 2009.) FOLLO-sovittelun keskeinen pyrkimys on saavuttaa lapsen asiassa vanhempien

kesken sovinnollinen ratkaisu. FOLLO-sovittelu on saanut nimensä norjalaisen Indre Follon -kaupungin sovittelumallista, jossa käräjäoikeusprosessissa on mukana asiantuntijajäsen. Norjalaisesta esikuvastaan suomalainen asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelumalli eroaa siten, että suomalaisessa mallissa asiantuntija on läsnä sovittelussa eikä oikeudenkäynnissä. (Oikeusministeriö 2013, 47.)

Lapsenhuoltolain mukaisesti lastenvalvojien tehtävänä on vahvistaa lapsen huolto- ja tapaamissopimuksia, tehdä tuomioistuimen pyynnöstä olosuhdeselvityksiä, selvittää isyysasioita sekä vahvistaa elatussopimuksia (Aaltonen 2009, 193). Lastenvalvojien työtavat ja resurssit vaihtelevat kuntien välillä. Joissain kunnissa lastenvalvojat tapaavat vanhempia useita kertoja ja tukevat vanhempia lasta koskevan asian sopimisessa, joissain kunnissa tapaamiset saattavat olla ennemmin vanhempien keskinäisten sopimusten vahvistamisia yksittäisellä käyntikerralla. (Juurikko & Kalmari 2018, 4.) Lastenvalvojien asiantuntijuus muodostuu Mari Antikaisen (2007) tutkimuksen mukaan psykososiaalisesta työotteesta ja sopimusteknisestä työotteesta. Sopimustekninen työote, jossa juridinen ja hallinnollinen työote on korostunut, on Antikaisen havainnon mukaan ollut lastenvalvojilla vahvemmin omaksuttu työote kuin psykososiaalinen työote. Psykososiaalisen tuen tarve on eron jälkeen kuitenkin suuri. Lastenvalvojan työrationaliteetista riippuen lastenvalvoja voi olla vanhempien apuna lapsen tapaamiseen liittyvien ristiriitojen ratkaisemisessa ja tukea eron jälkeisessä vanhemmuudessa. (Emt., 72–73.) Varsinainen lakiin kirjattu perheasioiden sovittelu on avioliittolain (1987/411) 20 §:ssä säädetty sosiaalipalvelu, jota tarjoavat esimerkiksi perheneuvola tai seurakunnan perheasiain neuvottelukeskus. Palvelua voivat käyttää sekä avo- että avioliitossa asuvat tai asuneet. Sosiaalipalvelun järjestäjänä voi olla joko kunta tai muu palveluntuottaja, jolle aluehallintovirasto on myöntänyt luvan palveluntuottamiseen. Perheasioiden sovittelua käytetään usein eron jälkeen tai eroa harkittaessa, esimerkiksi lapsen tapaamisia koskevan sovinnon aikaansaamiseksi. (Oikeusministeriö 2014.) Avioliittolain 21 §:ssä ja lapsenhuoltolain 8 §:ssä korostetaan ammattilaisen vastuuta arvioida lapsen edun toteutumista sovittelu- ja lastenvalvojatyössä.

Eronneiden vanhempien ja heidän lasten tarvitsemien palveluiden kenttä on pirstaleinen ja palveluissa on paljon paikkakuntaakohtaisia eroja (Juurikko & Kalmari 2018). Erotilanteessa perheet voivat tarvita monenlaista tukea muuttuvassa perhetilanteessa. Nykyään erotilanteeseen liittyvistä palveluista puhutaan usein eroauttamisen palveluina. Käytännön tukea muuttuvassa arjessa perhe voi saada sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) säädetyistä

kunnan tarjoamista palveluista, joita ovat esimerkiksi perhetyö, kotipalvelu tai sosiaaliohjaus. Eroon liittyvää psykososiaalista tukea tarjoavat monet järjestöt, seurakunta ja esimerkiksi perheneuvola ja avioeroon liittyvää juridista apua vanhempi voi saada oikeusaputoimistosta tai asianajajalta. Lasta koskevissa huolto- ja tapaamisasioissa lastenvalvoja voi vahvistaa huolto- ja tapaamissopimuksen ja sovitteluun apua voi saada perheneuvolasta tai esimerkiksi perheasian neuvottelukeskuksesta. Riitatilanteissa asiaan voi hakea ratkaisua tuomioistuimesta tai tuomioistuinsovittelusta. (Juurikko & Kalmari 2018, 4–7.) Suurin osa vanhemmista pystyy ratkaisemaan lasta koskevia asioita sovinnollisesti, mutta jos vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen huoltoa, tapaamista ja elatusta koskevissa asioissa, voivat vanhemmat joko yksin tai yhdessä hakea riita-asiaan ratkaisua käräjäoikeudelta. Käräjäoikeuksissa on tällä vuosikymmenellä aloitettu myös asiantuntija-avusteisia tuomioistuinsovitteluja, niin sanottuja FOLLO-sovitteluja. FOLLO-sovittelun pyrkimyksenä on saada huoltokonfliktiin ratkaisu vanhempien sovittelulla vielä ennen käräjäoikeuskäsittelyä, sillä lähtökohtaisesti vanhempien yhteisesti aikaansaama ratkaisu konfliktiin on kestävin tapa ja vähentää konfliktin jatkumista. (Salminen 2012.) Sovittelussa on tuomioistuimen sovittelija ja hänellä työparinaan joko sosiaalityön tai psykologian asiantuntija. Asiantuntija-avustajan keskeisimpiä tehtäviä on tuoda FOLLO-sovitteluun lapsen näkökulmaa. (Emt., 841, 850.)

Eroperheiden psykososiaalisen tuen tarpeen on arvioitu olevan suurempaa kuin tarjolla oleva sirpaleinen palvelukenttä pystyy tarjoamaan (ks. esim. Antikainen 2007; Bildjuschkin 2018, 5). Suomi on saanut myös Lasten oikeuksien komitealta huomautuksia siitä, että pitkittyneet huoltoriidat vaarantavat lapsen kehitystä (Lasten oikeuksien komitea 2011). Sipilän hallituksen (2015–2019) yhtenä kärkihankkeena on ollut lapsi- ja perhepalveluiden kokonaisuudistus, jonka tavoitteena on vahvistaa peruspalveluja ja vanhemmuutta. Hallitusohjelmassa linjattiin, että tavoitteena on turvata erotilanteissa lapsen etu ja oikeus molempiin vanhempiin. Ohjelman tavoitteena on ollut uudistaa lapsenhuoltolaki. (Valtioneuvosto 2015.) LAPE-ohjelman yhtenä kokonaisuutena on perhekeskustoimintamallin kehittäminen, jossa vahvistetaan erotilanteen palveluita sekä vanhemmuuden ja parisuhteen tukea. Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittämiskokonaisuudessa yhtenä kohderyhmänä ovat vaikeat huolto- ja tapaamisriidat. Ennaltaehkäisevällä ja riittävällä psykososiaalisella pyritään ehkäisemään vaikeita eroriitoja, joita vuosittain tulee ratkottavaksi tuomioistuihin noin 1800–2000 kappaletta (Bildjuschkin 2018, 5, 15). Sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö johtavat

LAPE-hanketta ja hankkeen toimeenpanon tukena on Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (Lapsenhuoltolain uudistaminen 2017, 12.)

Vaikka vuoroasumisesta ei ole aiemmin säädetty lainsäädännössä, ovat ammattilaiset joutuneet arvioimaan vuoroasumista ja siihen liittyviä käytäntöjä työssään. Useilla paikkakunnilla on käytetty arvioinnin apuna Anna-Kaisa Aaltosen (2009, 99) yhteenvetoa vuoroasumisen edellytyksistä. Aaltonen (emt., 100) korostaa, että vuoroasumista ei tulisi ajatella yksinomaan myönteisenä tai kielteisenä asiana, vaan hyväksyä tosiasia, että vuoroasumisessa on mahdollisuuksia kumpaankin. Ratkaisun tulee perustua yksilölliseen harkintaan ja lapsen yksilöllisiin ominaisuuksiin. Aaltonen toteaa, että vaikka vuoroasumiseen päädyttäisiin jossain vaiheessa, ei vuoroasuminen ole välttämättä pysyvä asumismuoto, vaan olosuhteiden muuttuessa ja lapsen varttuessa lapsi saattaa haluta asua vain toisen vanhemman luona. Eropalveluiden ammattilaisten on työssään tuettava vanhempia lapsen edun mukaisen ratkaisun tekemisessä ja arvioitava lapsen etua. Lastenvalvojat ry (2017) on esittänyt lausunnossaan lapsenhuoltolain uudistuksesta, että moni lastenvalvoja työskentelee ilman työyhteisön tukea, eikä lastenvalvojille ole valtakunnallista ohjausta työhönsä. Lastenvalvojen keskuudessa on ollut myös erilaisia tulkintoja esimerkiksi siitä, pitääkö vuoroasumisessa määritellä elatusapua maksettavaksi ja jos pitää, niin minkä suuruisena ja millä laskukaavalla. Useimmilla paikkakunnilla käytäntöä on muutettu eikä vuoroasujille usein vahvisteta elatusapua maksettavaksi, vaikka suora oikeusministeriön (2007) ohjeen soveltaminen johtaisikin elatusmaksun maksamiseen. Lastenvalvojat ry (2017) on ottanut kantaa myös uuden vuoroasumista koskevan elatusapuohjeen laatimisen tarpeesta.

3. KRIITTINEN PERHETUTKIMUS TEOREETTISENA TAUSTANA

Tutkimukseni teoreettisena paikannuksena on länsimainen kriittisen perhetutkimuksen tutkimusperinne, jossa perhe ymmärretään liikkuvana ja moninaisena muotona. Perheen käsite on ajan saatossa taipunut monenlaisiin muotoihin, joita sille on asetettu. Tällä hetkellä ajatellaan, että perheen käsite on purkautumassa ja aiemmin vahvana ollut ydinperheen ideaali on saanut ympärilleen monenlaisia muunlaisia perheen muotoja. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaan perhekäsityksen muutosta ja asemoin tutkimukseni kriittiseen perhetutkimukseen. Seuraavassa alaluvussa käsitelen eroa perheessä ja käsitelen ajallamme ihanteellista erovanhemmuuden tapaa, yhteistyövanhemmuutta. Tämän luvun viimeisessä alaluvussa määrittelen tarkemmin lapsen etua sekä tuon esiin käsitteen epämääräiseen muotoiluun sisältyviä riskejä. Lapsen etu käsitteenä juontaa ennen kaikkea YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, minkä Suomi on ratifioinut vuonna 1991.

3.1 Uudelleen muotoutuva perhekäsitys

Käsitteenä perhe on hyvin yleinen, merkityksellinen ja kaikkialle läpitunkeva ja yleisellä tasolla ymmärretty käsite, jonka tarkempi tarkastelu osoittaa, kuinka monitulkintainen ja haastava käsite se onkaan. Käsitteenä perhe on kuin liukas saippua, joka voi samanaikaisesti tarkoittaa hyvin monenlaista ja jota on vaikea määrittää. (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 245.) Tässä tutkimuksessa perhe sijoittuu käsitteenä länsimaiseen yhteiskuntaan. Perhesosiologiassa on jo pitkään painotettu perheen moninaisuutta ja ydinperheen normatiivisuutta on kritisoitu (Chambers 2015). Perhesosiologiassa on puhuttu jopa perheen merkityksen vähenemisestä ja on ajateltu, että traditionaalinen perhe väistyy modernisaation ja individualismin muuttaessa elämäntapaa ja että perheiden sidokset ohenevat ja menettävät merkitystään. Sittemmin Chambers toteaa perhesosiologiassa ymmärretyn, että perhe on moninaistumassa ja uudelleenmuotoutumassa, mutta ei suinkaan menettämässä merkitystään. (Emt., 14.) Toisaalta on myös arvioitu, että esimerkiksi Suomesta on tullut uusfamilistinen yhteiskunta, jossa perheen merkitys hoivan ja huolenpidon yksikkönä on uudelleen lisääntymässä ja hyvinvointiyhteiskunnassa yhteiskunnalle jaettuina tehtäviä ollaan siirtämässä takaisin perheen ja yksilön vastuulle (Julkunen 2006).

Perhe on myös keskeinen hallinnollinen käsite yhteiskunnallisen järjestyksen ja esimerkiksi tulonsiirtojen ja etuuksien näkökulmasta (Faurie & Kalliomaa-Puha 2010). Perhettä ei lainsäädännössä määritetä yksiselitteisesti, vaan eri tilanteissa perhesuhteisiin viitataan eri tavoin – välillä keskeinen perhesuhteen määrittäjä on osoite, välillä jääkaappi ja välillä sukuside (emt., 51). Pysyväluonteinen keskustelu on ollut myös se, kuinka yhdenvertaisesti lainsäädäntö kohtelee erilaisia perheitä ja puheenvuoroja on pitkään esitetty perhenormiston yksinkertaistamisen puolesta (emt., 54). Esimerkiksi perhesidoksen purkautuminen eron yhteydessä vaikuttaa suuresti perheenjäsenten taloudelliseen tilanteeseen ja lapsikäyhyys koskettaa Suomessa erityisesti yksinhuoltajaperheitä (Airio 2010). Eron yhteydessä monet taloudelliset riskit ”purevat” yksinhuoltajiin myös voimakkaammin, sillä lasten huolenpidon ja työn vastaanottamisen yhteensovittaminen on usein haastavaa (emt., 210). Vuoroasumisen yhteydessä institutionaaliset perhesuhteet tulevat erityisesti haastetuiksi, sillä etuuksien jakautuminen lapsen yhden virallisen asuinpaikan mukaan koetaan epäoikeudenmukaiseksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018).

Perheen käsitteellistä määrittämistä on ajan saatossa lähestytty monista eri lähtökohdista. Ydinperhettä on pidetty jopa länsimaisen yhteiskunnan perussoluna ja ”normaalin perheen mallina” (Castrén 2014). Ydinperhettä on erityisesti teoretisoinut yhdysvaltalainen Talcott Parsons (1964). Parsons on kuvannut, että suvun merkitys on yhteiskunnan muutoksen myötä heikentynyt yhteiskunnan ottaessa vastuuta osasta tehtävistä ja ydinperhettä tarvitaan hoitamaan jäljelle jääneitä tehtäviä. Parsonsin perhekäsityksessä näkyy ajan kuva: 1950–1960-luvuilla yhdysvaltalaisissa ydinperheissä äidin roolina oli tarjota lapsille hoivaa ja huolenpitoa ja isän roolina oli elannon hankkiminen perheelle. Samalla perhe myös eriytyi aiemmista sukupolvista. (Segre 2012, 68.) Parsonsin perheteorialla ei tämän päivän perhetutkimuksessa ole juurikaan sijaa, mutta toisaalta teoria kuvaa vahvasti perheen ideologista määritelmää, joka edelleen elää arkipäiväisessä perhekäsityksessä (Jallinoja 2014, 33–34). Ydinperheideaalin syntymisen historiallinen alku on paikannettu 1800-luvulle porvarillisen elämäntavan ihanteeksi, ja 1920–1930-luvuilla ydinperheen malli laajeni kaikelle kansalle (Nätkin 2003; Chambers 2015). Samalla elämänpiiri alkoi jakautua yksityiselle ja julkiselle alueelle. Naisten ihanteeksi muodostui äitiys niin kotona lasten parissa kuin yhteiskunnallisesti. 1960-luvulla radikaali naissukupolvi alkoi tehdä irtiottoa tähän sukupuolirooliin. Perheen purkautuminen on alkanut 1970-luvulla: avioliittoinstituutio on muuttanut muotoaan, ehkäisymenetelmien ja keinoalkuisen lisääntymisen takia lisääntyminen ja seksuaalisuus erosivat toisistaan, naiseus ja äitiys

erosivat toisistaan ja myös parisuhde ja vanhemmuus erosivat toisistaan. Perheeseen liittyvät prosessit eivät ole enää niin suoraviivaisia ja luonnollisia kuin ennen, vaan nykyään perheen muotoa haetaan ja sitä muovaillaan ja tehdään. (Nätkin 2003, 18.)

Konstruktionistisesta näkökulmasta perheen merkitystä muotoillaan tapauskohtaisesti (Silva & Smart 1999). Perheen määritelmä on muutoksessa ja perhettä muotoillaan yksilöllisesti, jolloin perheen perussisältö muodostuu emotionaalisista siteistä. Perheen perustehtävät, hoiva ja sitoutuminen, ovat edelleen perheen koossapitäviä tekijöitä, mutta perhettä muotoillaan ja ”tehdään” yksilöllisistä lähtökohdista. Normatiiviset tekijät kuten seksuaalinen suuntautuminen, luokka, etnisyys tai avioliitto eivät ole postmodernissa perheessä olennaisia. Perheeseen kuulumisen ei tarkoita myöskään sitä, että perheen tulisi asua samassa kotitaloudessa, vaan perhesuhteet voivat olla perheen yhteisesti sopimia yhteenliittymiä hyvin erilaisin käytännön ratkaisuin. Myöskään biologisella sukulaisuudella tai aviosuhteella ei ole merkitystä perheeseen kuulumisen määrittämisessä. (Emt., 7.) Postmodernin perheen määritelmä ja institutionaalinen, pitkälti edelleen ydinperhemuotoinen perhekäsitys ovat keskenään ristiriitaisia ja perheen käsitteen laajentuminen haastaa institutionaalisesti rakentunutta ydinperheen mallia (emt., 10).

Myös konfiguraationaalinen tutkimussuunta pyrkii muotoilemaan postmodernia perhettä (Castrén 2014). Konfiguraationaalisesta näkökulmasta perhe muodostuu merkittävistä ihmissuhteista, jotka voivat perustua hyvin monenlaisiin siteisiin (Widmer 2010). Castrén (2014) kuvaa konfiguraationaalisella perhekäsityksellä olevan ilmaisuvoimaa erityisesti nykyajan moninaistuvien perheiden aikakaudella. Heterosuhteisen, yhteisten lasten varaan rakentuvan ydinperheideaalin rinnalla perheitä on hyvin eri muotoisia. Perhemuodostelmina on esimerkiksi neliapila-, sateenkaari-, uus-, adoptio- tai sijaisperheitä, jotka ovat vaikeasti ymmärrettävissä ydinperheideologian näkökulmasta. Konfiguraationaalisessa tutkimusotteessa lähtökohtana on elämässä tärkeät suhteet eikä vain biologinen sukulaisuussuhde, joten perheiden moninaisuus on konfiguraationaalisen näkökulman avulla helpommin ymmärrettävissä. (Emt., 140–141.) Eric Widmer (2010) toteaa, että perheenjäsenillä voi olla keskenään erilaisia ”perheymmärryksiä”, eivätkä esimerkiksi samaan kotitalouteen kuuluvat henkilöt nimeä perheenjäsenikseen välttämättä samoja henkilöitä. Perhekokoonpanot muuttuvat usein esimerkiksi erojen ja uusien liittojen myötä. (Emt., 18.) Näin ollen vuoroasuva lapsi voi liittää perheeseensä halutessaan esimerkiksi molempien vanhempien uusia puolisoita ja heidän lapsiaan, mutta lapsen vanhemman

perhekokoonpanoon ei välttämättä entisen kumppanin uusi puoliso lapsineen kuulu. Konfiguraationaalista perhetutkimusta on toisaalta myös kritisoitu sen vuoksi, ettei näkökulman arvioida tarjoavan perimmäistä perheen määritelmää ja näkökulman on arvioitu myös häivyttävän perheeseen liittyviä syvempiä merkityksiä (Castrén 2014, 165).

Perhettä voidaan tarkastella myös inklusiivisuuden ja eksklusiivisuuden näkökulmasta. Anna-Maija Castrén ja Riitta Högbacka (2014, 106) kuvaavat, että vallitsevaan eksklusiiviseen perhekäsitykseen kuuluvat isä, äiti ja heidän yhteiset biologiset lapsensa. Samaan aikaan kuitenkin perheet moninaistuvat ja haastavat ydinperheideaalia. Castrén ja Högbacka (emt., 110) toteavat, että nykyään ero perheessä ei enää näyttäydy niinkään perheen hajoamisena, vaan ennemmin perhesuhteiden uudelleen järjestelyä, jossa alkuperäisen yksinapaisen ydinperheen korvaa bipolaarinen eli kaksinapainen perhe. Kun eroperheeseen tulee muita sisaruksia, vanhemmille uusia puolisoja ja lapsi mahdollisesti asuu kahdessa eri kodissa, ei perheen määrittely ole enää yksinkertaista. Tunneperhe ja arkiperhe saattavat olla eri asioita. Myös perheen määrittäminen biologiseen sukulaisuuteen perustuen asettaa haasteita inklusiiviselle ja moninaistuvalla perhekäsitykselle. Castrén ja Högbacka arvioivat, että vaikka eksklusiivinen perhekäsitys on tullut haastetuksi, ei perhekäsityksen kytkös biologiseen perheideaaliin katkea, vaan ennemmin eksklusiivinen ja inklusiivinen käsitys törmäävät toisiinsa yhä jännitteisemmin. Toisaalta Anna-Maija Castrén (2009, 106–109) muistuttaa, että perhe on ollut aina hyvin monimuotoinen sosiaalinen suhdemuodostelma. Aiemmin perhekokoonpano muuttui esimerkiksi ennen aikaisten kuolemien ja korkean syntyvyyden takia. Uusperheitä on ollut aina, mutta nykyään uusperheen muodostumiseen johtaa yleensä avo- tai avioero eikä puolison kuolema. Tämän päivän uusperhekokoonpanossa on mukana myös lasten muualla asuvat biologinen vanhempi, mikä tekee perhemuodostelmasta hyvin uudenlaisen ja ristiriitaisen.

Feministisessä tutkimusperinteessä on kritisoitu, että perheen ydinperheideaalinen malli on läpikäynyt ja ”kaikkiialla oleva”, joka kulkee monissa eri diskursseissa ja ohjaa jopa perhetutkimusta (Kuronen 2014, 93–94). Vaikka perhemuodot ovat moninaistuneet ja eri vaihtoehdot normalisoituneet, on yleinen tulkinta usein edelleen sen kaltainen, että lapsen hyvinvointi toteutuu yksinomaan ehjässä ydinperheessä (Nätkin 2003). Idea perheestä muuttuu hiljalleen, vaikkakin ydinperhe on edelleen perheen jonkinlainen perheen kulttuurillinen kiteytys: kuvitellessaan perhettä, moni mieltää perheen ytimeksi edelleen ydinperheen (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 244). Castrén (2009, 113) arvioi, että

suomalaisessa yhteiskunnassa perhemääritelmänä on enemmän puolisosuhde kuin familistinen vanhemman ja lapsen suhde. Castrén on havainnut, että esimerkiksi venäläisessä kulttuurissa perheen muodostuminen nähdään vahvemmin äidin ja lapsen välisen suhteen kautta kuin Suomessa, jossa avio- tai avosuhte on keskeisessä roolissa.

Aino Ritala-Koskinen (2009, 134) arvioi, että uusperheen normalisointi on alkanut 1980-luvulta alkaen. Ritala-Koskinen kuvaa uusperheen normalisoitumista moderni–postmoderni-käsitteparin avulla. Modernin ajan tulkinnassa uusperhe ja moninaistuva perhekäsitys nähdään enemmän sosiaalisina ongelmina, perheiden hajoamisina, mutta postmodernissa ajattelussa erilaiset perheet nähdään perheiden moninaistumisena ja helpommin hyväksyttävänä. Ritva Nätkin (2003, 22) toteaa, että individualismi ja yksilöllisyys ovat yhteiskunnassa läsnä, mutta samaan aikaan monet perherakenteen ihanteet ovat edelleen taustalla, osin näkymättöminä. Liberaalissa perinteessä ei Nätkinin mukaan täysin tavoiteta naisen yksilöllistymisen erityisyyttä suhteessa miehiin, sillä äitiys ja muu naisten tekemä hoivatyö uhkaa tällöin tulla sivuutetuksi. Niin sanottu vanhemmuuden kaksoisstandardi, eli ajatus isän ja äidin erillisistä tehtävistä, on kuitenkin kyseenalaistunut äitien palkkatyön yleistyttyä. Osana perheen murrosta muuttuvat myös äitiys ja isyys: erityisesti pohjoismaissa sekä isät että äidit osallistuvat työmarkkinoille ja isät osallistuvat yhä enenevässä määrin lastensa hoivaan (Johansson & Andreasson 2017). Isien lisääntynyt halu osallistua perhe-elämään voidaan tulkita sukupuolten tasa-arvon lisääntymisenä ja miehet tekevät yhä enemmän myös esimerkiksi kotitöitä. Toisaalta Johansson ja Andreasson muistuttavat, että isyyden rooli on hyvin kulttuurisidonnainen ja esimerkiksi pohjoismaissa on löydettävissä monenlaisia tapoja toteuttaa isyyttä. Tasa-arvoista, uudenlaista isyyttä Johansson ja Andreasson luonnehtivat sukupuolineutraaliksi isyydeksi. (Emt., 34.) Vuoroasuminen voidaan tätä kuvausta vasten nähdä yhdeksi uudeksi perheen variaatioksi, jossa isä ja äiti jakavat vanhemmuuden parisuhteen eriydyttyä.

Vaikka perhekäsitys on laajentunut ja perheiden moninaisuus lisääntyy, elävät perinteiset ydinperhenormatiiviset perhearvot vanhempien puheissa ja osittain myös ammattilaisten tulkinnossa (ks. esim. Moring 2013, Hiitola 2015). Myös Aino Kääriäisen (2009) tutkimuksessa ydinperheen ideaali näyttäytyi vahvasti eronneiden vanhempien puheessa. Eronneiden vanhempien toiveissa oli lasten mahdollisimman muuttumaton arki, ja lisäksi vanhempia huolestutti, miten he pystyvät eron jälkeen tarjoamaan samanlaista vanhemmuutta kuin ydinperheessä (emt., 88, 98). Kääriäisen haastattelemat eronneet

lähivanhemmat kritisoivat viikonloppuvanhempien iloisen viikonloppuarjen elämistä. Lähivanhemmat kokivat kasvatustyylin epäsopivana ja antavan vääristyneen kuvan viikonloppuvanhemmasta, jonka kanssa ei tarvinnut elää arkea ja ylläpitää kuria. (Emt., 75.) Myös Rissasen ym. (2017) tutkimuksessa vuoroasumisesta havaittiin, että vuoroasumisella vanhemmat haluavat jakaa vanhemmuutta ja turvata ydinperheideaalin mukaisen suhteen molempiin vanhempiin, niin että lapset saavat vanhempien erosta huolimatta pitää molemmat vanhempansa.

Uusperheitä koskevassa väitöskirjassaan Mari Broberg (2010, 215) toteaa uusperheen polkuja olevan hyvin monia ja erilaisilla perheillä oleva hyvin eri lähtökohtia yhteiselle perhe-elämälle. Perheiden monimuotoistuminen haastaa Brobergin mukaan suomalaista ydinperhekeskeistä perhepolitiikkaa, jossa esimerkiksi uusperheet ovat edelleen pitkälti määrittämättömiä. Traditionaalinen perhekäsitys näyttäytyy esimerkiksi etuuksien kriteereissä, joissa perheeksi usein katsotaan samassa kotitaloudessa asuvat henkilöt. Perhe-elämä muovautuu monista eri elementeistä ja siten esimerkiksi vuoroasumisen kaltaisten järjestelyjen käytännön toimivuus vaatii lukuisten asioiden yhteensovittamista. (Emt., 215–217.) Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen (2014, 244) kuvaavat perheen muuttuneen historian saatossa siten, että perheen pysyvänä ihanteena on ollut ja on edelleen huolenpito lapsista, mutta nykyaikana ajatteluna on, että sitä voidaan tehdä hyvin monenlaisissa perhemuodoissa.

3.2 Yhteistyövanhemmuus eronjälkeisenä ihanteena

Viime aikoina on yhä laajemmin kiinnitetty huomiota siihen, miten vanhemmat voisivat erota lasten kannalta hyvin. Hallituksen LAPE-kärkihankkeen tarkoituksena on ollut kehittää eropalveluita niin, että ne edistäisivät yhteistyövanhemmuutta, ja vanhempien sovinnollinen eroaminen nähdään lapsen kannalta tärkeänä (Juurikko & Kalmari 2016; Bildjuschkin 2018). Lasten ja vanhempien välinen suhde on muuttunut viime vuosikymmeninä ja vanhemmat toteuttavat vanhemmuutta aiempaa tasa-arvoisemmin. Muutoksen myötä paine lapsen laajaan luonapitoon eron jälkeen on kasvanut. (Aaltonen 2009, 97.) Tasa-arvokehityksen taustalla on esimerkiksi pohjoismaisten työmarkkinoiden kehittyminen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon lisääntyminen (Johansson & Andreasson 2017, 8).

Eron jälkeistä äitiyttä ja isyyttä tutkinut Tiina Hokkanen (2015) toteaa, että nykyään yhä laajemmin molemmilla vanhemmilla on halua ja kykyä sitoutua lapseen, usein jo parisuhteen aikana. Toisaalta joskus isät havahtuvat isän rooliinsa vasta eron jälkeen, ja yhteinen aika ja suhteen kehittyminen eron jälkeen on tällöin hyvin merkityksellistä sekä isälle että lapselle. Eron jälkeen moni Hokkasen tutkimukseen osallistunut vanhempi oli toivonut yhteishuoltajuutta korostaen, että näin lapsella säilyisi edelleen molemmat vanhemmat. Yhteishuoltajuuden tosiasiallisista vaikutuksista vanhemmilla ei usein ollut etukäteen tietoa ja yhteishuoltajuuden merkitys oli jäänyt Hokkasen aineiston mukaan haastateltavien odotuksia vähäisemmäksi. (Emt.) Vanhemmuuden muuttuessa viime vuosikymmenien aikana myös huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvä käsitteistö on muuttunut ja arkikieliset ilmaukset eroavat usein juridisista käsitteistä. Juridisesti yhteishuoltosopimus ja tapaamissopimus ovat erillisiä ja toisistaan riippumattomia sopimuksia, mutta Hokkasen tutkimus osoittaa sen, miten tiiviisti huoltajuus ja tapaaminen lomittuvat toisiinsa ja yhteishuoltajuuden ymmärretään tarkoittavan vanhempien yhteistä vastuunkantoa lapsesta. Yhteishuoltajuus ei kuitenkaan välttämättä tarkoita molempien vanhempien osallisuutta lapsen elämään vaan yhteishuoltajuus voi jäädä vain juridiseksi huoltajuusmuodoksi. Käsitteen rinnalle ovatkin nousseet käsitteet jaettu vanhemmuus tai yhteistyövanhemmuus, joissa korostuvat molempien vanhempien yhteinen vanhemmuuden tehtävä (ks. esim. Silvén 2005; Feinberg & Kan 2008).

Kasvatus- ja kehityspsykologian näkökulmasta lapsi tarvitsee tasapainoiseen kehitykseen läheisen ja turvallisen suhteen vanhempaan ja lämpimät suhteet perheessä ovat lapsen kehitykselle tärkeitä tekijöitä. Turvalliset, lämpimät suhteet perheenjäseniin ovatkin tärkeämpiä lapsen kehitykselle kuin perhemuoto, jossa lapsi elää. (Silvén 2005, 425.) Vanhempien erotessa päähuoltajuus on perinteisesti jäänyt usein äideille, jolloin lapsen läheiset välit isään ovat muodostuneet yhdeksi sosiaalisen toimintakyvyn ennustajaksi lapsen kehityksessä (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen, Ruoppila 2014, 135). Lapsen psyykkisen hyvinvoinnin näkökulmasta myös eroamatta jättäminen on riski, jos vanhemmilla on parisuhdeongelmia: perheen lämpimät vuorovaikutussuhteet ovat tärkeitä lapsen psyykkiselle kehitykselle ja jos vanhemmat jättävät eroamatta ja lapsi altistuu vanhempien välisille ristiriidoille, aiheuttaa se lapselle mahdollisesti psyykkisiä ongelmia (Salo 2011).

Käsitteenä yhteistyövanhemmuus (*coparenting*) ei tarkoita vain eron jälkeen toteutettua vanhemmuuden jakamista, vaan sillä tarkoitetaan yleisesti vanhempien yhteistä kasvatustapaa lapsen kasvattamisessa. Yhteistyövanhemmuus on vanhemmuuden tyyli, jota vanhemmat voivat toteuttaa erilaisissa perhemuodoissa, yhdessä asuessa tai erillään asuen. Yhteistyövanhemmuus perustuu vanhempien vastavuoroiseen kunnioitukseen ja sitoutumiseen lapsen yhteiseen kasvatustehtävään. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että yhteistyövanhemmuutta voidaan edistää esimerkiksi jo ennen lapsen syntymää perhevalmennuksen kaltaisilla tukimuodoilla. (Feinberg & Kan 2008.) Suomessa yhteistyövanhemmuuteen on usein viitattu eronjälkeisen vanhemmuuden kuvaamisessa, esimerkiksi LAPE-kärkihankkeen tavoitteena on pidetty yhteistyövanhemmuuden edistämistä eron jälkeen (Juurikko & Kalmari 2016; Bildjuschkin 2018). Kansainvälisessä kirjallisuudessa vuoroasumisesta käytetään usein käsitteitä, joista ensimmäinen viittaa jaettuun vanhemmuuteen: *shared parenting*, *shared residence*, *joint residence*, *shared custody* ja *joint physical custody* (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015, 448). Käsitteellisesti yhteistyövanhemmuudella tarkoitetaan vanhempien vastuullista tapaa toimia yhdessä lapsen kasvatuksessa (mm. Feinberg & Kan 2008), joka on myös eronjälkeisen vanhemmuuden ideaali (ks. Bildjuschkin 2018). Hokkanen (2015, 24) kuvaa vuoroasumista ”toteutuneeksi tai tosiasialliseksi yhteishuoltamiseksi”, osoittaen sen, että vuoroasumisen ideaalina nähdään yhteisen vanhemmuuden toteuttaminen vanhempien keskinäisen parisuhteen päättymisestä huolimatta.

Eron kaltaisessa kriisitilanteessa vanhemmuuden toteuttamisen tapa entisestään korostuu ja tulee näkyväksi ja neuvotelluksi (Hokkanen 2015). Jos esimerkiksi vanhempien kesken ei ennen eroa ole ollut yhteistä käsitystä vanhemmuuden toteuttamisesta, on vanhempien vaikea alkaa neuvotella ”vanhemmuuden pelisäännöistä” eron kaltaisessa kriisitilanteessa. (Emt., 46–47.) LAPE-hanke on myös julkaissut perheiden ja ammattilaisten tueksi vanhemmuussuunnitelman (*parenting plan*), joita on käytössä esimerkiksi Australiassa ja Englannissa (Bildjuschkin 2018, 15). Aino Kääriäisen (2008) tutkimuksessa haastateltiin vanhempia eron jälkeen ja Kääriäinen kuvaa, että vanhempien kesken on suuria eroja siinä, millä tavoin vanhemmat kykenivät rakentamaan yhteistä vanhemmuutta eron jälkeen. Osalle haastatelluista yhteinen ja jaettu vanhemmuus oli hyvin tärkeää ja tavoiteltavaa, ja joissain tapauksissa vanhempien tasapuolinen osallistuminen lisääntyi eron jälkeen. Moni haastateltu korosti Kääriäisen aineistossa sitä, että heidän oma vanhemmuutensa vahvistui eron jälkeen (emt., 88). Kääriäinen toteaa, että vanhemmilla on hyvin erilaisia käsityksiä siitä, millä

tavoin lapset reagoivat eroon ja mitä hankaluuksia erosta seuraa. Vanhemmilla on keskenään myös hyvin erilaisia käsityksiä lapsuudesta ja kasvattamisesta, mikä liittyy Kääriäisen mukaan aikamme hajanaiseen kasvatuskulttuuriin. (Emt., 97.) Johanna Terävän, Anu Kuukan ja Maarit Alasuutarin (2018) tutkimus pienten lasten vanhempien lastenhoitoratkaisuista osoittaa, että käsitys hyvästä vanhemmuudesta ja hyvästä lapsuudesta on hyvin latautunutta, ja yhteiskunnallinen keskustelu lapsen parhaasta on ristiriitaista eikä tue vanhempia päivähoitoratkaisun tekemisessä. Aivan kuten lasten päivähoitoratkaisuja, myös lapsen huollon ja asumisen ratkaisuja eron jälkeen tehdään monenlaisissa elämäntilanteissa erilaisin perustein ja käytännön olosuhteiden ristipaineessa.

Ritva Nätkin (2003, 25) paikantaa modernin lapsuuden syntymisen 1970–1980-luvuille. Modernissa lapsikäsitetyksessä lasta ei nähdä enää yksinomaan perheen jäsenenä tai pelkästään suojelun kohteena, vaan lasta pidetään itsenäisenä toimijana. Perheen purkautumisprosessi ei postmodernista tulkinnasta käsin ole riski lapsen kehitykselle, eikä esimerkiksi avioeroa nähdä perheen loppuna vaan suhteiden uudelleenjärjestelynä, avioero voidaan jopa nähdä ydinperheen laajenemisena. Postmodernissa hyvinvointivaltiossa merkittävä kysymys onkin, että mihin hyvinvointivaltiossa on puututtava ja mikä on sosiaalinen ongelma ja mikä lopulta vain erilainen elämäntapa. Nätkin (emt., 36) korostaa, että ongelmiin pitää puuttua erojen korostamisen sijaan.

Sateenkaariperheitä koskevassa väitöskirjassaan Anna Moring (2013) toteaa, että sateenkaariperheiden asema on niin kiistanalainen ja marginaalinen, että se asettaa perheille suuria vaatimuksia onnistua ja olla onnellisia. Samalla tavoin eronneille perheille saatetaan asettaa odotuksia. Esimerkiksi Leena Autonen-Vaaranien ja Hannele Forsbergin (2015) tutkimuksessaan nimeämä yksi kuvauskategoria oli onnistumistarina, jossa oli piirteitä halusta korostaa järjestelyn toimivuutta ja ”avioerolapsuuden” riskien välttämistä. Myös Rissanen ym. (2017, 44) tutkimuksessa nousi korostuneesti esiin yhteistyöhön pyrkivien vanhempien tavoite onnistua vanhemmuudessa, kun he olivat kokeneet epäonnistuneensa parisuhteessa.

3.3 Lapsen etu hallinnollisena ja tutkimuksellisenä käsitteenä

Lapsen hyvän käsite on viime vuosikymmeninä muuttunut lapsen edun käsitteeksi ja lapsioikeudelliseksi asiaksi (Nätkin 2003). Nätkinin mukaan aiemmin puhuttiin enemmän lapsen hyvinvoinnista tai lapsen hyvästä ja sillä tarkoitettiin terveyttä, ravintoa raitista ilmaa, virikkeitä ja hyviä tapoja. Nyt lapsen hyvinvoinnille tärkeiksi asioiksi korostetaan ihmissuhteiden laatua eli kiintymyssuhdetta, tasapainoista kehitystä ja normaalia elämäntilannetta sekä myös lapsen osallisuutta. Nätkin toteaa, että mediajulkisuus tarjoaa lapsen hyvinvoinnille tärkeiksi asioiksi ”rajoja ja rakkautta”, kun taas kriittisessä perhetutkimuksessa nähdään, että lapsen hyvää voi tarjota monista asemista käsin. (Emt., 38.) Käsitelmä siitä, mikä on lapsen edun mukaista, riippuu ajasta ja paikasta. Asiantuntijatieo muuttuu, mikä muuttaa myös lapsen etua koskevia tulkintoja. Lapsen edun käsitteen taustalla on pitkälti käyttäytymistieteen ja erityisesti psykologisen tiedon muuttuminen. (Kurkio-Suonio 1999, 350.) Leena Autonen-Vaaraniemi ja Hannele Forsberg (2015) toteavat, että perinteisen käsityksen mukaan kodin pysyvyys on ratkaisevaa lapsen turvallisuuden ja eheän identiteetin rakentumiselle. Viime vuosina vuoroasumista on normalistettu ja samalla haastettu perinteistä käsitystä siitä, mikä todella on lapsen edun mukaista. (Emt., 455.)

Lapsen etu ja lapsioikeus ovat nousseet myös juridisiksi kysymyksiksi ja lapsi on siirtynyt perheen piiristä ikään kuin itsenäiseksi yksilöksi. Lapsioikeus omana oikeudenalanaan on syntynyt vasta 1970- ja 1980-luvuilla, jolloin lapsi on alettu nähdä itsenäisenä yksilönä eikä vain perheenjäsenenä. Vuonna 1984 voimaan tullut laki lapsen huollosta ja tapaamisesta pohjautuu ensisijaisesti lapsen etuun. Lapsen etu on keskeisin ratkaisukriteeri, mutta samalla se on myös avoin normi, jonka tulkitseminen jättää runsaasti tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lasta koskevassa huoltoriidassa tuomarin harkintavalta on hyvin laaja ja huoltoriitaan tarvitaankin eri tieteenaloja ylittävää tietoa. Yksittäisessä tapauksessa tuomioistuimen on pystyttävä määrittämään lapsen etu perheen tosiasiallisissa olosuhteissa. (Aaltonen 2009, 15–18.) Lapsen edun käsitettä käytetään Johanna Hiitolan (2015, 31) arvion mukaan laissa erityisesti sellaisissa kohdissa, joissa lapsen tilanne saattaisi jäädä vanhempien muuttuvien olosuhteiden varjoon tai lapsen tilanne on niin erityislaatuinen, että tavanomainen lain soveltaminen ei olisi lapsen kannalta parhaaksi.

Lapsen etu käsitteenä pohjautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen (LOS). Sopimuksen kolmannen artiklan ensimmäisen kohdan mukaan lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsen etu määritellään tapauskohtaisesti, mikä tarkoittaa lapsen yksilöllisen tilanteen ja tapaukseen liittyvien olosuhteiden huomioimista. Myös lapsen oma näkemys on otettava huomioon. Sopimuksessa on keskeistä oikeusperustaisuus, lapsen oikeuksien ja lapsuuden suojeleminen sekä lapsen osallisuus. (Hakalehto 2016, 430.) Käsitteellisesti lapsen edulla on Virve-Maria Toivosen (2017) mukaan yksityinen ja julkinen taso, eikä lapsen etu perheessä ja julkisen vallan toiminnassa tarkoita samaa asiaa. Lapsen etu juridisessa päätöksenteossa vaatii tilannesidonnaista ja tulkinnanvaraista arviointia, johon herkästi vaikuttavat päätöksentekijän omat kokemukset ja subjektiivinen arvio siitä, mikä on lapsen parhaaksi. Perhe- ja lapsioikeuteen liittyvässä arvosidonnaisessa arvioinnissa yksityisen ja julkisen tason sekoittuminen ei-toivotulla tavalla on lähes väistämätöntä. Uhkana on, että lapsen etua ei tällöin määritellä riittävän läpinäkyvästi, vaan käsite jää avoimeksi ja epämääräiseksi. (Emt., 79.)

Epämääräisesti muotoillun käsitteen riskinä on käsitteelle annetut huolimattomat merkitykset. Hiitola (2015, 20) toteaa, että ”käsitteet, kuten lapsen etu tai hyvä vanhemmuus, tullaan helposti määrittäneeksi valkoisen, keskiluokkaisen ja heteroseksuaalisen ydinperheen kautta tai siihen verraten”. Hiitola on väitöskirjassaan tutkinut perheen ja vanhemmuuden määrittelyjä hallinto-oikeuden huostaanottohakemuksissa ja havainnut, että niissä arvioidaan lasten laiminlyönnin lisäksi myös perheen kunnollisuutta. Kunnollisen perheen yhtenä määrittelynä on juuri ydinperhenormatiivisuus, jota myös perheet itse tuottavat. Muita päätöksentekoon vaikuttavia normatiivisia kunnollisuuden arvioinnin osalualueita ovat esimerkiksi yhteiskunnallinen asema, etninen tausta, sukupuoli ja vanhempien vammaisuus. (Emt.)

Lapsen etu on Tarja Pösön (2012) tulkinnan mukaan nykyaikana myös moraalisen retoriikan tärkeä väline. Moring (2013) toteaa, että lapsen edulla pystytään retorisesti perustelemaan hyvin monenlaista ja lapsen etu taipuu moniin eri selitysmalleihin, ollen perusteluna keskenään vastakkaisilla kannoillakin. Samalla lapsen etu on ehdoton ideaali lapsista käytävässä keskustelussa. (Emt, 61.) Lapsen etu vaatiikin kriittistä tarkastelua ja moraalista järkeilyä, jotta lapsen edulla ei perusteltaisi asioita huolimattomasti (Pösö 2012, 77). Lapsen

edun käsite pohjaa ajatukseen, että toimenpiteitä arvioidaan lapsen kannalta ja varmistetaan, että lapsen tarpeet huomioidaan. Lapselle tärkeänä nähdään varttuminen ja kasvaminen pysyvissä ja huolehtivissa olosuhteissa. Sittenkin etenkin pienten lasten etua on tulkittu kiintymyssuhdeteorian avulla, jolloin vuorovaikutussuhteen merkitystä on painotettu. Lastensuojelulaissa lapsen etua on pyritty erittelemään tarkemmin, mutta Pösö toteaa muotoilun olevan edelleen hyvän lapsuuden yleisen normiston mukaista jääden lopulta varsin laajaksi muotoiluksi. Lapsen edun käsitteellisenä painotuksena lastensuojelulaissa on lapsen lähisuhteiden pysyvyyden ja lapsen osallisuuden korostaminen. (Emt., 79–81.)

Moring (2013, 218) toteaa, että lapsen edun käsitteelliselle määrittämiselle on annettu laissa runsaasti tilaa ja monitulkintaisen käsitteen ytimeksi on nostettu lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukainen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lapsen etua muotoillaan siten tapauskohtaisesti. Pösön (2012, 91) mukaan lapsen edun käsitteellinen määritelmä on laaja, jolloin sosiaalityön tilannesidonnaisuus ja moraalisen järkeilyn merkitys korostuu erityisesti. Postmoderniin sosiaalityöhön kuuluu epävarmuus, ristiriidat ja toistuva neuvottomuus, ja se on ikään kuin työhön kuuluva asia, ei niinkään ongelma, joka olisi pysyvästi ratkaistava tai edes ratkaistavissa. Moraalisen järkeilyn tueksi tarvitaan Pösön mukaan kuitenkin teoreettisempaa erittelyä lapsen edusta, jotta käytännön sosiaalityön moraalille järkeilylle olisi myös teoreettista tukea. (Emt., 92.)

Juridisesta näkökulmasta lapsen edun käsitteellinen ”epämääräisyys” ei ole Susanna Hakalehdon (2016) mukaan niinkään ongelma, vaan ongelmallista sen sijaan on, ettei lapsen edun osatekijöitä riittävästi avata ratkaisuihin. Lapsen oikeuksien sopimuksessa ei Hakalehdon mukaan tavoitteena ole ollut käsitteen määrittäminen, vaan lapsen edun arvioinnin on todettu olevan tapauskohtaista. Lapsen oikeuksien komitean suositukseksi on ollut, että lapsia koskevissa ratkaisuihin aina mainitaan, mistä lapsen etu koostuu, miten sitä on arvioitu ja painotettu ja miten lapsen näkemykset on selvitetty. (Emt., 432–433.) Toisaalta on arvioitu, että lapsen edun täsmällisemmällä määrittämisellä voitaisiin parantaa lasten oikeusturvaa juridisissa prosesseissa (Toivonen 2017). Toivonen arvioi, että päätöksentekijän sisäiset ja henkilökohtaiset perhearvot saattavat vaikuttaa päätöksentekoon aivan huomaamatta, eikä päätöksentekijä välttämättä huomaa, millä perusteilla hän pohjimmiltaan lasta koskevat ratkaisut ja tulkinnat lapsen edusta tekee. (Emt., 245.) Keskeistä molemmissa tulkinnoissa on, että lapsen etuun ei saisi viitata löyhästi, vaan joko laissa tai sen käytännön soveltamisessa pitäisi pystyä erittelemään lapsen edun merkitys.

Myös lapsen näkökulmaa olisi huomioitava aiempaa kokonaisvaltaisemmin tuomioistuinprosessissa. Toivonen toteaa, että kansainvälisesti on korostettu moniammatillisen ja ajantasaisen tutkimustiedon merkitystä lapsioikeudessa. (Emt., 245–247.) Eri ammattikunnissa on kuitenkin erilainen käsitys lapsen edun sisällöllisistä kysymyksistä ja tämä tekee moniammatillisesta työskentelystä haastavaa, mutta toisaalta myös osoittaa moniammatillisen arvioinnin välttämättömyyden lapsioikeudessa (Salminen 2018, 219).

4. AIKAISEMPI TUTKIMUS VUOROASUMISESTA

Vuoroasumisesta tehtyt viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet vuoroasumisella olevan myönteisiä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin verrattaessa asumismuotoa muihin eroasumisjärjestelyihin. Nämä tutkimustulokset ovat samansuuntaisia niin Suomessa kuin muissakin länsimaissa (ks. Bergström ym. 2013; Rissanen 2016). Vuoroasuminen jakaa kuitenkin mielipiteitä ja vuoroasumiseen liittyvään tutkimustietoon on tartuttu hanakasti, jolloin tutkimustuloksia on tulkittu joko myönteiseksi tai kielteiseksi (Warshak 2014, Aaltonen 2009). Tarkastelen tässä luvussa suomalaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia vuoroasumisesta. Lopuksi pohdin tutkimustuloksia tämän tutkimuksen näkökulmasta.

Suomessa vuoroasumista on tutkittu pääasiassa laadullisesti. Tutkimuksissa on tarkasteltu vuoroasumista lapsen omana kokemuksena (Linnavuori 2007; Linnavuori 2018), lapsuuden paikkakokemuksena (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015) ja vanhempien riitaisuuden näkökulmasta (Autonen-Vaaraniemi 2018). Vuoroasumisen sopimuskäytäntöä on tutkittu vanhempia haastatteleamalla ja analysoimalla sosiaalitoimen laatimia olosuhdeselvityksiä (Rissanen ym. 2017). Vuoroasuvien lasten hyvinvointia on tutkittu myös laajan, koko Suomen laajuisen kyselytutkimuksen aineistolla kvantitatiivisella tutkimuksella (Rissanen 2016).

Vuoroasumisen yleistyessä Suomessa 2000-luvulla ammattilaisten ja median suhtautuminen vuoroasumiseen oli vaihtelevaa ja osa näki vuoroasumisen olevan lapsille liian kuormittavaa. Sekä vuoroasumisen myönteisiä puolia että vuoroasumisen haittoja perusteltiin lapsen hyvinvoinnilla. (Linnavuori 2007, 9–10.) Hannariikka Linnavuori (2007) tutki vuoroasumista lasten näkökulmasta kasvatustieteiden väitöskirjassaan selvittääkseen millaisia kokemuksia lapsilla oli vuoroasumisesta. Siihen saakka vuoroasumista oli Suomessa usein arvioitu vain aikuisten kertoman perusteella. Hieman yli kymmenen vuotta sitten vuoroasuminen oli varsin uusi käsite, jonka valintaa Linnavuori pohti vielä vuonna 2007 tarkoin, tällöin puhuttiin esimerkiksi vuorottelevasta asumisesta ja 50:50-asumisesta (emt., 26–27). Linnavuoren havainto on se, että vuoroasuvat lapset eivät kokeneet vuoroasumista niin haastavana asumisjärjestelynä kuin usein ajatellaan – tai kuin usein vuonna 2007 ajateltiin. Linnavuoren haastattelemat lapset pitivät parhaana asumisjärjestelynä ydinperhettä, mutta koska se ei eron vuoksi ollut mahdollista, oli

vuoroasuminen lasten mielestä seuraavaksi mieluisin vaihtoehto. Monelle lapselle ero mahdollisti aiempaa tyydyttävämmät perhesuhteet vanhempiin ja osa lapsista arvioi, että vanhempien keskinäinen yhteistyö oli ollut eron jälkeen parempaa kuin perheen asuessa vielä samassa asunnossa. Lapset toivoivat, että heitä kuultaisiin enemmän heitä koskevissa päätöksissä. Useissa haastateltujen lasten perheissä vanhemmat olivat päättäneet vuoroasumisesta keskenään ja lapsilla oli jonkin verran vaikutusvaltaa vuorottelujaksojen keston, mitä lapset pitivät tärkeänä. Teini-ikäiset lapset saivat enemmän vaikuttaa asuinpaikkaansa. Vuoroasumisessa lapsia kuormitti viestinviejän rooliin joutuminen sekä erilaiset vanhempien väliset ristiriidat tai käytännön haasteet. Lapset kuvailivat vuoroasumisen kokemuksissaan myös sitä, miten joutuivat olemaan iloisia ja pitämään yllä myönteistä ilmapiiriä vanhempien välien ollessa kireät. Yleisessä keskustelussa tuotiin esiin vuoroasumisen ja jatkuvan kodin vaihtamisen stressaavan lasta, mutta Linnavuori toteaa, että vuoroasuvien lasten haastattelut eivät osoita tällaista kuormitusta. Linnavuori kuvaa, että vuoroasuminen mahdollistaa lapselle kaksi kotia ja tiiviin yhteyden molempiin vanhempiin, mutta hintana järjestelylle on jatkuva paikan vaihtaminen. (Emt., 154–161.)

Linnavuoren vuonna 2007 valmistunut väitöskirja sai jatkoa vuonna 2018, kun samoja, nyt jo aikuistuneita lapsia tutkittiin seurantatutkimuksen muodossa (Linnavuori 2018). Seurantatutkimus toi esiin Linnavuoren mukaan muissakin tutkimuksissa havaitun muutoksen vuoroasumisessa nuorten kohdalla: puolet haastatelluista oli nuoruusvuosinaan siirtynyt asumaan jommankumman vanhemman luokse pääasiallisesti, vaikka vuonna 2007 he olivat arvioineet, että vuoroasuminen jatkuu heidän itsenäistymiseensä asti. Syitä tähän oli monia, esimerkiksi käytännön asiat tai ihmissuhdesyyt. Seurantatutkimuksessa haastatellut kertoivat, että heille tärkeää oli joustavuus molempien kotien välillä esimerkiksi yhteydenpidossa ja liikkumisessa. Kotien läheinen etäisyys siten, että koulumatka oli yhtä pitkä molemmista kodeista ja kavereihin oli helppo olla yhteydessä molemmista kodeista, oli haastateltujen mielestä tärkeää. Lapsuudessa tehdyissä haastatteluissa monikaan haastateltu ei osannut nimetä vuoroasumisen haasteita, mikä saattoi johtua solidaarisuudesta vanhempia kohtaan. Seurantatutkimuksessa haastateltavat kertoivat vuoroasumisen pulmista, mutta yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut valitsisivat vuoroasumisen myös omalle lapselleen. Haastateltavat arvioivat vuoroasumisen kehittävän joustavuutta, itsenäisyyttä sekä sopeutumiskykyä, mutta toisaalta osa kertoi kokeneensa järjestelyn takia juurettomuutta. Kuormittavana haastateltavat pitivät erityisesti jatkuvaa muuttamista ja siihen liittyvää tavaroiden hallinnointia. Kahden kodin säännöillä ja arkisilla tavoilla

eläminen oli haastateltujen mielestä osittain myönteistä vaihtelua, osalle puolestaan henkisesti rasittavaa. Vuoroasumisesta luopuneiden nuorten kohdalla luopumista oli mahdoton aavistaa vuoden 2007 haastattelujen perusteella ja Linnavuori korostaa, että vuoroasuminen tulisikin nähdä ennemmin prosessina kuin pysyvänä eronjälkeisenä ratkaisuna. Vuoroasumista tulisikin Linnavuoren mukaan suhteuttaa kulloiseen tilanteeseen ja tarvittaessa perheiden olisi hyvä olla valmis tekemään myös muunlaisia järjestelyjä. (Linnavuori 2018.)

Lasten kokemuksia vuoroasumisesta ovat tutkineet myös Leena Autonen-Vaaraniemi ja Hannele Forsberg (2015). Omassa tutkimuksessaan he pyysivät lapsia kirjoittamaan vuoroasumiskokemuksistaan. Aineisto oli suppea, mutta siinä onnistuttiin kuvaamaan vuoroasumisen emotionaalisia ulottuvuuksia: vuoroasuminen näyttäytyi niin onnistumistarinaan, tragediana kuin ristiriitaisina kokemuksina. Tunnetasolla vuoroasuminen näyttäytyy tutkimuksen mukaan hyvin moninaisena asumismuotona, jossa on mahdollisuuksia moneen. Autonen-Vaaraniemi ja Forsberg toteavat, että vuoroasumisen moninaisuuden ymmärtäminen vaatii niin tutkijoilta kuin ammattilaisilta herkkyyttä, eikä vuoroasumista pitäisi ammattilaisina lähestyä yksiviivaisen normiston näkökulmasta.

Antti Rissanen (2016) suomalaisen tilastollisen tutkimuksen johtopäätökset ovat samassa linjassa kuin kansainvälinen tutkimus: ydinperheen ulkopuolella asuvilla nuorilla on korkeampi riski ongelmakäyttäytymiseen ja heikompaan hyvinvointiin. Vuoroasuvilla nuorilla riski ongelmakäyttäytymiseen ei ole kuitenkaan yhtä korkea. Rissanen (emt., 255) toteaa, että erolasten hyvinvoinnilla ja tiiviillä yhteydellä molempiin vanhempiin on osoitettu olevan merkittävä yhteys. Toisaalta on esitetty, että vuoroasumiseen päätyneet vanhemmat ovat sovittelevampia ja heillä on keskimääräistä korkeampi tulotaso, jotka molemmat korreloivat korkeamman hyvinvoinnin kanssa. Viimeisimmät tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että vuoroasuminen on vakiintunut hyvin monille sosio-ekonomisille tasoille eivätkä taustamuuttajat siten enää selitä tilastollisia eroja. Rissanen arvioi, että tulos voi kertoa jo aiemmin tapahtuneesta valikoitumisesta, sillä todennäköisesti vuoroasumiseen päätyneillä vanhemmilla on kykyä jaettuun vanhemmuuteen eivätkä vanhempien keskinäiset välit ole erityisen tulehtuneet. Rissanen (emt., 256) korostaa, että vuoroasuminen on aina osiensa summa, ja perheen sisäisten prosessien ja käytäntöjen vakaus on merkityksellisempää kuin konkreettiset asuinjärjestelyt. Vuoroasuminen ei näin ollen olisi suojaava tekijä, vaan suojaavana tekijänä ovat lapsen hyvät suhteet molempiin vanhempiin.

Rissanen mukaan perhemuoto ei ole nuoren hyvinvoinnin kannalta merkittävimpiä itsenäisiä muuttujia. Lapsen hyvinvoinnille suosiollinen perheympäristö on mahdollista monissa erilaisissa perhemuodoissa, ja vaikka ydinperheen ulkopuolella asuvilla lapsilla on riski heikompaan hyvinvointiin, ei kahden biologisen vanhemman kanssa asuminenkaan ole tae lapsen hyvinvoinnin kannalta suotuisille olosuhteille. Johtopäätöksenä Rissanen toteaa, että ratkaisevaa on, millä tavoin vuoroasumista toteutetaan, eikä vuoroasuminen itsessään ole ratkaisu eronneiden perheiden lasten hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Emt., 254–256.)

Antti Rissanen ym. (2017) ovat tutkimuksessaan kuvanneet vanhempien ja viranomaisten antamia merkityksiä vuoroasumiselle. Tuloksiksi he saivat kolme kategoriaa: 1) perheideaalin säilyminen, 2) lapsen asuminen sekä 3) arjen järjestelyt. Merkillepantavaa oli tutkijoiden kuvauskategoria perheideaalin säilyminen: vanhemmat pyrkivät mahdollisimman sovinnollisesti takaamaan lapselle erotilanteessa parhaan vaihtoehdon, jossa molemmilla vanhemmilla on jaettu vastuu lapsesta. Tutkijat kuvaavat vuoroasumiseen päätyneiden vanhempien keskinäisiä välejä virallisluontoisiksi ja vanhempien pyrkivän välttämään konflikteja lapsen takia mahdollisimman paljon. Ideaalina näyttäytyy jaettu vanhemmuus, jossa vanhempien parisuhteen katkeaminen ei tarkoita yhteisen vanhemmuuden katkeamista. Haastateltujen vanhempien puheessa oli yleistä, että vanhemmat kuvasivat vuoroasumisen pitävän yllä mahdollisimman ydinperheen kaltaista perhemuotoa, kun taas viranomaisteksteissä ei viitattu ydinperheeseen vaan lapsen oikeudesta molempiin vanhempiin.

Eronneiden vanhempien keskinäinen sopuisuus on asiantuntija-arvioiden mukaan oleellista vuoroasumisen onnistumiselle (ks. esim Rissanen ym. 2017). Leena Autonen-Vaaranien (2018) tutkimus vanhempien riitojen vaikutuksista esittää, että vanhempien keskinäisillä riidoilla ei kuitenkaan olisi suurta vaikutusta lapsen kokemukseen vuoroasumisesta. Toisaalta lasten haastatteluihin pohjautuvan tutkimuksen kohdalla voidaan kysyä, kuinka lapsi osaa itse arvioida vanhempien välisten riitojen merkitystä omaan hyvinvointiin. Autonen-Vaaranien arvioi, että vanhempien välinen konflikti tuottaa lapselle stressiä asuinmuodosta riippumatta, mutta lasten haastatteluaineiston perusteella lasten tyytyväisyys vuoroasumiseen ei ollut riippuvaista vanhempien keskinäisten välien laadusta (emt., 69–70). Tutkimuksessa haastatellut riitaisten vanhempien lapset osasivat kertomansa mukaan paikantaa konfliktin vanhempien parisuhteeseen ja lapset olivat muodostaneet kumpaankin vanhempaan oman erillisen suhteen pyrkien pysymään etäällä vanhempien keskinäisistä

riidoista. Haastatellut lapset kokivat tärkeänä sen, että pystyivät ilmaisemaan omia toiveitaan esimerkiksi vuoroasumisen syklien muutoksiin. Mikäli vanhempien keskinäiset välit olivat erityisen riitaiset, kokivat lapset oman mielipiteen ilmaisemisen haastavaksi, sillä pelkäsivät aiheuttavansa riitaa tai halusivat olla uskollisia molemmille vanhemmille. Autonen-Vaaranieni toteaa, että vuoroasuvien lasten halu olla uskollinen vanhemmalle saattaa johtaa siihen, että lapsi asettaa vanhempien tarpeet omien tarpeidensa edelle ja haluavat olla tasapuolisia molempia vanhempia kohtaan. Puheessaan lapset korostivat rakastavansa yhtä paljon isää ja äitiä. Vuoroasuvat lapset saattavat myös kantaa vastuuta vanhempiensa hyvinvoinnista eron jälkeen. (Emt., 64–71.)

Monissa Euroopan maissa ja esimerkiksi Yhdysvalloissa vuoroasuminen on ollut jo pitkään tutkimuskohteena ja vuoroasumisen yhteyttä lasten hyvinvointiin on tarkasteltu myös laajoilla määrällisillä aineistoilla. Linda Nielsen (2014) on tehnyt kirjallisuuskatsauksen 40 kansainvälisestä vuoroasumista käsittelevästä tutkimuksesta. Nielsen toteaa, että verrattaessa vuoroasuvia lapsia pääasiallisesti jommankumman vanhemman luona asuviin lapsiin, on vuoroasumisjärjestely yhteydessä lasten parempaan psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, sekä yhteydessä lapsen myönteisiin väleihin molempiin vanhempiin. Nämä hyödyt säilyvät Nielsenin katsauksen mukaan, vaikka vanhempien välillä olisi suuriakin ristiriitoja. Nielsenin katsauksessa osa tutkimuksista on hyvin laajojen aineistojen tutkimuksia, esimerkiksi Bjarnasonin, Bendtsenin, Arnarssonin, Borupin, Iannottin, Löfstedtin, Haapasalon ja Niclasen (2012) tutkimuksessa on aineisto käsittänyt yli 200 000 lasta 40 eri maasta. Näistä lapsista 2 206 asui vuoroasumisjärjestelyssä. Nielsen (2014) toteaa, että vuoroasumisella on kielteisiä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin silloin, kun lapsi ei tule toimeen jommankumman vanhemman kanssa tai perheessä on väkivaltaa. Myös vanhempien välisillä ristiriidoilla on laajasti todettu olevan kielteisiä vaikutuksia lapsen hyvinvointiin, mutta Nielsen toteaa, että vaikutusten yhteys asumisratkaisuun on kiistanalainen. Nielsenin mukaan vuoroasumisen taustalla usein on korkeampi tulotaso ja kenties jo lähtökohtaisesti vanhempien sopuisammat keskinäiset välit, mutta pelkästään nämä taustamuuttujat eivät selitä vuoroasumisen myönteisiä vaikutuksia. (Emt., 629–631.)

Vuoroasumisen soveltuvuudesta pienille, alle 4-vuotiaille lapsille, on käyty kansainvälisesti runsasta keskustelua. Nielsenin (2014) katsauksen mukaan tutkimukset eivät osoita vuoroasumisen olevan haitallista hyvin pienilläkään lapsilla, joskin pienten lasten vuoroasumista käsiteltiin kirjallisuuskatsauksen aineistossa vain kuudessa tutkimuksessa.

Nielsen toteaa, että pienten lasten vuoroasumista on vastustettu, sillä on arvioitu lapsen psyykeen kuormittuvan liikaa usean eri hoitajan hoidettavana olemisesta. McIntosh, Smyth, Kelaher, Wells ja Long (2011) ovat tutkimuksessaan havainneet vuoroasuvien pienten lasten, erityisesti vauvojen, käyttäytymisen viittaavan turvattomuuden kokemuksiin. Tutkimusta on myöhemmin kritisoitu (mm. Nielsen 2014, 628), mutta tutkimuksen saama huomio mediassa on ollut runsasta. Ruotsissa on tutkittu vanhempien käsityksiä vuoroasumisesta pienten alle 4-vuotiaiden lasten kohdalla (Fransson, Sarkadi, Hjern, Bergström 2016). Ruotsissa vuoroasumisen suosio on myös pienten lasten kohdalla kasvanut ja vanhemmat perustelevat vuoroasumista sillä, että se on vanhempien arvion mukaan lapsen edun mukaista. Vanhemmat painottavat isien ja äitien merkityksen olevan lapselle yhtä tärkeitä ja vuoroasumisen mahdollistavan suhteiden säilymisen.

Yhdysvaltalaisen Richard Warshakin (2014) näkökulmasta pienten lasten vuoroasumiseen pitäisi enemmän kannustaa, sillä vuoroasumisella mahdollistetaan usein isä-lapsi -suhteen kehittyminen, jonka merkitys lapsen hyvinvoinnille on suuri läpi lapsuuden ja nuoruuden. Warshak suosittaa artikkelissaan vuoroasumisen tukemista yhteiskunnallisesti ja kannanoton taakse on asettunut 110 tutkijan joukko. Warshak (emt., 47) paikantaa epäluulon pienten lasten vuoroasumiseen kiintymyssuhdeteorian ajatukseen ensisijaisesta huolenpitäjästä ja teorian erilaisiin tulkintoihin. Warshak toteaa, että lukuisat tutkimukset eivät kuitenkaan osoita ensisijaisen huoltajan paremmuutta, ja että lähtökohtaisesti kumpaakaan vanhempaa ei pitäisi puoltaa lapsen ensisijaiseksi huoltajaksi. Jakamalla vanhemmat ensisijaiseen ja toissijaiseen vanhempaan on uhka poissulkea toinen vanhempi lapsen elämästä.

Ruotsalainen Curt Hagqvist (2015) on tutkinut laajalla, yli 170 000 nuoren aineistolla nuorten hyvinvoinnin ja asuinjärjestelyn yhteyttä. Hagqvistin tutkimustulos on, että vanhempien välinen riitely vaikuttaa lasten hyvinvointiin kielteisesti, olivatpa vanhemmat eronneet tai ei, ja oli lapsen eronjälkeinen asumisratkaisu mikä tahansa. Hagqvist (emt., 44) korostaa, että merkityksellisempää lapsen hyvinvoinnille on vanhempi-lapsi -suhde kuin asumismuoto. Hyvä suhde vanhempaan on hyvinvointia suojaava tekijä missä asuinjärjestelyssä tahansa. Norjalaisessa pitkittäistutkimuksessa (Aasen Nilsen ym. 2018) vuoroasuminen on nähty niin ikään suojaavana tekijänä lapsen tai nuoren psyykkiselle voinnille. Viimeaikaisissa tutkimuksissa on havaittu, että vuoroasuminen on yleistynyt hyvin erilaisissa perheissä eikä keskimääräistä korkeampi tulotaso tai vanhempien

sovitteleva ote enää yhdistä vuoroasuvien lasten vanhempia, siten myöskään vanhempien sosio-ekonominen tausta ei selittäisi enää vuoroasumisen myönteisiä vaikutuksia lasten hyvinvointiin. Kirjoittajat tuovat esiin, että vuoroasumista on laajalti kritisoitu vanhempikeskeisestä ajattelutavasta, jossa asuinratkaisua pohditaan ensisijaisesti vanhempien näkökulmasta mieltämättä asiaa lapsen kannalta, mutta myönteiset tulokset lasten hyvinvointitutkimuksissa osoittavat, ettei vuoroasuminen ole yksinomaan vanhempia palveleva järjestely. Tutkijat esittävät, että käsitteellä *family complexity* voidaan laajemmin ymmärtää lapsen sopeutumista eronjälkeiseen elämäntilanteeseen: toistaiseksi tarkastelua on tehty pitkälti lapsen ja tämän vanhempien tilanteeseen keskittyen, vaikka lapsen perhe-elämään vaikuttavat myös muut ihmiset, kuten sisarukset ja vanhempien mahdolliset uudet puoliset. Perhedynamiikan monimuotoisuuden ymmärtäminen on Aasen Nilsenin ym. arvion mukaan seuraava askel eronneiden perheiden lasten hyvinvointia tutkittaessa. (Emt.) Myös Linnavuori (2007, 156) havaitsi, että vuoroasuvilla lapsilla on usein laaja läheisten aikuisten tukiverkko, johon kuuluu biologisten sukulaisten lisäksi uusperheen jäseniä.

Edellä kuvaamani suomalaisten ja kansainvälisten vuoroasumisesta tehtyjen tutkimusten piirtämä kuva vuoroasumisesta on varsin myönteinen ja tulkinta on, että lapsen myönteinen suhde molempiin vanhempiin on lapselle niin myönteinen asia, että se monissa tilanteissa ylittää vuoroasumiseen liittyvät haasteet ja kuormittavat tekijät. Korostan kuitenkin tapauskohtaisen arvioinnin merkitystä vuoroasumISRatkaisujen yhteydessä: tutkittaessa laajoilla aineistoilla vuoroasumisen yhteyttä hyvinvointiin, voi tapauskohtaista vaihtelua vuoroasumisen toteuttamis- ja toteutumistavasta olla paljonkin. Kriittisen perhetutkimuksen näkökulmasta postmodernia perhettä ”tehdään” ja muotoillaan aina tapauskohtaisesti (Nätkin 2003, 22). Vuoroasumisen ja lapsen hyvinvoinnin yhteys kertoo esimerkiksi siitä, että tutkituissa tapauksissa perheen uusi eronjälkeinen muotoilu on ollut varsin usein onnistunut. Joissain tutkimuksissa on arvioitu, että ratkaisevaa lapsen hyvinvoinnille on millaiset välit vanhemmilla ja lapsilla on, ja että parhaimmillaan vuoroasuminen edistää hyvää vanhempi–lapsi -suhdetta (Hagqvist 2015, 44). Vuoroasumisen toteuttamistapa, sen yksityiskohtaiset sovellukset, perhesuhteet, lapsen ominaisuudet ja monet muut tekijät vaikuttavat kuitenkin siihen, kuinka lapsi sopeutuu vuoroasumiseen jokaisessa erityisessä tilanteessa (mm. Rissanen 2016; Nielsen ym. 2018).

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimukseni tavoitteena on analysoida sovittelu- ja lastenvalvojapalveluita tarjoavien sosiaalialan asiantuntijoiden käsityksiä vuoroasumisesta ja lapsen edun arvioimisesta. Kuvaan ensimmäisessä alaluvussa tarkemmin tutkimustehtävääni sekä esittelen tarkemmin tutkimuskysymykseni. Aineiston olen kerännyt haastattelemalla sovittelu- ja lastenvalvojapalveluita tarjoavia sosiaalialan ammattilaisia ryhmämuotoisesti. Kuvaan toisessa alaluvussa aineistonkeruutapaa ja asiantuntijahaastatteluun liittyviä erityispiirteitä. Tämän jälkeen esittelen analyysini tukena olevaa Erving Goffmanin kehysanalyysiä sekä analyysin toteutusta. Viimeisessä alaluvussa käsitelen tutkimuksen eettisyyteen liittyviä kysymyksiä tarkemmin.

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen, kuten suurin osa suomalaisista vuoroasumista käsittelevistä tutkimuksista. Tässä tutkimuksessa mielenkiintoni ei ole kuitenkaan muiden suomalaisten tutkimusten tavoin vuoroasumisen käytännön toteutuksissa tai perheiden ja lasten omakohtaisissa kokemuksissa, vaan ammattilaisten käsityksissä ja vuoroasumisessa lapsen edun näkökulmasta. Kiinnostuksen kohteenani on se, mitä vuoroasumista työssään kohtaavat ammattilaiset ajattelevat vuoroasumisesta ja millä tavoin he tulkitsevat lapsen etua ja arvioivat sen toteutumista. Ammattilaisten asiantuntijuuteen kuuluu vaade lapsen edun arvioinnista työskentelyn aikana (avioliittolaki 234/1929 21 §; lapsenhuoltolaki 1983/361 8 §). Väljästi ja yksilöllisesti muotoutuva vuoroasuminen on muuttumassa juridiseksi asumismuodoksi, joka ainakin jossain määrin ankkuroituu lainsäädäntöön. Tavoitteeni on korostaa sitä, että ammattilaisen muodostamalla käsityksellä siitä, mikä on lapsen etu ja miten ammattilaiset suhtautuvat vuoroasumiseen, on merkitystä työssä kohdattujen asiakkaiden saamaan ohjaukseen ja neuvontaan. Erityisen merkityksellisiä ammattilaisten käsitykset ovat silloin, kun käsitellään tulkinnanvaraisia tai epämääräisiä käsitteitä (ks. Hiitola 2015).

Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella ammattilaisten tulkintoja vuoroasumisesta Goffmanin (1974) kehysanalyysin avulla. Pyrin tavoittamaan vuoroasumiseen liittyvän kerroksisuuden ja ristiriitaisten tulkintojen päällekkäisyyden, joka näyttäytyy jokaisessa

vuoroasumista koskevassa asiakas kohtaamisessa. Erilaisia vuoroasumisen tulkintaulottuvuuksia tarkastelen erittelemällä ammattilaisten puheesta erilaisia kehyksiä, jotka ovat eräänlaisia näkökulmia ja tulkintaulottuvuuksia, joista käsin vuoroasumista tarkastellaan. Eri kehysten välillä sovittelu- ja lastenvalvojatyö saa erilaisia painotuksia sekä ammattilaisten tulkinnat omasta ja asiakkaiden rooleista eroavat hieman. Kehykset pitävät sisällään myös erilaisia painotuksia lapsen etuun, mistä tässä tutkimuksessa olen myös kiinnostunut.

Tutkimukseni tavoitteena on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Minkälaisista tulkintakehyksistä käsin ammattilaiset tarkastelevat vuoroasumista?
2. Miten ammattilaisten asiantuntijapuheessa näkyy lapsen etu?

5.2 Asiantuntijahaastattelut aineistona

Olen kerännyt tutkimuksen aineiston haastattelemalla asiantuntijoita ryhmähaastatteluilla. Olen haastatellut avioliittolain (234/1929) mukaisia eroauttamisen sovittelijoita, jotka tarjoavat perheasioiden sovittelua, sekä lapsenhuoltolain (1983/361) mukaisia viranomaisia eli lastenvalvojia. Osalla perheasioiden sovittelun työntekijöillä oli myös kokemusta tuomioistuinaavusteisesta FOLLO-sovittelusta, joissa perheneuvolan työntekijät toimivat asiantuntijana. Tutkimukseni haastateltavat tavoitin heidän työpaikkojensa kautta. Tammikuussa 2019 lähestyin keskisuuren kaupungin perheneuvolaa ja lapsioikeudellisia palveluja, seurakunnan perheasiain neuvottelukeskusta sekä pienen kaupungin perheneuvolaa ja lastenvalvojaa ja kysyin mahdollisuutta haastatella työntekijöitä. Hain myös vaadittavaa tutkimuslupaa organisaatioilta ja sain tutkimusluvut kaikista organisaatioista, joista sitä edellytettiin. Kaikki lähestymäni organisaatiot suostuivat ryhmähaastatteluihin. Ennen haastattelua annoin jokaiselle haastateltavalle tutkimuksen tietosuojailmoituksen sekä jokainen haastateltava täytti suostumuslomakkeen henkilökohtaisesti. Haastatteluja toteutui neljä ja niihin on osallistunut yhteensä 19 asiantuntijaa. Suurin osa haastateltavistani on sosiaalityöntekijöitä ja psykologeja, mutta osalla haastateltavista oli myös muunlaisia korkeakoulututkintoja. Monilla ammattilaisilla on taustallaan terapeuttikoulutus. Haastattelut olen nauhoittanut yliopistolta lainatulla nauhurilla, jonka jälkeen aineisto on litteroitu. Litteroidun haastatteluaineiston kokonaispituus on 102 sivua.

Haastattelemanasi asiantuntijat ovat haastatteluissani asiantuntijoina ammattinsa ja työnkuvansa perusteella. Keräämäni tieto koskee ammattilaisten omia kokemuksia ja kulttuurisesti antamia merkityksiä vuoroasumisesta. Asiantuntijat esiintyvät rajatun tapauksen tai prosessin asiantuntijoina, jolloin ammattilaisten tunnistettavuuteen ja tutkimuksen analyysiin liittyy erityispiirteitä (Alastalo & Åkerman 2010, 314). Asiantuntijahaastatteluissa huomiota on kiinnitettävä erityisesti haastateltavien tunnistettavuuteen. Omassa tutkimuksessani analyysi painottuu kulttuuristen jäsenyystapojen analyysiin, tulkintoihin ja menetelmiin, jolloin yksittäisen haastateltavan tunnistettavuus on vältettävissä huolellisella aineiston käsittelyllä. (Emt., 321.)

Asiantuntijahaastattelun analyysissä on tyypillistä ajatustapa, että aineistoa tuotetaan haastattelutilanteessa tutkijan ja asiantuntijan vuorovaikutuksessa, jolloin tutkijan roolin näkyminen ja vaikutus aineistoon tunnustetaan aineiston keräämistävän ominaispiirteeksi (Alastalo & Åkerman 2010, 326.) Tutkijan rooli ja läsnäoloa ei tulisi nähdä vain riskinä luotettavuudelle, vaan osana haastattelun vuorovaikutusta. Tällöin haastattelijan rooli on aktiivinen ja vaikuttaa haastattelun kulkuun. (Gubrium & Holstein 2003, 67.) Myös kehysanalyysin näkökulmasta puhetilanteessa jokaisella osallistujalla on vuorovaikutuksen sisältöön vaikuttava rooli (Goffman 1974, 516). Asiantuntijahaastattelun sisältöä räätälöidään usein haastateltavien asiantuntijoiden mukaan ja analyysiä tehdään jo etukäteen tietoa kerätessä (Alastalo & Åkerman 2010, 316). Omassa aineistonkeruussani minulla oli teemahaastattelun runko (liite 1), joka oli varsin vapaamuotoinen ja soveltui sellaisenaan kaikkiin haastatteluihin. Kaikissa haastatteluissa käsiteltiin samoja aiheita, mutta hieman eri painoituksin ja eri ammattien näkökulmista. Oma roolini haastatteluissa oli varmistaa, että etukäteen valitsemani teemat tulevat käsitellyiksi. Ryhmämuotoisen haastattelun etuna koin, että minun ei tarvinnut haastattelujen aikana houkutelua haastateltavia pohtimaan asioita eri näkökulmista, vaan keskustelijat toivat eri näkökulmia keskusteluun oma-aloitteisesti. Ryhmähaastattelulle onkin tyypillistä, että keskustelu on verraten vapaamuotoista ja kommentointi spontaania ja keskustelevaa (Hirsjärvi & Hurme 2017, 61). Pyrin haastattelujen aikana varmistamaan sen, että haastateltavat voivat vastata kysymyksiin avoimesti ja vapaamuotoisesti. Tarvittaessa ohjasin keskustelua syventämällä esillä olevia teemoja. Olin pyytänyt haastateltaviani varaamaan haastattelua varten tunnin aikaa ja tehtävänäni oli aikatauluttaa teemoja haastattelun aikana. Jokainen haastattelu kesti noin tunnin. Joitain osa-alueita haastattelun aikana käytiin läpi suppeammin rajallisen ajan takia,

mutta arvioin aineiston olevan runsas ja moniääninen tämänlaajuiseen tutkimukseen. Haastattelutilanteessa aikaisempi työkokemukseni lastenvalvojan työstä oli nähdäkseni eduksi, sillä tunsin työn kontekstia. Vaikka työn kenttä on minulle aiemman vuoroasumiseen liittyvän tieteellisen perehtymisen ja toisaalta oman aiemman työkokemuksen perusteella jokseenkin tuttua, olen pyrkinyt olemaan ammattilaisten vuoroasumista koskeville tulkinnoille avoin tutkimuksen joka vaiheessa. Oma työkokemukseni sosiaalialalta on lyhyt, joten syvää ammatillista näkemystä lastenvalvojan työstä tai ilmiöistä minulla ei ole. Toisaalta vähäinenkin työkokemus ja työskentely sosiaalialalla haastattelujen tekohetkellä saattoi edistää luottamuksen rakentumista ammattilaisten kanssa, minkä rakentuminen asiantuntijahaastatteluissa saattaa olla haastavaa (Alastalo & Åkerman 2010, 321).

Ryhmähaastatteluihin päädyin saadakseni mahdollisesti moniäänisempää ja moniulotteisempaa vuoroasumisen pohdintaa kuin toteuttamalla haastattelut yksilöhaastatteluina. Aineistonkeruutapana ammattilaisten ryhmähaastattelut olivat mielestäni toimivia, sillä asiantuntijahaastatteluiden haasteena voi olla asiantuntijoiden epämääräinen tai vihjaileva informaatio (Alastalo & Åkerman 2010, 321). Ryhmähaastattelun myönteisenä puolena oli, että haastateltavat täydensivät ja jatkoivat toistensa puheenvuoroja, tarkensivat ja toisaalta esittivät toisenlaisia näkökulmia. Minulle tuli haastatteluissa vaikutelma, että tutkimukseni aihe tavoittaa ammattilaisten työn kannalta olennaisia asioita. Haastateltavat varsin avoimesti kuvailivat omaa epätietoisuuttaan ja hämmennystään ilmiöstä, mutta suhtautuivat vuoroasumiseen myös lähtökohtaisen avoimesti. Haastateltavien aktiivisuus vaihteli hieman haastatteluissa johtuen mahdollisesti ryhmien sisäisestä dynamiikasta ja mahdollisesti siitä, että joissain haastatteluissa työyhteisön esimies oli paikalla. Goffmanin kehysanalyysin (1974) näkökulmasta on painotettava myös haastattelukontekstin merkitystä. Ryhmädynamiikka, valtahierarkia sekä haastattelijan läsnäolo vaikuttavat siihen millaista puhetta tuotetaan ja aineistoa on tulkittava konteksti huomioiden.

5.3 Kehysanalyysi menetelmänä

Tutkimukseni on laadullinen ja perustuu fenomenologis-hermeneuttiseen tieteen ymmärrykseen. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu

elämismaailmaan, jota käsitteellistetään tulkitsemalla. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 39–42). Tässä tutkimuksessa käsitteellistän ammattilaisten kokemusmaailmaa vuoroasumisesta Erving Goffmanin (1974) kehysanalyysin avulla. Goffmanin kehysanalyysin tulkinnassa tukeudun suurelta osin Anssi Peräkylän (1990), Anna-Maija Puroilan (2002) ja Merja Aniksen (2006; 2008) tutkimuksiin. Anis on tutkinut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tulkintoja maahanmuuttajasosiaalityöstä hyvin samankaltaisella tutkimusasetelmalla kuin itse tarkastelen ammattilaisten tulkintoja vuoroasumisesta. Anis (2006, 112) toteaa kehysanalyysin ansioksi, että kukin kehys nostaa työstä ja asiakkaasta keskeiseksi hyvin erilaisia asioita ja nostaa esiin tulkintojen moninaisuutta ja monikerroksisuutta.

Kehysanalyysin ydinajatus on, että kehys on eräänlainen näkökulma, josta käsin ihminen tarkastelee ilmiötä ja myös toimii. Goffman (1974, 9) kuvaa, että kehyksen valintaan vaikuttaa havaitsijan tulkinta kysymykseen ”mitä täällä tapahtuu?”, jolloin havaitsija erilaisista vihjeistä päätelee kontekstin ja antaa sen perusteella merkityksen kulloiselle tapahtumalle. Kehysanalyysissä mielenkiinnon kohteena on ihmisten pyrkimys ymmärtää ympärillämme tapahtuvaa ja tulkita niitä eri kehyksistä. Kulloisestakin kehyksestä käsin tehty tulkinta vaikuttaa tämän jälkeen ihmisen omaan toimintatapaan. (Emt., 2–11.) Kehysanalyysin keskeinen lähtökohta on ajatus, että ihminen kasvaessaan omaksuu kulttuurisesti annettuja sääntöjä, jotka osaltaan ylläpitävät sosiaalista järjestystä. Kehysanalyysissä ulkopuolinen maailma ja kulloinkin kohdattava yksilöllinen tilanne vaikuttavat yksilön tulkintaan todellisuudesta. Kehykset ovat siten kulttuurisesti rakentuneita, yhteisön jäsentelen jakamia tapoja ymmärtää ilmiötä, mutta myös tilannekohtaisesti tulkittuja käsitystapoja. (Peräkylä 1990, 157–159.) Tulkintaan voivat vaikuttaa myös lisääntyvä tieto ja kokemus ilmiöstä. Käsite soveltuukin esimerkiksi ammattilaisten puheessa esiintyvien vuorottelevien ja rinnakkaisten tulkintojen analysointiin. (Anis 2008, 72.) Puhetta voidaan analysoida joko vuoroaikutustilanteessa tai informantin kuvauksena ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa puhetta analysoidaan informantin kuvauksena, jolloin kehysanalyysin näkökulmasta tutkimuksessani on otettava huomioon se, että puhuttu kuvaus tilanteesta ei koskaan vastaa täysin alkuperäistä tilannetta sellaisenaan. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen tulkitsen tilannetta omista lähtökohdistaan ja puheessaan myös sopeuttaa puhettaan kulloiseen tilanteeseen. Haastateltavan puhe omassa haastattelussani ei välttämättä kuvaakaan heidän todellista käsitystään ilmiöstä, vaan haastateltava saattaa kertoa asiasta kuten ajattelee tutkijan odottavan tai pitävän hyvänä ylläpitääkseen sosiaalista arvokkuuttaan, ”kasvojan”. (Puroila 2002.) Haastattelupuhetta

analysoidessani olen pyrkinyt pitämään mielessäni sen, missä kontekstissa haastateltavat ovat näkemyksiään tuoneet esiin. Haastattelupuhetta on tuotettu asiantuntijaroolissa kollegoiden läsnä ollessa, jolloin ”kasvojen” säilyttämiseksi kaikkia omia näkökulmia ei välttämättä ole voinut suoraan ilmaista. Goffman on todennut, että yksilön ollessa vuorovaikutustilanteessa tämä automaattisesti sopeuttaa puhettaan tilanteeseen soveltuvaksi. (Puroila 2002, 151–152.) Toisaalta arvioin haastateltavien pohtineen vuoroasumista hyvin oman työroolinsa näkökulmasta ja uskaltaneen tuoda myös eriäviä näkökulmia esiin pohdiskelevasti. Puroila esittää, että ammattilaisten puhetta tutkiessa kehyksiä eritellen puhetta ei ole mielekästä käsittää todellisina asiointiloina vaan erilaisten työn kuvaamisten kategorioina. (Emt., 150–151.) Mielenkiinto ei näin ollen ole siinä, mitä ammattilaisten kertoma todellisuus on (toteutuuko lapsen etu vuoroasumisessa), vaan siinä, mitä ammattilaisten käyttämät kielelliset ilmaukset kertovat työssä vaikuttavista tekijöistä (millä tavoin lapsen etua käsitellään ammattilaisten puheessa).

Kehysanalyysiä on käytetty useissa tutkimuksissa diskurssianalyysin yhteydessä ja esimerkiksi Anis (2008, 72) toteaa kehyksen olevan lähes samansisältöinen käsite kuin diskurssi. Kehysanalyysissä kiinnostuksen kohteena ei ole kuitenkaan niinkään diskurssien sisältö, vaan niiden väliset suhteet (Peräkylä 1990, 159). Ammattilaisten vuoroasumiselle antamien merkitysten pelkkä erittely tai tyypittely ei riitä kuvaamaan sitä, millaista ammatillisten harkintaa lapsen edun arviointi jokaisessa yksittäisessä tapauksessa vaatii. Ammatillainen ei voi myöskään yhden tapaamisen aikana lähestyä vuoroasumista vain yhdestä kehyksestä käsin tulkiten, vaan ammatillaisen on pystyttävä liikkumaan eri kehysten välillä jatkuvasti muodostaessaan kokonaiskäsitystä tilanteesta. Kehys kytkeytyy kehyksanalyysissä oleellisesti myös toimintaan, päällekkäisten ja erilaisten kehysten välillä liikkumiseen ja tulkintojen myötä tulkitsijan omaan käyttäytymiseen (Peräkylä 1990, 157). Kehysten välillä liikkuessa toimijat antavat sekä itselleen että toisilleen erilaisia rooleja ja identiteettejä. Puroila (2002) arvioi, että yhtenä perusvireenä Goffmanin kehyksanalyysissä on eri kontekstien ja niihin liittyvien rajoitteiden analyysi ja se, mikä rajoittaa yksilöä toimimasta omien mielihalujen mukaisesti tai toisaalta mikä selittää yksilön toimintaa. Näitä toimijakategorioita voidaan lähestyä identiteetin ja roolin käsitteiden kautta. Kehys määrittää, mitä ominaisuuksia, velvollisuuksia ja oikeuksia toimijat asettavat itselleen ja toisilleen. Tässä tutkimuksessani olen lähestynyt vuoroasumiselle annettujen kehysten analysointia kiinnittämällä huomiota myös haastattelupuheessa esiintyviin rooleihin.

Goffman käsittää identiteettien vaihtuvan ja muotoutuvan kehysten mukaan ja olevan kytköksissä toimintaan. (Peräkylä 1990, 23–24).

Puroila (2002) toteaa, että keskeinen kehysanalyysiä läpäisevä teema on, millä perusteella ihminen kokee jonkin asian todelliseksi ja miten kokemus heikkenee tai katoaa. Goffmanin mielenkiinto on myös niissä tilanteissa, joissa tulkintaa tehdään, ja siinä, kuinka ulkopuolinen maailma ja jokainen erityinen tilanne rakentavat yksilön kokemusta todellisuudesta. (Emt., 27–28.) Vuoroasuvien perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten kohdalla kehysanalyysi on mielenkiintoinen lähestymistapa, sillä muuttuva perhekäsitys haastaa myös ammattilaisia. Toivonen (2017, 245) toteaa, että haastavissa tulkinnallisissa tapauksissa omien arvojen vaikutus myös ammatilliseen tulkintaan saattaa olla aivan huomaamatonta ja tahatonta.

Olen soveltanut tutkielmassani kehysanalyysiä samankaltaisin lähtökohdin kuin Peräkylä (1990) on soveltanut. Peräkylä on analyysin aikana eritellyt eri henkilöille annettuja identiteettejä ja niiden avulla eritellyt tulkintakehyksiä. Peräkylä (1990) puhuu työssään identiteeteistä, mutta käytän omassa tutkimuksessani käsitettä rooli. Goffman (1974) käyttää sekä identiteetin, roolin että persoonan käsitteitä melko samansisältöisesti. Toisaalta Goffman on korostanut, että kehyksen mukaisessa roolissa toimiessaan ihmisillä on halu tehdä ero pysyvään ja autenttiseen persoonaan (Peräkylä 1990, 163). Koen roolin käsitteen kuvaavan paremmin sitä toimintaroolia, joka eri kehyksissä yksilöille on annettu tai jonka he ovat ottaneet. Goffmania on kritisoitu siitä, että hänen käsitteiden määränsä ja niiden epämääräinen määrittely haastavat kehysanalyysin täsmällistä tulkintaa (Puroila 2002, 160–163).

Kehysanalyysissä on keskeistä vuorovaikutus ja konteksti, missä tulkintoja tehdään (Goffman 1974). Ammatillaiset tekevät tapauskohtaista tulkintaa kohdatessaan asiakkaita. Tällöin tulkinnan kontekstina on sovittelu- tai neuvottelutilanne. Sovittelu- ja lastenvalvojan luona käyty neuvottelutilanne on monin tavoin erityislaatuinen ja useista eri syistä haastava tilanne. Harvoin tai mahdollisesti aivan yksittäisiin kohtaamiseen asiantuntijan kanssa kohdistuu suuria odotuksia ja neuvoteltavana on lapsen huoltoon ja asumisjärjestelyihin liittyviä asioita, joiden merkitys on hyvinkin suuri. Kehysanalyysin näkökulmasta tutkimuksessani on otettava huomioon se, että puhuttu kuvaus asiantilasta ei koskaan voi olla sama kuin asiantila itsessään ja ihminen pyrkii sopeuttamaan puheensa kulloiseen

situaatioon (Puroila, 2002, 150). Sovittelu- tai neuvottelutilanteessa lapsen vanhemmat sekä ammattilainen pyrkivät sopeuttamaan puheensa tilanteeseen sopivaksi ja toisaalta ammattilainen pyrkii sopeuttamaan puhettaan haastattelutilanteessa, samoin kuin tutkija pyrkii toimimaan tutkijan roolissaan.

5.4 Analyysin toteutus

Aineisto on analysoitu Erving Goffmanin (1974) kehysanalyysillä. Olen tarkastellut aineistossa vuoroasumiselle annettuja merkityksiä, mistä näkökulmista vuoroasumista tarkastellaan ja millaisia rooleja vanhemmilla ja ammattilaisilla on eri kehyksissä. Aloin tehdä analyysiä lukemalla aineistoa tarkasti läpi ja etsien sieltä erilaisia vanhemmille tai ammattilaisille annettuja rooleja. Samankaltaisin lähtökohdin Peräkylä (1990) on aloittanut omassa tutkimuksessaan analyysin: muodostamalla ensin tilanteissa esiintyviä erilaisia rooleja ja niiden avulla hahmotellut kehyksiä. Peräkylä (emt., 22) toteaa, että eri kehysten näkökulmasta merkittävää on paitsi tulkinta ilmiöstä, myös ne positiot, joita he itse saavat omissa tai toistensa silmissä. Eri rooleja tarkastelemalla kehysten syvempiin tulkintoihin on mahdollista päästä käsiksi. Aineistoon tutustuessani arvioin, että tämä lähestymistapa sopii myös omaan aineistooni, sillä haastatteluaineisto oli rikas sekä ammattilaisten oman toiminnan että vanhempien kuvausten osalta. Haastatteluista nousi hieman erilaisin painotuksin ammattilaisten itselleen ja vanhemmille annettuja rooleja kulloisissakin tilanteissa. Ammattilaisille nousi esiin esimerkiksi eroauttajan rooli, sovittelijan ja neuvottelijan rooli ja lapsen edun esiin nostaja, vanhempien rooleina puolestaan näyttäytyivät huoltajan, eronneen puolison, elatusvelvollisen, emotionaalisen vanhemman ja huolenpitäjän roolit. Analyysin aikana tässä vaiheessa hahmottelemani roolit täsmentyivät, ja osa rooleista näyttäytyy useammissakin kehyksissä hieman erilaisesta näkökulmasta. Roolien määrittäminen on tutkimuksessani ennen kaikkea varsinaisten kehysten muodostamisen tukena.

Seuraavaksi tyypittelin haastatteluaineiston kuvauksia vuoroasumisesta. Tässä vaiheessa tyypittely kuvasi enemmän vanhempien keskinäisen yhteistyön muotoja ja vuoroasumisen arkisia kategoriakuvauksia, kun taas varsinaiseen ammattilaisten tulkintaymmärryksiin vuoroasumisesta en tällä jaottelulla päässyt käsiksi. Tyypittelyni uhkasi jäädä varsin toteavaksi ja ohueksi vailla syvempää selitysvoimaa. Seuraavaksi kävin aineistoa läpi

kysymällä, että ”mistä näkökulmasta asiantuntija tarkastelee ilmiötä?” Ulottamalla analyysin tässä vaiheessa yhteistyövanhemmuutta ja ristiriitaisuutta syvemmälle tavoitin eri kehysten aihioita. Kehysten rungoksi muotoutuivat rooleihin ja konteksteihin liittyvät ammattilaisten näkökulmat. Tässä analyysivaiheessa luin aineistoa uudelleen ja uudelleen sekä kokosin tulkintoja.

Kehykset alkoivat muotoutua erilaisten näkökulmien, roolien ja kontekstien ympärille: Eroamisen ja siihen liittyvän psykososiaalisen tuen tarpeen, luottamuksen ja ihmissuhteiden ympärille rakentui ihmissuhteiden kehys. Sovittelu- ja lastenvalvojatyön juridisen perustan, vanhempien keskinäisen sopimisen ja sen tukemisen ympärille rakentui sopimuksellinen kehys, joka sisältää myös vuoroasumisen käytännön järjestelyihin liittyviä seikkoja. Yhteiskunnallisen, muuttuvan toimintaympäristön, perhepolitiikan, perheiden ja erityisesti isien osallisuuden ympärille rakentui tasa-arvon kehys. Psykologian tieteen alan käsitykseen lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä lapsen yksilökohtaisten tarpeiden huomioimisen ympärille rakentui psykologinen kehys.

5.5 Tutkimuksen eettiset periaatteet

Tutkimusaiheen valinta on jo ensimmäinen tutkimuksen eettinen kysymys ja koko tutkimusprosessi on täynnä erilaisia eettisiä ratkaisuja. Jokaisella tieteenalalla on omat arvolähtökohtansa ja toiminnan tavoitteensa, jotka ohjaavat tutkimusaiheen ja tutkimuksen sisällöllisissä valinnoissa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 154.) Sosiaalityön tutkimuksen eettisyys tarkoittaa käytännön tutkimuksen toteuttamistapoihin liittyvää huolellisuutta ja eettisten kysymysten huomioimista eri tutkimusvaiheissa, mutta myös tutkimuksen yleisten eettisten tavoitteiden toteuttamista. Sosiaalityön tutkimuksen tavoitteena on pyrkimys edistää tutkimuskohteen hyvinvointia ollen siten myös vaikuttavaa. (Rauhala & Virokangas 2011, 238.) Tämän tutkimuksen taustalla on halu eritellä ammattilaisten antamia merkityksiä vuoroasumiselle sekä tarkastella vuoroasumista ja siitä tehtyjä tutkimuksia lapsen edun näkökulmasta. Tavoitteenani on nostaa esiin ammattilaisten asiantuntijaroolin merkitystä sekä ammattilaisten käsitysten merkitystä asiantuntijatyön ja perheille annetun ohjauksen sisällöissä. Oma kiinnostukseni vuoroasumiseen on noussut lastenvalvojan työtä tehdessäni, eikä minulla ollut vuoroasumisesta omakohtaisia kokemuksia perhe- tai tuttavapiirissä. Kenties tämän takia työssä kohtaamani vuoroasuminen herätti minussa monenlaisia

kysymyksiä, joihin vastauksia ei tuntunut löytyvän juuri mistään, vaikka asumisjärjestely on mitä suuremmin lapsen arkielämään vaikuttava asia. Huomasin myös kollegoilta ja yhteistyökumppaneilta asiasta kysellessäni, että monella ammattilaisellakin suhtautuminen vuoroasumiseen tuntui olevan kovin latautunutta. Halusin alkaa tarkastella tarkemmin sitä, mistä ilmiöstä vuoroasumisesta on kyse ja mitä kaikkea se voi lapselle tarkoittaa ammattilaisten mielestä.

Samalla haluan tuoda esiin sen, että lapsen edun ja lapsen asemaa voi ja pitääkin tarkastella myös eri asetelmista käsin. Useissa suomalaisissa vuoroasumista käsittelevissä tutkimuksissa (mm. Linnavuori 2007; Linnavuori 2018; Autonen-Vaaranieniemi 2018) on tuotu esiin lapsen näkökulmaa vuoroasumisesta nimenomaan lapsia haastatellen ja heidän kertomaansa ja kokemuksiaan analysoiden. Näkökulma on tärkeä, sillä lapsen asema huolto- ja tapaamissopimusneuvotteluissa on usein lähtökohtaisesti vanhempien varassa, mutta pitää sisällään myös riskin siitä, että lapsen mielipidettä painotetaan liiaksi ja käsitys lapsen edusta ja lapsen mielipiteestä hämärtyvät ja sekoittuvat. Lapsen edun moniulotteinen ymmärtäminen on erittäin tärkeää lapsia koskevassa päätöksen teossa. Omassa tutkimuksessani en pyri tuomaan lapsen mielipidettä konkreettisesti esiin, vaan haluan korostaa lapsen asemaa käsittelemällä lapsen etua sekä tuoden ammattilaisen vastuullista roolia lapsen edun vaalijana esiin. Lapsenhuoltolain uudistuksessa lainsäädäntöön täsmennetään säädöksiä lapsen kuulemisesta ja lapsen kuulemisen käytäntöä vahvistetaan (HE 88/2018 vp.). Lapsen kuulemiseen ristiriitatilanteissa liittyy monenlaisia haasteita ja tehtävä haastaa entisestään lastenvalvojen ammatillista harkintaa siitä, miten lapsen kertomaa on syytä tulkita, miten lapsen etu ymmärretään ja kuinka lasta voidaan suojata lojaliteettiristiriidoilta (ks. Karttunen 2010).

Lapsen etu käsitteenä on moniulotteinen ja sen tarkastelu vaatii sosiaalityöntekijältä moraalista järkeilyä ja herkkyyttä sekä kykyä kestää epävarmuutta ja ristiriitaisuutta (Pösö 2012, 91). Sosiaalityön tutkielmani näkökulmani on ennen kaikkea vuoroasumisen moniulotteinen ymmärtäminen eikä oletuksenani ole, että vuoroasuminen olisi joko myönteistä tai kielteistä – eri tilanteissa ja eri näkökulmissa se voi olla erilaista. Tämä epävarmuus ja lapsen etuun liittyvät ristiriidat eivät ole tutkimukseni haaste tai pulma, vaan ennemmin tutkimuksen lähtökohta. Goffmanin (1974) kehysanalyysin lähtökohtana on kehysten muotoutuvuus ja kehysten välillä jouhevasti liikkuminen, jolloin ristiriitaisenkin tulkintojen rinnakkaisuus selittyy erillisillä tulkintakehyksillä. Postmodernille sosiaalityölle

on ominaista se, että epävarmuus, kilpailevat näkökulmat ja kontekstisuus pitävät myös sosiaalityön teorit muotoutuvina ja liikkeessä vaatien teorioilta refleksiivisyyttä (Karvinen-Niinikoski 2009, 144). Postmodernin sosiaalityön vaatimukset käytännön työssä avautuvat kehysanalyysin avulla: vuoroasumista arvioitaessa ammatillinen arviointi vaatii moniulotteista tiedonmuodostusta, jossa on herkkyyttä ymmärtää lapsen edun käsitteen monitasoisuus. Ammatilliselta vaaditaan myös erityistä omien arvojen tarkastelua, jotta henkilökohtaiset käsitykset ja ennakkoluulot eivät liukuisi ammatilliseen tulkintaan huomaamatta (Toivonen 2017, 245).

Lapsen vuoroasuminen on hyvin kiistelty aihe, joka herättää voimakkaita ajatuksia ammattilaistenkin keskuudessa ja tutkimustuloksia pyritään usein tulkitsemaan omia ajatuksia tukien joko myönteiseksi tai kielteiseksi (Pere 2017; Warshak 2014). Epämääräisesti muotoiltujen käsitteiden kuten lapsen edun suhteen sekä asiantuntijana että tutkijana on oltava tietoinen siitä, että yksityinen ja julkinen taso saattavat sekoittua ja oma tausta saattaa vaikuttaa tulkintoihin (Toivonen 2017; Hiitola 2015). Olen pyrkinyt tutkimusta tehdessäni pitämään tämän mielessä. Tutkimuksessani ja analyysissäni olen sitoutunut kriittisen perhetutkimuksen käsitykseen siitä, että lapsen hyvä voi toteutua hyvin monenlaisissa muodoissa. Kiinnostukseni ja eettinen oikeutukseni tutkimukseen nousee niin ikään samoista teemoista: kiinnostuksen kohteenani on se, mille tietopohjalle ja mille käsitykselle lapsen edusta ammatillaiset rakentavat käsitystään vuoroasumisesta. Tutkimuksen käsitteellinen ydin, lapsen etu, on käsite, jonka tulisi olla huolella sisällöllisesti harkittu ja työskentelyä ohjaava niin lainsäädännön ohjaamana kuin aivan keskeisenä sosiaalityön eettisenä arvona (Hiitola 2015). Vuoroasumista koskevassa keskustelussa henkilökohtaisten arvojen vaikutus saattaa myös näkyä ja sen vaikutus on ainakin hyvä tiedostaa. Olen kiinnittänyt huomiota vuoroasumisesta käytyyn keskusteluun, jossa paikoin jopa asiantuntijoiden kannanotot ovat herättäneet minussa kummeksuntaa. Olen pyrkinyt erityiseen lähdekriittisyyteen tutkimukseni aikana. Esimerkiksi Pekka Pere (2017) esittää, että vahvasti konservatiiviset perhearvot vaikuttavat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tulkintaan lapsen parhaasta, eikä tutkimustietoa vuoroasumisen myönteisistä vaikutuksista oteta asenneilmapiirin takia kyllin vakavasti. Käsitykset vuoroasumisen hyödyistä ja haitoista ovat myös muuttuneet ajansaatossa ja tutkimukseni lähdekirjallisuuden valinnassa olen pyrkinyt huomioimaan myös sen kontekstin, jossa aineistoa kulloinkin on tuotettu.

Eettinen harkinta tutkimuksen käytännön toteuttamisessa tarkoittaa huolellisuutta esimerkiksi tutkimuksen haastateltavien informoinnissa (Tuomi & Hirsjärvi 2017). Olen lähestynyt haastateltaviani heidän organisaatioiden kautta ja hakenut organisaatioista tutkimuslupaa. Lisäksi haastattelutilanteessa olen kertonut erityisesti aineiston nauhoitukseen, käsittelyyn sekä haastateltavien anonymisointiin liittyviä asioita, antanut jokaiselle haastateltavalle tutkimuksen tietosuojailmoituksen sekä olen pyytänyt jokaista haastateltavaa täyttämään henkilökohtaisesti suostumuslomakkeen. Suostumuslomakkeet sekä litteroidut aineistot olen hävittänyt tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen raportoinnissa en erittele tarkemmin haastateltavien ammatteja tai muita taustatietoja turvatakseni heidän tunnistamattomuutensa. Eri ammattikuntien välisiä näkökulmaeroja olisi mielenkiintoista tarkastella, mutta näin suppealla aineistolla johtopäätökset eivät olisi kovinkaan luotettavia. Tutkimukseni luotettavuus muodostuu ennen kaikkea huolellisuudesta eri tutkimuksen vaiheissa. Haastattelututkimuksessa tutkijan rooli haastattelussa vaikuttaa haastattelun kulkuun ja haastattelu tapahtuu tiettyssä tilanteessa eikä ole samankaltaisena toistettavissa uudelleen, joten luotettavuuden mittarina esimerkiksi toistettavuus soveltuu huonosti haastattelututkimukseen (Gubrium & Holstein 2003, 71). Olen haastateltavien tunnistettavuuden estääkseni poistanut haastattelusitaateista tunnistetietoja. Tutkimukseni analyysiosiossa esitän aineistosta otteita tulkintani tueksi. Jokaisen käyttämäni lainauksen yhteydessä on tunnistenumero, jolla osoitan käyttäväni aineisto-otteita kaikista haastatteluista. Tunnistenumeroinnin käyttämisen tarkoituksena ei ole eritellä haastatteluja osana analyysiä, vaan tarkoituksena on lisätä tutkimukseni luotettavuutta.

Etukäteen arvioin, että lastenvalvojien ja sovittelua tekevien työntekijöiden haastattelemisessa vuoroasumisen ongelmakeskeisyys saattaa korostua, sillä ammattilaisen luokse tullaan todennäköisesti vasta kun vanhempien keskinäinen sopiminen ei syystä tai toisesta onnistu. Vuoroasumisen ongelmakohdat ovat toisaalta useissa tutkimuksissa jääneet vähäisesti eritellyiksi ja vuoroasumisen monimuotoisuus on jäänyt joissain tutkimuksissa vähäiselle huomiolle. Anna-Kaisa Aaltonen (2009) on eritellyt tilanteita, jolloin vuoroasuminen on lapselle hyväksi, ja tilanteita kun vuoroasuminen ei ole lapsen edun mukaista. Todellisuudessa harva vuoroasumista harkitseva perhe asettuu kuitenkaan jompaankumpaan kategoriaan, ja asiakaskohtaamisissa ammattilaisten on arvioitava lapsen etua hyvin monista eri näkökulmista. Tällöin lapsen edun moniulotteisuus ja tulkinnallisuus tulee aivan eri tavalla näkyväksi ja siksi tätä arviota työkseen tekevien ammattilaisten

haastattelemine on kiinnostava tapa lähestyä vuoroasumista. Tutkimuksen aikana ammattilaisten puheesta ei välittynyt vaikutelma, että ristiriidat olisivat heidän työssään niin korostuneita, ja kiinnitin huomiotani siihen, miten avoimesti ja kiihkottomasti ammattilaiset vuoroasumiseen suhtautuivat. Olin etukäteen pitänyt mahdollisena voimakkaampaakin reagoimista vuoroasumiseen, jota haastateltavat kuvasivat joissain yhteyksissä olleen aikaisemmin. Aineistonkeruun aikana minulle selvisi, että eri ammattilaiset kohtaavat vuoroasuvia lapsia ja heidän vanhempiaan hyvin erilaisissa yhteyksissä eikä aina aiheena ole juuri vuoroasuminen. Samalla minulle selvisi myös se, että ajatukseni siitä, että ongelmatilanteissa tullaan asiantuntijan luokse, oli erheellinen: kaikkein ongelmallisimpia tilanteita lienevät ne, kun jompikumpi vanhempi ei suostu keskustelemaan tai neuvottelemaan vuoroasumisesta, mutta syystä tai toisesta kumpikaan vanhempi ei koe oikeusprosessinkaan olevan oikea tapa edistää tilannetta. Vuoroasumisesta saattaakin tulla sopimukseton ”pattitilanne” eron jälkeen, joka vain jatkuu vuodesta toiseen.

Anna-Maija Puroila (2002) nosti esiin informantin haastatteluun liittyvän potentiaalisen haasteen, sillä haastateltava saattaa pyrkiä säilyttämään kasvonsa ja saattaa siksi pyrkiä kertomaan asioista kuten olettaa haastattelijan haluavan kuulla. Aineistoni haastateltavat kertoivat pohtineensa vuoroasumista paljon työyhteisöissään eikä heille näyttänyt olevan haastavaa aihepiirin käsittely eri näkökulmista. Ryhmämuotoisen haastattelun riskinä kuitenkin on, että ryhmässä kaikenlaisia mielipiteitä ei pystytä sanomaan ääneen. Useissa pienen organisaatioiden haastatteluissa haastatteluun osallistui myös samaa työtä tekevä esimies. Ammattilaisroolissa puhuessaan haastateltavat puhuivat ammattilaisina ja tulkinnassa on huomioitava se, että henkilökohtaisimmat mielipiteet eivät haastatteluissa tule esiin, vaikka ne saattavat ammattilaisten tulkintoihin asiakaskohtaamisissa vaikuttaakin.

6. VUOROASUMINEN ASIANTUNTIJAPUHEESSA

Asiantuntijapuheesta oli löydettävissä neljä vuoroasumisen tulkintakehystä. Nimesin kehukset ihmissuhteiden kehukseksi, sopimukselliseksi kehukseksi, tasa-arvon kehukseksi sekä psykologiseksi kehukseksi. Käsittelen seuraavissa alaluvuissa jokaista kehystä tarkemmin aineistoon pohjautuen ja luvussa 7 tarkastelen löytämiäni kehäksiä kirjallisuuteen ja vuoroasumisesta tehtyihin tutkimuksiin peilaten. (H: Haastateltava, R: haastattelija)

6.1 Ihmissuhteiden kehys

Ihmissuhteiden kehyksessä keskeistä on lapsen ja vanhempien välisten suhteiden laatu sekä vanhempien keskinäinen vuorovaikutus. Ammatillaisen roolina on eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden tukeminen. Kehyksessä merkittävänä näyttäytyy lapsen oikeus ylläpitää suhdetta molempiin vanhempiin, mikä kuvautuu seuraavassa lainauksessa:

H: Mun työtä on jotenkin varmaan aina ohjannu se ajatus että koti on ihmissuhteita. Ja siks mä oon ollu myös hyvin varhain vuoroasumisjärjestelyjen kannalta, juuri tästä et säilyis tää hyvä yhteys kumpaankin vanhempaan. Et mä oon nähny kuitenkin toissijaisina ne elämisen järjestelyt ja sen kodin paikan. Et se että se vuorovaikutus säilyis hyvänä kummankin vanhemman kanssa niin se on sitte olennaista. (H2)

Vuoroasumisen myönteisimpänä piirteenä nähdään edellä kuvatusti, että lapsella on molemmat vanhemmat elämässään ja arjessaan. Käytännön järjestelyt ja jatkuva paikan vaihtaminen ovat tulkinnan mukaan toissijaisia asioita. Ihmissuhteiden kehysten näkökulmasta ero voi olla myös uusi mahdollisuus ihmissuhteille:

H: Älyttömän usein isistä oon nähnyt tämän, että se on jääny se vanhemmuuden hoitaminen äidille mutta sitte erotilantees, siinä tulee ihan toisenlaiset vastuut.

H: Plus sitte kun on se parisuhde ollu niin jo vaikee, niin sitte isä on ratkassu sen et se ei ole siellä kotona. Niin sitte äidillä on helppo sanoo et no eihän se ollut siellä edes, et eihän se tunne ees lapsia tai.. Mut että se ajatus siitä että lapsia, että

ihmissuhteet voi parantaa ja korjata ja luoda sitä vanhemmuussuhdetta sitte kumminkin. (H2)

Aineistossa kuvataan, että joskus tilanne voi olla sellainen, että toinen vanhempi on lapselle etäisempi, mutta vanhempien sopiman vuoroasumisen myötä tilanne saattaa muuttua. Ero on tällöin mahdollisuus vahvistaa suhdetta myös toiseen vanhempaan. Ihmissuhteiden kehityksessä ihmissuhteiden emotionaalinen merkitys korostuu ja ammattilaisen tehtävänä on tukea vanhempien ihmissuhteiden rakentumista eron jälkeen yhteistä vanhemmuutta korostavaksi:

Ja sit joka tapauksessa erotilanteessa painotetaan sitä et vanhempia rohkastaan miettimään lapsen etua, rohkastaan siihen että lapsi saa säilyttää molemmat hyvät vanhempansa, lapsi ei joudu välikappaleeksi, toisesta vanhemmasta ei puhuta lasten kuullen pahaa, vanhemmat selvittävät vaikeat asiat keskenään on sitte kysy- johtaa se sitten mihin asumismuotoon hyvänsä. Mut joka tapauksessa painotetaan hyvää vanhemmuutta. Ja toisen vanhemman vanhemmuuden tukemista. Ja vaikka parisuhde on poikki, että vanhemmat on hyvät vanhemmuuden niin jotenkin se, pyritään saamaan se vanhempien fokus siihen lapseen ja lapsen hyvinvointiin. (H2)

Tuettavaa on analyysin perusteella usein siinä, että parisuhteen erosta huolimatta vanhempien keskinäinen yhteistyö ja vuorovaikutus lasta koskevissa asioissa säilyy ja löytää toimivat tavat. Erotilanteen haastavasta asetelmasta huolimatta ammattilaiset arvioivat, että monet vanhemmat pystyvät sopimaan asioista eron yhteydessä hyvin lapsilähtöisesti. Ammattilaiset kuvaavat, että heidän on työskentelyssä ylläpidettävä vanhempien yhteistä keskustelua ja yhteyttä. Vaikka jokin näkökulma näyttäytyisi lapsen kannalta parempana, ei ammattilainen voi asettua sen vanhemman puolelle, vaan vanhempien on ikään kuin yhdessä löydettävä lapsen kannalta parhaat vaihtoehdot. Ammattilaisen on keskustelussa pyrittävä pitämään esillä lapsen näkökulmaa ja korostamaan vanhempien omaa tietoa lapsestaan.

Ihmissuhteiden kehityksessä ammattilaisen roolina on tukea vanhempia vanhemmuudessa tilanteessa, jossa heillä saattaa olla eron liittyvät tunteet päällimmäisinä. Ammattilaisen tehtävänä on vahvistaa vanhempien vanhemmuuden roolia erotilanteessa herkästi läsnä olevan eroavan puolison roolin sijaan, ja tällöin työskentelyotteessa tärkeää on empaattisuus ja ymmärtäväisyys.

Vaikka vuoroasumisen nähdään käytännön järjestelynä olevan lapsen näkökulmasta väistämättä jonkin verran rasittavaa, ihmissuhteiden kehyksen näkökulmasta arvioidaan, että paikan vaihtaminen on toissijaista suhteessa ihmissuhteiden ylläpitämiseen. Ammattilaisten käsitys lasten kokemuksista vuoroasumisesta on yleensä myönteinen ja lapset ovat usein hyvin tyytyväisiä, mikäli vanhemmat ovat päätyneet vuoroasumiseen. Lapset kuvaavat vuoroasumisen eduksi sitä, että he saavat olla molempien vanhempien kanssa. Hintana sille, että lapsilla on kaksi läheistä vanhempaa, mutta he voivat vuorollaan asua vain jommankumman kanssa, korostuu ihmissuhteiden kehyksessä se, että ikävän tunne on usein läsnä sitä perhettä, vanhempaa ja kotia kohtaan, jossa juuri sillä hetkellä ei ole. Seuraavassa esimerkissä ammattilainen kuvaa lapsen ikävän kokemuksia:

H: Ku se oikeestaan se lapsen ikävöinnin hallitseminen, on kaikkein haastavinta siinä vuoroasumisessa. Ja se vaatii sitte sellasta, että.. Miten mä nyt sanoisin. Ensinnäki se vaatii että vanhemmil ois niin hyvät suhteet, että lapsi uskaltaa ilmaista ikävänsä. Jos kovin vihamieliset on ne suhteet niin, lapsi yrittää aina miellyttää kumpaakin vanhempaansa ja saattaa olla että esimerkiks siellä isän luona.. Tää on mulle tutumpi että isät sanoo siellä Follo-sovitteluissa että minun luona se ei ikävöi ollenkaan äitiään. Ja sitten äiti sanoo että kyllä se rupes kyseleen sitte, neljän päivän päästä että millon mennään isin luo. Että se vaatii sen, vanhemmalta sen luvan niinku sen sopuisan suhteen että lapsi uskaltaa sen ilmasta. Ja sitten on se haaste että miten vanhempi hoitaa sitä ikävöintiä. Että syrjäyttääkö sen vai tekeekö näin miten [kollega] tässä kuvasi. Et okei että sul on ikävä et soitetaanpa iskälle tai äidille ja otetaan kontakti sinne. (..)Mutta niit on, mun mielestä kuitenkin niissä sovitteluissa monta kertaa aika vaikee saada perille. Koska se aikuisten, ristiriita on aika vahvasti siinä kuitenkin se vallitseva olotila. On tietysti niitäkin, jotka pääsee hyvään ratkaisuun. Mä luulen et niit ei oo niin paljon täällä asiakkaana. Koska niin monet pystyy tekemään ilman mitään viranomaisia. (H3)

Ihmissuhteiden kehyksessä keskeisessä asemassa on luottamus: vanhempien on luotettava toisiinsa vanhempina ja osoitettava se lapselle, jolloin lapsella on tilaa ja mahdollisuus ilmaista itseään ja tunteitaan, eikä lapsen tarvitse valita puoltaan vanhempien välillä. Aiemmin pääasiallista hoivavastuuta kantaneelta vanhemmalta vaaditaan myös luottamusta lapsen toista vanhempaa kohtaan, jotta myös hänelle tarjoutuu tosiasiallinen mahdollisuus

asettua vastuullisen huolenpitäjän rooliin. Haastavinta kehysten näkökulmasta on silloin, kun joko vanhemman ja lapsen suhde on huono tai vanhempien keskinäinen suhde on huono. Vanhempien keskinäisen suhteen ollessa huono lapselle saattaa muodostua viestinviejän tai vastuunkantajan rooli. Tällöin lapsi ei myöskään voi osoittaa tunteitaan tai ikäväänsä avoimesti, vaan pyrkii olemaan lojaali molemmille vanhemmilleen.

Lapsen omaan toiveeseen ja sen toteuttamiseen voi sisältyä kuitenkin myös riskejä. Seuraavassa otteessa lapsi oli asunut ensin äidin luona, mutta toivonut muutosta vuoroasumiseen:

H: Mutta tässä tapauksessa siis lapsi meni viikko–viikko -asumiseen. Niin siitä kyllä tuli sitten, aikamoisia pulmia, uusia pulmia joita se lapsi ei ollu osannu ollenkaan ennakoida. Että kun isällä oli siellä uusi perhe ja siinä oli lapsia, niin se mustasukkasuus sitten, vaan kärjistys. Joka oli niissä tapaamisissa.. Oliko siinä viikonlopputapaamisia sitä ennen niin, niissä viikonlopputapaamisissa jo orasti sellanen mustasukkasuus että kohtelee isä samalla lailla minua kun nyt tämän uuden puolisonsa lapsia. Mut sitku hän muutti sinne viikko–viikko -asumiseen, niin sit se kyllä räjähti aika lailla ongelmaks käsiin. Tää mustasukkasuus siitä että isä ei kohtele minua tai rakasta tai välitä minusta yhtä paljon kun sen uuden puolison lapsista. (H3)

Ammattilainen kuvaa, että katkelman lapsi aikanaan asettui tilanteeseen, vaikkakin siirtymävaihe ja uusperhearjen uudelleen järjestely oli hyvin raskasta kaikille. Lapsi purki mielipahaansa äidille, vaikka oli aiemmin asunut äidin kanssa pääsääntöisesti ja itse toivonut vuoroasumista. Äiti oli tilanteessa jaksanut olla joustava ja ottaa vastaan lapsen tunteita, jolloin lapsi sopeutui järjestelyyn. Jos vanhempien välit olisivat olleet sellaiset, että äiti ei olisi pystynyt tukemaan lasta järjestelyn siirtymävaiheessa, olisi tilanne saattanut säilyä pitkään huonona. Joskus vuoroasumista kuitenkin jatketaan, vaikka se pitkän aikaa näyttää hyvin hankalalta kaikkien näkökulmasta.

Vaikka ihmissuhteiden kehityksessä tärkeitä ovat lapselle tärkeät ihmissuhteet, on kehysten sisällä tulkinnoissa ajatus, että lapsi ei pysty ennakoimaan, mitä vuoroasuminen tarkoittaa ja mitä se tarkoittaa kaikkien ihmissuhteiden ja tunteiden näkökulmasta, ja vuoroasumista

toivonut lapsi voi pettyä järjestelyyn. Analyysissä korostuu, että vaikka lapsen mielipidettä kuultaisiin, on aikuisen silti toimittava aikuisen roolissa ja päätöksen tekijänä.

Ihmissuhteiden kehyksessä mielenkiintoista on myös havainto lapsen perhekäsityksestä ja sen joustavuudesta:

H: Oma kokemus on se et lapset on paljon joustavampia tässä perheensä määrittelyssä. Et lapsille ei oo ongelma se että heille on kaks perhettä, että he rakentaa sen omalla tavallaan. Mut vanhemmille se saattaa olla kauheen tiukka kysymys että, ketä siihen lapsen perheeseen kuuluu. Kun mä aattelen et se on osa sitä vanhemmuuden haastetta et antaa sen lapsen tällasessa tilanteessa määritellä perheet sillä tavoin, hänen perheensä sillä tavoin kun hän itse ne kokee. Sinne voi tulla mukaan semmosiakin ihmisiä joita itse ei haluais vanhempana sinne liittää mutta et se on osa sitä vanhemmuutta et kestää sen. (H2)

Vuoroasuille lapsille perhekäsitys ja arjen jäsentyminen kahden eri kodin välille voi näyttäytyä arkiselta. Lapsien käsitys perheestä ei ole aineiston perusteella välttämättä samanlainen kuin aikuiset sen lähtökohtaisesti ymmärtävät, vaan lapsille perhe voi olla muotoutuvampi käsite. Lapset saattavat liittää omaan perheeseensä myös vanhempien uusia puolisoja ja heidän lapsiaan. Ihmissuhteiden kehyksessä merkityksellisiä ihmissuhteita lapselle ovat paitsi vanhemmat ja biologiset sisarukset, myös suhteet muihin perheenjäseniin, isovanhempiin ja läheisiin ihmisiin. Eri ihmissuhteiden merkitys vuoroasumisen kannalta voi olla myönteistä tai kielteistä ja erityisesti uusperheiden muodostuminen saattaa pitää sisällään monenlaisia vaiheita. Ihmissuhteiden kehyksen näkökulmasta perhe muodostuu tärkeistä ja merkityksellisistä ihmissuhteista ja niiden rakentumiseen on annettava aikaa ja tilaa.

Ihmissuhteiden kehyksen näkökulmasta lapsen edun mukaista on ylläpitää läheistä suhdetta molempiin vanhempiin. Näkökulmaa tukevat vuoroasumista käsittelevät tutkimukset, joihin aineistossa viitataan usein. Vuoroasumista käsittelevä tutkimustieto on ammattilaisille merkittävä ihmissuhteiden kehystä tukeva tiedonlähde. Toisaalta aineistossa esitettiin myös kritiikkiä tutkimuksia kohtaan ja vaikuttaa siltä, että erityisesti ihmissuhteiden kehys ja psykologinen kehys sisältävät monissa tilanteissa vastakkaisiakin tulkintoja lapsen edusta.

Vuorovaikutus, luottamus ja emotionaaliset suhteet korostuvat ihmissuhteiden kehyksessä. Ihmissuhteiden kehyksestä käsin on nähtävillä kritiikkiä myös vuoroasumisesta käydylle keskustelulle, sillä analyysin mukaan niissä ei ole kyllin vahvasti tuotu esiin tunteiden ja erityisesti ikävän merkitystä vuoroasumisessa. Vuoroasumisen rasittavuus ei muodostu vain paikan vaihtamisen tai tavaroiden kuljettamiseen liittyvistä asioista, vaan taustalla oleva emotionaalinen kuormitus tulisi tunnistaa rasittavuuden yhdeksi tekijäksi. Ihmissuhteiden kehyksen näkökulmasta tämänkaltaiset tulkinnat saattavat jäädä pinnallisiksi, jos niissä todetaan rasittavuuden muodostuvan vain tavaroiden kuljettamisen näkökulmasta.

Joskus vanhemmat saattavat tulkita lapsen reagointia siten, että lapsen on ollut hankala olla toisen vanhemman luona, vaikka kyseessä saattaakin olla ”ikävän tunteen läikähdyks” vaihtopäivänä. Vanhempien keskinäinen luottamus tukee vanhempia siinä, että lapsen tunteita ja reaktioita ei myöskään tulkita virheellisesti.

Vuoroasumiseen liittyvissä käytännön järjestelyissä on haastateltavien mukaan paljon samaa kuin muidenkin eronneiden perheiden kohdalla, vuoroasuvilla tiedonvälitystä on vaan paljon enemmän:

R: Millanen käsitys teillä on että mitenkä perheet järjestää vuoroasumiseen liittyviä käytännön asioita?

H: Ihan niin ku kaikki muutki, eronneet vanhemmat. Eihän siinä, enemmän vaan siinä on sitä järjestelemistä. Ja pitäis enemmän, tiiviimpi olla se tiedonvälitys. Joilleki se onkin tosi tiivistä ja joillaki se on vähästä ja sitte voi tulla niitä ongelmia ja huolia nousee. (H1)

Aineisto-otteessa kuvataan, että vuoroasuminen vaatii vanhemmilta tiivistä tiedonvälitystä, sillä jos yhteydenpito lapsen asioissa on kovin vähäistä, huolia saattaa nousta ja lapsen viestejä saatetaan tulkita väärin. Analyysini perusteella ammattilaiset ymmärtävät, että vanhempien keskinäiselle epäluottamukselle on monenlaisia syitä. Joskus taustalla voi olla vanhempien keskinäiseen parisuhteeseen liittyvät asiat, mutta joskus myös esimerkiksi huoli lapsen tilanteesta toisen vanhemman luona. Jos vanhemmilla ei ole keskinäistä luottamusta, huolta saattaa lisätä myös se, että lapsi ei uskalla kertoa toisen vanhemman luona tapahtuneista arkipäiväisistä asioista pyrkien olemaan lojaali molemmille vanhemmille ja välttääkseen vanhempien välisiä riitoja.

Aineiston perusteella aiemmin vuoroasumisjärjestelyn edellytyksenä on pidetty vanhempien välistä sopuisuutta, mutta nykyään jo esimerkiksi käräjäoikeudet vahvistavat vuoroasumisia hyvinkin haastavissa riitatilanteissa. Jos vanhempien keskinäiset ovat kovin haastavat, riskinä on, että lapsi jää viestinviejän rooliin ja ”lapsi joutuu koko ajan siinä omaa elämäänsä kantamaan vanhempien välillä” kuten aineistossa kuvataan. Joskus vuoroasuminen ”löytää uomansa” vaikka vanhempien välit olisivat kovinkin viileät ja asumisratkaisua jatketaan hyvin pitkään:

H1: Vaikee sanoa mut varmaan ihan suurin osa on sopuisia kuitenkin, ja ainaki sellaset jotka siinä sit pitemmän aikaa se toimii mutta kyllähän niitä on tietysti sellasiakin joilla, ei oo nyt niin, vanhempien välit on hyvin viileet mut se vaan jotenki toimii. Siihen on vaan, se on arki on löytäny uomansa. Se on hyväksi todettu systeemi. Sit vanhemmat kommunikoi jollain keinoilla.

H2: Niin, nään just et riittävän hyväksi et kummallakaan ei oo sitte riittävää intressiä lähteä sitä muuttamaankaan kun siitä taas seurais niin isot selvitykset ja kaikki. Mutta näin juuri että ne arjen asiat löytää ne, uomansa ja sitten jos ne ei löydä niin sittenhän ne saattaa meille pöllähtää. (H1)

Vanhempien välinen ristiriitaisuus on ihmissuhteiden kehityksen näkökulmasta hämmentävää, kuten edellä olevassa otteessa välittyä, sillä yhteistyön sujuvuus ja luottamus tulkitaan vuoroasumisen onnistumisen kannalta tärkeäksi. Hämmentävänä näyttäytyy sekin, että monissa tilanteissa lapset ovat sopeutuneet vuoroasumisjärjestelyyn tai ainakin järjestely sujuu, vaikka vanhempien keskinäinen vuorovaikutus olisikin hyvin heikkoa.

Vanhempien välisten riitojen ollessa keskusteluissa edelleen painavina läsnä estää myös lapsen näkökulman aidon ja keskustelemaan pohtimisen:

H: Ne tilanteet mä tunnistan itessäni et ne ne vääntää kun, jos mä kuulen että tää nyt on, että ne nyt ratkasee tällä vuoroasumisella lihavaa riitaa ja ne on aivan, hirveesti. Ne on, ehkä sen riidan seurauksena. En minä heidän persoonaansa tunne. Semmosia silleen käyttäytyvät ja puhuvat silleen just äkkijyrkästi et siinä ei oo... et ne tarjoo ratkasuksi sitä. Mä kuulen ja ymmärrän et tässähan pitäis ratkasta monia muita asioita, mutta se, he ei vaan oo jotenki siihen kypsä tai, he ei kykene tai haluttomia kun on niin loukkaantuneet mielet. Se tuska et miten mä tässä nyt toimin että

[naurahtaa] lätkäsenkö mä sen vahvista vai. Nyt tietysti ei oo enää niin pitkät jonot mutta kun on ollu vielä niin pitkät jonotki että, ku kuitenkin ne vaatis ne käytännön ratkasut ratkasua. Pitäähän niitten ratkasta se et kuka vie lapset hoitoon ja päiväkotiin, mistä osotteesta ne millonki. (H1)

Ihmissuhteiden kehyksessä ammattilaisen roolina on saada vanhemmat keskustelemaan lapsen asioista vanhempina ja huoltajina. Joskus, etenkin haastavimmissa eroriidoissa, ero ja eroon liittyvät ristiriidat ovat niin vahvoina vanhempien välisessä vuoroaikutuksessa, että vanhemman roolissa pysyminen on heille haastavaa mahdotonta. Tällaiset tilanteet ovat myös ammattilaisille raskaita ja ammattieettisesti kuormittavia, sillä tarjolla ei ole lapsen näkökulmasta moniakaan vaihtoehtoja.

6.2 Sopimuksellinen kehys

Toisessa löytämässäni kehyksessä keskeistä on sopimuksellisuus. Sopimuksellisessa kehyksessä näyttäytyy vanhempien välinen neuvotteluyhteys ja vuoroasumisen käytännön järjestelyistä sopiminen. Kehyksen konteksti on pitkälti lain määrittelemä: vanhemmat voivat sopia lapsen huoltoon ja tapaamiseen liittyvistä asioista keskenään ja ammattilaisen roolina on tukea ratkaisujen tekemisessä. Sopimuksellisen kehyn käytännön näkökulmasta tarkastellaan erityisesti lapsen arjen sujumista. Käytännön sujuvuus on analyysin perusteella tärkeää, kuten seuraavassa esimerkissä ammattilainen toteaa:

H: Et joustavuus, hyvät suhteet, lähellä koti, kodit. Jolloin lapsen kaveripiiri, koulut, harrastukset kaikki voi pysyä samana. Niin silloin se vuoroasuminen voi olla oikeen hyvä ratkasu. (H1)

Vuoroasumisjärjestelyyn voi olla hyvin erilaisia lähtökotia ja syitä, ja käytännön näkökulmasta hyvin monet asiat vaikuttavat asumisjärjestelyn sujuvuuteen: muut perhesuhteet, tukiverkosto, koulun läheisyys, kaverit, harrastukset, vanhempien työajat ja elämäntilanteet.

Analyysin mukaan ideaalina nähdään, että vanhemmat asuvat lähellä toisiaan, mutta jos se ei ole mahdollista, on vanhempien sitouduttava kuljettamaan lapsiaan ja nähtävä käytännön järjestelyiden eteen enemmän vaivaa:

H: Et tähän voi rakentaa asuinpaikan tai sen kuljetusvälineiden kautta mutta että, et sen lapsen elämän pitäis pysyä mahdollisimman tasasena. Ja se pitäis olla se jotenki se akselitappi, jonka ympärillä kaikki kääntyy. (H2)

Parhaimmillaan vanhemmat pystyvät sopimaan asioista siten, että käytännön järjestelyt tehdään lapsilähtöisesti ja vanhemmat järjestelevät omia asioitaan vuoroasumisen lähtökohdista käsin. Sopimuksellisessa kehyksessä näyttäytyy tärkeänä se, että vanhemmat pystyvät sopimaan lapsen asioista siten, että lapsen arki pysyy tasaisena ja ennustettavana vuoroasumisjärjestelyssä. Käytännön asioiden muuttuminen voi myös vaikuttaa vuoroasumisjärjestelyn arkista sujuvuutta. Esimerkiksi jommankumman vanhemman muutto eri paikkakunnalle voi muuttaa siihen asti hyvin sujuneen vuoroasumisen käytännön kontekstin tyystin. Merkityksellisiä ovat myös mahdolliset uudet perheenjäsenet ja muuttuvat perhekokoonpanot. Jos vanhemmilla on molemminpuolista luottamusta ja järjestelyä neuvotellaan lapsilähtöisesti, ottavat vanhemmat kaikissa omista ratkaisuisaan lapsen asumisjärjestelyn huomioon ja neuvottelevat yhdessä eri ratkaisuisista siinä määrin kuin he niihin voivat vaikuttaa.

Vanhemmat saattavat tehdä joustavia ratkaisuja menojen, työvuorojen tai harrastusaikojen mukaan, mutta joskus vuoroasuminen jatkuu pitkiäkin aikoja siten, että viikoittainen vaihto tapahtuu tiettyinä kellonlyömällä esimerkiksi huoltoaseman pihassa. Ammatillaiset arvioivat, että vaikka vuoroasuminen on yleistynyt, ei niihin liittyvä riittävyys välttämättä olisi samaa tahtia kasvanut, vaan paljon vuoroasumisesta ratkotaan sopuisasti, ratkaisuihin tehdään muutoksia ja asumisjärjestelyjä viilataan aivan vanhempien keskinäisessä vuorovaikutuksessa ilman viranomaisapua. Sopimuksellisen kehyksessä ideaalina näyttäytyy jouhevuus ja joustavuus, jolloin vanhemmat voivat sopia monista käytännön asioista ja ovat sitoutuneet yhteistyövanhemmuuteen. Seuraavassa esimerkissä ammattilainen kuvaa joustavuutta:

H1: Mut vanhemmille tulee yllättävän usein yllätyksenä se että vaikka he tekis minkälaisen sopimuksen niin he saa keskenään jotenkin sopia joustavasti asioista

jos se molemmille sopii. Että joskus tuntuu että vanhemmat ajattelee että se on sitten kaikki kiveenhakattu loppuelämäksi.

H2: Niin ettei voi vaihtaa ja kokeilla ja..

H1: Niin.

H2: ..vaikkei nyt lapset oo kokeilukappaleita koko lopun elämäänsä, mut et kuitenki et sinne voi jotakin muutoksia tehdä. (H4)

Sopimuksellisessa kehyksessä vuoroasumista toteutetaan sellaisena muotona kuin vanhemmat siitä sopivat ja asumismuoto on parhaimmillaan joustava ja tarpeen mukaan muotoutuva. Analyysin perusteella joustavuuteen ei niinkään liity huolia siitä, että lapsen arki olisi jäsentymätöntä ja ennakoimatonta, vaikka se toki joustavuuden liiallisessa toteuttamisessa voisikin olla riskinä. Ennenkin vuoroasumisen monimuotoisuus, esimerkiksi syklien soviteltavuus lyhyemmiksi tai pidemmiksi, näyttäytyy jäävän vähäiseksi ja vuoroviikkomalli on vahvasti omaksuttu. Ammattilaiset arvioivat toisaalta viikon olevan luonteva ajanmääre ja perheille sopiva sykli, mutta toisaalta myös viikko-viikko -asumisen olevan vuoroasumisen vahva malli, jonka joustavuutta ei ehkä aina tiedosteta mahdolliseksi.

Ammattilaiset arvioivat, että yleensä vuoroasuvat perheet sopivat varsin joustavasti ja lapsilähtöisesti asioista, mutta joskus vuoroasumista toteutetaan hyvin haastavissa vanhempien keskinäisissä välirikoissa. Joskus sopimuksellisen kehyksen ääripäässä ovat suuret ristiriidat ja vanhempi tai vanhemmat hakevat ratkaisua asumiseen käräjäoikeudesta. Aineiston perusteella vanhempien keskinäisen sopuisuuden merkitystä ei enää painoteta käräjäoikeuksissa kuten aiemmin, vaan käräjäoikeus voi päättää vuoroasumisesta hyvin riittäisissäkin tilanteissa. Sopimuksellisesta kehyksestä käsin tämä näyttäytyy ristiriitaisena, sillä kehys painottaa sopuisuutta ja asioista neuvottelemista. Kehyksestä käsin erityisenä riskinä näyttäytyvätkin vanhempien niin ristiriitaiset suhteet, että aitoon vuoropuheluun tai sopimuksellisuuteen ei edes päästä ja vuoroasuminen on eräänlainen ratkaisu, jolla lapsi ”jaetaan” vanhemmille tasan. Voi myös olla, että asumisesta ei edes saada tehtyä sopimusta, vaan vuoroasumISRatkaisu on ehkä aluksi sovittu sillä ajatuksella, että pian eron jälkeen lapsi on vuoroasumisessa ja myöhemmin sovitaan tarkemmin asuinpaikasta, mutta neuvotteluyhteyttä ei saada ja ratkaisu jää pysyväksi. Vanhempien tulehtuneet välit ja mahdollinen henkinen tai fyysinen väkivalta asettaa neuvottelulle huonot edellytykset:

H1: Ehkä kamalin tilanne on se että vanhemmat on hyvin riitasia. Se on ihan melkein vaikka täys sota päällä. Siin on henkistä väkivallan ilmapiiriä ja kaikkee tämmöstä, ja se on ratkasu siihen. Vanhemmat näkee sen ratkasuna sen vuoroviikkoasumisen et se ratkastaan se riita sillä lailla.

H2: Mä oon kyllä melkein samaa mieltä että tää on aika lailla tämmönen karkee jaottelu kyllä tulee näissä esiin. Just toi et on se yks vaihtoehto se että se on laiha sopu se vuoroasuminen, vaikka ei oo millään lailla puhuttu sitä et kuhan vaan tilanne saadaan rauhottumaan mut sitte toisessa päässä on myös niitä jotka oikeesti on jo sitä, puhunu siitä asiasta ja tietää että ne, kumpiki luottaa toiseensa et tää tulee sujumaan ja se on sillä lailla tosi luontevaa. (H1)

Myöhemmin aineistossa ammattilainen kuvaa, että joskus ”laiha sopu on parempi kuin mehevä riita” ja jos vuoroasumISRatkaisulla saadaan rauhoitettua konfliktitilanne, voi ratkaisu olla lapsen näkökulmasta olemassa olevissa olosuhteissa paras mahdollinen. Joskus hankalista lähtökohdista huolimatta vuoroasuminen voi toteutua hyvin, ja vaikka lähtökohdat vuoroasumiseen olisivatkin ”huonoista lähtökohdista” ja vuoroasumiseen olisi päädytty esimerkiksi halusta välttää elatusmaksuja tai eron jälkeisen valta-asetelman takia, voi vuoroasuminen silti toteutua hyvin. Sopimusneuvottelun näkökulmasta haastavaa on kuitenkin, jos toinen vanhempi hallitsee tilannetta pelottelemalla tai uhkailemalla esimerkiksi riitauttavansa asumISRatkaisun kärjäläoikeuteen tai muuttavansa lapsen kanssa eri puolelle Suomea.

Sopimuksellisessa kehyksessä neuvottelu on vanhempien välistä ja vanhemmat tekevät ratkaisun ja onnistuessaan sopimuksellisen kehyksen lähtökohtana on lapsikeskeisyys. Ammattilaiset kokevat, että heidän tärkein tehtävänsä on pitää esillä lapsen näkökulmaa ja lapsen ääntä vanhempien kanssa keskustellessa. Tämä tapahtuu keskustelevasti ja vanhempia kunnioittavasti. Eron jälkeen vanhemmilla saattaa olla voimakas tunnereaktio ja haastavaa onkin, että juuri silloin pitäisi pystyä neuvottelemaan lasta koskevista asioista. Sopimuksellisessa kehyksessä näyttäytyy se, että lasta koskevat ratkaisut ovat vanhempien tekemiä, perheiden omia ratkaisuja:

H: Meillä ei oo sitä valtaa niin hirveesti. Meil on tämmöstä asiantuntijavaltaa [naurahtaa], mutta.. meillä ei oo muuten valtaa perheitten asioihin. Se on hyvä

tunnistaa koko ajan että toimii sillä tavalla, asiantuntija-ammattilaisena, että ei minään päätöksentekijänä. (H1)

Sopimuksellisessa kehyksessä hahmottuu vahvasti myös ammattilaisten oma positio: asumisen ratkaisu on ennen kaikkea vanhempien yhteinen ratkaisu ja ammattilainen on asiantuntija-apuna vanhempien keskinäisessä neuvottelussa. Ratkaisu ja vastuu ratkaisun sisällöstä on aina vanhemmilla, mutta ammattilaisen tehtävänä on auttaa vanhempia pääsemään lapsen kannalta hyvään, yhteiseen ratkaisuun.

Haastateltavat pitävät lapsen kannalta vuoroasumisen käytännön ratkaisuihin parhaimpana sitä, että lapsella säilyy sama elinympäristö molemmista kodeista käsin. Aineiston perusteella vuoroasumisratkaisuista monilla haastateltavilla on kokemusta hyvinkin erikoisista tilanteista: jopa eri maissa tai aivan eri puolilla Suomea vuorottelevia lapsia, jolloin lapsilla on saattanut olla kaksi eri koulua tai kaksi eri päiväkotia. Kaikki ammattilaiset suhtautuvat tällaisiin järjestelyihin kriittisesti ja toteavat, että kahden päiväkodin käymisestäkin on tullut jo aivan liian yleistä, mutta toisaalta he muistuttivat, että kyseessä on vanhempien keskinäinen sopimusasia. Vanhempien sopimusasia on myös esimerkiksi vuorottelujaksojen pituus. Eri maissa tai aivan eri puolilla Suomea asuvilla lapsilla, joita aineiston haastateltavilla oli asiakaskunnassa vain muutamia, vuorottelujaksona on ollut pidempi kuin yksi viikko, mutta pienillä lapsilla haastateltavat suosivat lyhyempiä vuorottelujaksoja. Osa vanhemmista sovittelee vuoroasumisjaksoja esimerkiksi vanhempien työvuorojen mukaan hyvinkin joustavasti, mutta osalla lapsilla vaihtotilanteet saattavat olla vuosien vuoroasumisen ajan edelleen kovin jännitteisiä tai esimerkiksi kirjallisesti sovitusti esimerkiksi huoltoaseman pihalla tietyllä kellonlyömällä. Vanhempien keskinäinen viestittely vuoroasuvilla perheillä on välillä joustavaa, välillä sovitteluissa pohditaan uusia, toimivampia keinoja kun esimerkiksi tekstiviestittelykin uhkaa asiallisten välien säilymistä. Järjestelyihin liittyen lapsikeskeisyys ja lapsen yksilöllisen tilanteen arviointi on keskeistä, luonnollisesti myös vanhempien keskinäiset välit ja luottamus ovat tärkeitä sopimuksen aikaansaamisen näkökulmasta.

Jos vanhemmat pystyvät sopimaan asioista sujuvasti keskenään, voivat vanhemmat sopia vuoroasumiseen liittyvistä käytännön järjestelyistä hyvin joustavasti. Sopimuksellisessa kehyksessä näyttäytyy paitsi eronjälkeinen sopimustilanne, myös vanhempien keskinäiset sopimukset ja joustavat ratkaisut koko vuoroasumisen aikana. Vastaavasti

vuoroasumisratkaisuun saatetaan tehdä muutoksia myös viranomaisten luona myöhemmässä vaiheessa. Erityisesti teini-ikäisten lasten kohdalla ammattilaiset kuvaavat, että vaikka vanhemmat päättävät aina lapsen asumisesta tämän ollessa alaikäinen, teini-ikäinen saattaa kuitenkin ”äänestää jaloillaan”. Joskus myös elatusmaksuasia aktivoituu sopimuksen muutostilanteessa ja aiheuttaa ristiriitoja vanhempien kesken. Tällöin voi olla, että toinen vanhempi hyväksyy sen, että lapsi ei enää tule viikoksi hänen luokseen, mutta vanhempi kieltäytyy tekemästä siitä kirjallista sopimusta välttyäkseen elatusmaksun maksamiselta. Nuorten kohdalla merkittävää on se, että vaikka asumisen painopiste siirtyisi jommankumman vanhemman luokse, läheiset välit molempiin vanhempiin voivat edelleen säilyä, jos ne ovat sellaisiksi rakentuneet. Lapsi alkaa irtaantua vanhemmistaan nuoruusiässä ja suhteet vanhempiin alkavat rakentua hieman toisin kuin nuoremmilla lapsilla, jotka ovat tiiviimmän huolenpidon tarpeessa. Nuoruusiässä myös lapsen omalle mielipiteelle annetaan enemmän painoarvoa:

H: Mul kävi vielä mielessä noista isommista lapsista, siis nuorista murrosikäisistä teini-ikäisistä, et mä aattelen jotenki että se suhde siihen nuoreen rakennetaan yleensä aikasemmin ja sitten se nuori alkaa pitää yhteyttä itselleen sopivilla tavoilla. Et kun mä täs välillä kuulen et vanhemmat haluais luoda vielä hirveen tiukkoja raameja jotenki ton ikäsille, niin kyl mä siihen aika nopeesti sanon et nuoret äänestää jaloilla. Et jos nää tehdyt sopimukset ei oo heijän jotenki et he kokee ne omakseen niin, kyl ne aika nopeesti rupee sitte rapistumaan. Mä aattelen et se pohjatyö tehdään varhain ja sit täytyy vanhempana hyväksyä myös se et se elämäntilanne tai joku siinä nyt on sellanen et se rytmitys muuttuu. Mutta että jos sitä työtä on tehty siihen pohjalle ja se lapsi on otettu hyvin vastaan siihen perheeseen, niin on todennäköstä et hän haluaa siellä käydä jatkossakin. Voi olla just näin niin kun [kollega] sanoi, että se painopiste siirtyy toiseen kotiin mut silti yhteys sinne toiseenkin kotiin säilyy. (H2)

Vuoroasumisen käytännöt muuttuvat usein myös perheenjäsenten ja etenkin uusperheiden tilanteiden muututtua tai jommankumman vanhemman esimerkiksi muuttaessa muualle.

H: Sitte ku elämäntilanteet muuttuu, et vaikka vanhemmilla ois ollu halua alkuun asua lähekkäin niin sit kun tulee uusia kumppaneita ja kuvioita niin joskus se tuo

kyllä haasteet sitte lasten elämään kanssa. Siis tämän asuinpaikan suhteen vaikka.
(H4)

Lastenvalvojien on lapsenhuoltolain mukaisesti arvioitava lapsen edun toteutumista lapsen huolto- ja tapaamissopimuksia vahvistaessaan. Lastenvalvojien on näin ollen mahdollista jättää sopimus vahvistamatta, mikäli arvioi ettei se ole lapsen edun mukainen. Joissain tilanteissa ammattilaiset harkitsevat sopimuksen vahvistamatta jättämistä, kuten seuraavassa otteessa todetaan:

H: Mut ehkä sen että ku ensimmäistä kertaa vanhemmat tulee, siihen tilanteeseen ja lapsi on hyvin pieni ja se ainut vaihtoehto jos vanhemmilla on vuoroasuminen niin kyllä ehkä siinä, niitä keskusteluita pitäis käydä tai jopa ihan sanoa et en pysty tekemään, jos se tilanne näyttää hyvin, epävarmalta ja sen huomaa et sitä ei oo oikeesti mietitty. (H1)

Laissa ei ole tarkemmin määritelty, millaisissa tilanteissa vuoroasuminen ei ole lapsen edun mukaista ja erityisen haastavaksi analyysin perusteella koetaan pienten lasten kohdalla lapsen edun arviointi. Osalla aineistoni ammattilaisilla on käytäntönä, ettei alle kolmivuotiaille vahvisteta vuoroasumissopimuksia, osalla puolestaan on työohje, joka pohjautui tieteellisiin tutkimuksiin ja joka kehottaa harkitsemaan tarkoin alle 3-vuotiaiden osalta vuoroasumista, mutta ammattilaisen omana henkilökohtaisena arviona oli vahvistamispäätöksen tekeminen. Analyysini perusteella vanhemmat suhtautuvat usein pienten lasten vuoroasumiseen jo lähtökohtaisesti kielteisesti eikä aiheesta tarvitse juurikaan keskustella. Joskus vuoroasuminen on vanhempien mielessä kuitenkin hyvinkin pienten lasten kohdalla. Vaikka ammattilaisen roolissa ei ole valtaa vanhempien lopullisiin ratkaisuihin, on keskusteluilla silti merkitystä. Moni ammattilainen kertoi vanhempien kuunnelleen ammattilaisten näkemystä ja muuttaneen sen perusteella omaa sopimustaan.

Toisaalta ammattilaiset tunnistavat myös sen, että päätöksen vahvistamatta jättäminen ei välttämättä vaikuta perheen tekemiin ratkaisuihin, vaan voi olla, että perhe päätyy silti toteuttamaan vuoroasumista esimerkiksi hyvinkin pienen lapsen kohdalla:

H: Tai sit jotenki ite aattelee että vanhemmat on vaikka, pienestä lapsesta kyse ja he on toiminu jo pitkään vaikka silleen että ne vuoden ikänenki on jo kulkenu sen kolmen

päivän sykleissä toiselta toiselle, ja he on toiminu näin vuoden ja se lapsi on siihen tottunu ja he on sitä mieltä et tää on ihan ok. Ja sitte tuleeki vaikka et toinen joutuu työttömäks, tarvii Kelasta hakee etuuksia ja he haluuki vahvistuttaa sen sopimuksen. Mitä siinä työntekijänä tekee? Jos en, mä jätän sen vahvistamatta, niin ne jää ilman niitä rahoja [naurahtaa] tai tyyliin näin, ja sit ne kuitenkin jatkaa sitä samaa systeemiä vaikka oli sitä paperia tai ei. Onhan tämmösiä ristiriitoja siinä. (H1)

Sopimuksen vahvistamisen tarkoituksena voi olla myös esimerkiksi asumisjärjestelyn vahvistaminen etuuksien takia, jolloin lastenvalvoja voi joutua arvioimaan vuoroasumisen vahvistamista myös perheen taloudellisen tilanteen näkökulmasta. Tällöin lapsen edun arvioimiseen tulee myös moraalinen jännite, sillä pienituloisen perheen kohdalla myös taloudellisen tuen voi arvioida olevan lapsen edun mukaista.

Vuoroasumiseen liittyvää joustavuutta ja sopimuksellisuutta ammattilaiset pyrkivät tuomaan esiin neuvotteluissa. Myös osa lastenvalvojistta tekee mieluusti vuoroasumisesta määräaikaista sopimuksia, jotta vuoroasumisjärjestelyjen äärelle uudelleen pysähdyttäisiin ammattilaisen kanssa pohtimaan toteutustapaa ja kokemuksia:

H: Et koitetaan paljon niin ku puhuu siitä et tehään nyt vähäks aikaa ja katotaan mikä toimii tai että ku lapsi kasvaa niin tulkaa ja tarkistetaan sitte et, et se jotenki koitetaan istuttaa heti semmonen ajatus et ei, nyt ei mennä sinne kaheksaantoista vuoteen saakka vaan että, mieluummin et aina pikkuhiljaa ja muokattais. Et he ei myöskään asennoitus niin että kerran on pantu nimet paperiin ja tää oli tässä (H2)

Eräänä vaihtoehtona haastateltava kuvasi ”venttiiliasuntoa”, jolloin lapsi ei vaihtaisi viikoittain kotia, vaan vanhemmat vuorottelisivat perheen yhteisessä kodissa. Järjestely voisi olla joko siirtymävaiheena erotilanteessa tai mahdollisesti pidempiaikaisenakin ratkaisuna.

H: Tuotahan määkin suosittelen monesti sitä, mä sanon sitä venttiiliasunnoksi että tavallaan pieni asunto, jossa vanhemmat käy vuorotellen niin lasten elämä ei vielä siinä vaiheessa muutu liikaa, vaan he reissaa nää vanhemmat. Ja kyllä sitä on tehtykin. Musta se on vähän uus ilmiö, että sitte ne lähtee siihen niin se helpottaa vähän lapsia siinä kohti. (H2)

Toisenlainen vanhempien keskinäiseen joustavuuteen soveltuva ratkaisu olisi esimerkiksi sellainen, että vanhemmat asuisivat hyvin lähekkäin, esimerkiksi samassa kerrostalossa, ja lapsi voisi liikkua kahden kodin välillä hyvin omaehtoisesti.

6.3 Tasa-arvon kehys

Tasa-arvon kehyksessä vuoroasumista arvioidaan laajemmassa perhe-elämän muutoksen kontekstissa sekä vanhemmuuden vastuun jakautumisen näkökulmasta. Ammattilaisen rooli tasa-arvon kehyksessä painottuu lapsen näkökulman esiin tuomiseen. Kehyksessä painottuu vanhempien välinen tasa-arvo ja vanhemmuuden jaettu vastuu jo parisuhteen aikana, jolloin vuoroasuminen näyttäytyy luontevana eronjälkeisenä ratkaisuna:

H: Kyl mä ää ainaki ajattelen aika paljon sitä et kuinka paljon enemmän molemmat vanhemmat enempi tasavertaisesti ovat lasten elämässä mukana. Isät. Kun mä oon ite tehny [vuosikymmeniä] tätä duunia, niin kylhän se oli ihan eri tilanne silloin kun nytte. Et miten isät on mukana, ne jo vauvasta ja pienestä lasten kanssa, ne on aktiivisia ihmisiä niitten lasten eläms ja haluaa pysyä silloin siinä. (H4)

Tasa-arvon kehyksessä molemmat vanhemmat näyttäytyvät tasa-arvoisina, jolloin vuoroasumisjärjestelyssä arjen vastuun jakaminen jatkuu eri kodoista käsin. Tasa-arvon kehys pitää sisällään tulkintoja isien roolin muutoksesta perhe-elämässä ja käsityksen, että yhä useammassa perheessä isät ja äidit osallistuvat perheen arjen ”pyörittämiseen” tasapuolisesti jo ennen eroa ja tällöin vuoroasuminen on luonteva tapa jatkaa arkea eron jälkeen. Tasa-arvon kehyksessä vanhemmuuden vastuu ja velvollisuudet jakautuvat tasaisemmin molemmille vanhemmille, mikä vähentää joitain sosiaalisia ja taloudellisia riskejä. Aineistossa puhutavoista ilmenee, että juuri arki on se konteksti, jossa vanhemmuutta toteutetaan täysimääräisesti:

H: Ja sit et se palvelee sekä lapsen että tavallaan vanhempaa se et sitä jaettua arkea on. Et sitä jaettua arkea on, että sinne ei tuu että toinen hoitaa juhlahetkiä jotenki yksittäisiä. Vaan että, jollon myös se vanhemmuuden tavallaan tasapuolisuus helposti menee että toinen on kiva ja toinen on tylsä vanhempi tai jotain. Et kun

molemmilla on sitä arkea hoidettavana niin kumpikin ymmärtää kurahousujen merkityksen elämässä ja tämmösiä. (H2)

Vuoroasumisen yleistyminen on aineiston mukaan tapahtunut näkyvästi 2000-luvulla, erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Aineistossa tulkitaan sen liittyvän perhe-elämän muuttumiseen ja vanhempien yhteiseen vastuunkantoon lapsista. Haastateltavat totesivat, että perhe-elämä kokonaisuudessaan on muuttunut nykyään hyvin tasa-arvoiseksi, jossa sekä isät että äidit osallistuvat aktiivisesti perheen arkeen. Tällöin vuoroasuminen on hyvin luonteva tapa jatkaa lapsista huolehtimista eron jälkeen. Vuoroasumisessa molemmat vanhemmat jatkavat vastuunkantoa lapsista arjessa ja pysyvät tällöin ”kartalla lapsen asioista”, lapsen arjen tapahtumista ja tunteista. Jaetusta arjesta analyysin perusteella hyötyvät molemmat vanhemmat, sillä samalla jaetaan vanhemmuuden vastuuta:

H: Sillon kun molemmat vanhemmat oikeesti elää sitä arkee, pyörittää sitä kaikinensa silloin se.. sen lapsen tarpeet on niin näkyvät kummallekin, niin ne täytetään paremmin. Myös se lapsen tarvitsema taloudellinen tuki turvautuu paremmin. Se ei välttämättä aina puheissa näyttäydy eli sitä.. saattaa sitä elatusapukeskustelua ja erimielisyyttä sillä puolella olla, mutta kyllä mä tohon uskon että viettää yh-, molemmat kantaa sitä arjen vastuuta niin silloin heil on parempi ymmärrys myöski siitä lapsen tarpeista, kaikista tarpeista ja myös näistä.. tämmösisistä kulutustarpeista. (...) Ja sitten jaksamisasiat, jos aikuisella sattumalta on jaksamisen kans jotain problemaa niin se että ovat viikon vastuussa viikon ei, niin se saattaa auttaa et he jaksavatkin paljon paremmin antaa itsestään siihen. (H1)

Kumpikin vanhempi osallistuu lapsen kasvatustehtävään arjessa, jolloin myös vanhempien keskinäinen ymmärrys lapsen asioista ja toisaalta vanhemmuuden iloista ja kuormista on tasapuolista. Tämä tukee myös molempien vanhempien jaksamista ja jakaa analyysini mukaan esimerkiksi eroon liittyviä taloudellisia riskejä tai työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen pulmia.

Seuraavassa lainauksessa vuoroasumista arvioidaan sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta ja miesasiana, uuden isyyden toteuttamisen mahdollisuutena:

H: Jos miettii niitä hyviä puolia siinä vielä niin onhan siinä siis, ihan oikeesti tavallaan kyllä tää miesten tasa-arvo tässä on lisääntynyt tän ansioista ja miesten mahdollisuus olla isänä siinä. Elikä siihen tulee nyt sitte se arki ja viikonloppu. Elikä se ei oo sil tää viikonloppuisuutta vaan sitten ihan huomattavasti lisääntynyt sillai et tää on, ja tää antaa hyvii mahdollisuuksii. (H4)

Aineistossa kuvataan, että aiemmin eroamisen jälkeisenä ratkaisuna on usein ollut yksinhuoltajuus ja tapaajavanhemman rooli arjessa on jäänyt vähäiseksi. Erityisesti pidempään työskennelleet ammattilaiset kuvaavat perhe-elämän muuttuneen monin tavoin ja sen näkyvän myös sovittelupalveluiden lisääntyneenä tarpeena, sillä isien rooli on vahvistunut viime vuosikymmenten aikana. Aineiston mukaan tapaamisasiosta ei siinä määrin edes keskusteltu joitain vuosikymmeniä sitten ja silloin isälle tarjoutui eron yhteydessä useimmiten ”viikonloppuisän” rooli. Kaikki haastateltavat korostivat isien lisääntyneiden mahdollisuuksien olevan myönteinen kehityssuunta. Aineistossa todetaan, että aiemmin isien roolin olleessa vähäisempi isän ja lapsen suhde saattoi eron myötä katketa joskus kokonaan. Vaikka erotilanteissa isien aktivoituminen saattaa joissain tapauksissa lisätä haasteita eron jälkeisten ratkaisujen neuvottelemisessa, pitää asetelma useimmiten sisällään myönteisen asian, molempien vanhempien halun olla lapsen elämässä läsnä.

Tasa-arvon kehyksessä myönteisenä nähdään se, että vanhempien keskinäiset resurssit jakaantuvat tasaisemmin vanhempien välille. Myös jos jommankumman vanhemman elämänhallinnassa tai jaksamisessa on puutteita, voi vuorotteleva asuminen tukea jaksamista. Mahdollisesti vuoroasuvan lapsen vanhempi voi myös painottaa omaa työntekeään tai, etenkin uusperheellisten kohdalla haastateltavat olivat havainneet, että myös parisuhteen ylläpitoa niin sanotuille ”vapaaviikoille” ja lapsiviikoilla he pystyvät kohdentamaan aikaa enemmän lapselle:

H: Mutta yks asia on semmonen mistä työntekijänä on monesti huolissaan on, kun on niitä vanhempia jotka tosiaan rytmittää sitä elämäänsä sillä tavalla jos siinä on molemmilla on liuta lapsia ja on uus pari jolla on liuta lapsia, niin rytmittää sen olemisen sillain että nyt on se viikko jolloin meil on kaikkien lapset. No sitte meil on se viikko jollon ei oo kenenkään lapsia. Mut että se lapsi joka siinä kulkee niin sillä on toisessa perheessä vaikkapa isän kanssa niin sillä on tuota niin uusia, isän uuden kumppanin lapsia ja sitten äidin kanssa niin, äidin uuden kumppanin lapsia. Niin

sillä ei koskaan oo sitä semmosta spesiaaliaikaa olla oman vanhemman kanssa. Et se voi olla hirveen suurikin muutos siinä sen lapsen elämässä. Ja että moni vanhempikin on sitä sanonu että tässä vaakakupissa on toisaalta sitte se parisuhteen hoitaminen ja sitte toisaalta myöskin se että, niin [naurahtaa] joskus kuulee sitäkin että ne on ihan hirveitä ne viikot kun kaikki lapset on paikalla. Ja sitte vaan toipuu sinä viikkona kun ne ei ole paikalla. (H2)

Uusperheellisten kohdalla tämä saattaa tarkoittaa edellä kuvatulla tavoin sitä, että mahdollisesti molempien vanhempien luona on juuri samoilla viikoilla kaikki uusperheen lapset paikalla. Joissain tilanteissa vanhemmat pitävät kiinni omista rauhallisista viikoistaan, jolloin lasten viikoilla paikalla on mahdollisesti omia ja nykyisen puolison vuoroasuvia lapsia. Tämänkaltaiseen järjestelyyn saattaa sisältyä hyvin aikuislähtöisiä lähtökohtia.

Tasa-arvon kehityksen näkökulmasta yhteiskunta reagoi kehitykseen lapsenhuoltolakiä uudistamalla, minkä merkitystä ammattilainen korostaa seuraavassa lainauksessa:

R: No mitä te mietitte, millaista tukea vuoroasumista harkitsevat perheet tarvitsevat?

H: Mä aattelen että tärkein tuki on tää lakimuutos. Et se on selvästi rakentunu tää huoltolain aiemman tai tän voimassaolevan huoltolain ajatus on vielä rakentunu tähän viikonloppu-vanhemmuuden ajatukseen, ja et purkaa tavallaan nää epätasa-arvoa luovat tekijät sieltä, vuoroasumisen kohdalta. Mä aattelen et se on se tärkein tuki ja sitte tulee tää neuvottelutason tuki, miten näit ihmisiä tuetaan näis konkreettisissa järjestelyissä. (H1)

Edellä kuvataan sitä, miten merkittävää vuoroasumisen kirjaaminen lakiin on signaalina perheille vanhempien välisen tasa-arvon näkökulmasta. Vaikka vuoroasuminen on ollut perheiden suosima eronjälkeinen ratkaisu jo pitkään, on juuri nyt aineistoni ammattilaisten arvion mukaan menossa merkittävä taitekohta vuoroasumisen aseman vakiintumisen näkökulmasta. Erityisesti tähän vaikuttaa joulukuussa 2019 voimaan tuleva uusi lapsenhuoltolaki, jossa vuoroasuminen tunnustetaan viralliseksi asumismuodoksi. Analyysini mukaan vuoroasumisen kirjaaminen lakiin on merkittävä asia, sillä vanhemmat ovat kokeneet kohtuuttomaksi sen, että vaikka he jakavat vastuun lapsesta tasapuolisesti, on lain silmissä toinen vanhempi etävanhempi ja toinen lähivanhempi. Virallisesta

asuinpaikasta käydään kiistaa myös siksi, että etuudet määräytyvät lapsen virallisen osoitteen mukaan.

Lakimuutoksessa vuoroasuminen tulee tunnustetuksi perheen sisäisenä järjestelyinä, mutta perheille merkittävää on myös palvelujen ja etuuksien jakautuminen vuoroasuville perheille oikeudenmukaisesti.

H: Mä toivon et se tuo myöskin, palveluihin ja sosiaaliturvaetuuksiin muutoksia, että ihmiset myöskin siinä arjessa voi olla tasa-arvoisempia, vanhemmat tasa-arvoisempia, eikä tarvii lähteä sosiaaliturvaetuuksien, kautta miettimään lapsen luonapitojärjestelmiä niin kun nyt tarvii, et miten ne vanhemmat saa riittävästi rahaa että ne pysyy, hengissä. Sillä tavalla jo vanhemmat miettii niitä ratkasuja. Jos toi vuoroasuminen nyt vahvemmin tunnustetaan kahden kodin tärkeys lapselle, ja siitä seuraa, että palveluita, eri paikoissa myös lastensuojelussa, annetaan molempiin kotiin, ja sitte taloudellista apua, niin sehän on hyvä asia. Koska lapselle sehän joka tapauksessa on kaksi kotia, ja sitä ei tunnusteta meidän järjestelmässä, niin ohan se hyvä et se tunnustetaan (H1)

Tasa-arvon kehyksessä kontekstina on yhteiskunnan tasa-arvokysymykset. Vanhempien kokema tasapuolisuus on tärkeää, mutta asumisen ratkaisuihin kietoutuu myös yhteiskunnan tukijärjestelmä. Esimerkiksi taloudelliset tuet ohjautuvat virallisen asuinpaikan mukaan ja erilaisissa palveluissa kuten koulussa työskentely kahden eri vanhemman kanssa saattaa olla haastavaa. Asumispaikka määräytyy lapsenhuoltolain uudistuksen jälkeenkin vain toisen vanhemman osoitteen mukaan ja vanhempien on yhdessä sovittava, kumpi osoite on virallinen. Tasa-arvon kehyksessä haasteellisena ilmenee yhteiskunnan kankeus perhemuotoa kohtaan. Tämä näyttäytyy epäoikeudenmukaisena, sillä vuoroasuvien perheiden kohtelua ei analyysin mukaan koeta oikeudenmukaiseksi ja lapsen asumisratkaisuja saattaa ohjata taloudellisten etuuksien määräytymisen logiikka. Vaikka vanhemmat jakavat tosiasiallisesti vastuun lapsesta ja tämän elinkustannuksista, määräytyvät perhe-etuudet kuten lapsilisä ja asumistuet vain virallisen osoitteen mukaisesti.

Tasa-arvon kehyksessä vanhempien välinen taloudellinen tasa-arvo on keskeinen kysymys sekä yhteiskunnan tukijärjestelmän että vanhempien välisen elatusvelvollisuuden näkökulmasta:

H: Sit mä aattelen et tätä käytetään myös joskus, myös niin että vanhemmat tai ehkä varsinkin sit se parempituloinen vanhempi haluaa ehdottomasti vuoroasumisen, ja sitten tällä ikään kuin markkinoi sen että mun ei tarvis nyt maksaa niitä elatusmaksuja. Ja unohdetaan tämmönen elatusvelvollisuus ja, joku semmonen no, se on tämmönen tasa-arvokysymys. (H4)

Vuoroasumisen taloudellisen oikeudenmukaisuuden toteuttaminen on haastavaa myös siksi, että vuoroasumista pitäisi harkita ensisijaisesti lapsen näkökulmasta. Taloudellisten intressien painottaminen näyttäytyy ammattilaisille riskinä sille, että järjestelyä ei tehdä ennen kaikkea lapsen näkökulmasta:

H: Joo ja sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta otti tähän kantaa, että nämä etuudet pitää tasapuolistaa siitä asuinpaikasta riippumatta. Nyt uusinta mitä mä nään ja se on kyllä tärkeä juttu että, et se peruste et mennään vuoroasumiseen taloudellisten kulujen tasaamiseksi niin se jotenkin tökkää. Et totta kai sen järjestelmän pitää olla reilu, mutta se ei sais olla jotenki se ensisijainen syy miksi siihen asumisjärjestelyyn mennään. Vaan se pitäis rakentaa lainsäädännöllisesti tasapuoliseksi jotta vanhemmat vois aidosti harkita et mikä on lapsen paras siinä tilanteessa. (H2)

Taloudellisten etuuksien määräytyminen saa myös suuren merkityksen, mikä voi viedä keskustelua pois lapsilähtöisestä asumisjärjestelyn pohdinnasta ja aiheuttaa ylimääräisiä jännitteitä vanhempien välillä. Toisaalta taloudellisten etuuksien merkitys saattaa nousta agendalle vasta kun vuoroasumiskäytäntö on jo vakiintunut, jos jompikumpi vanhemmista esimerkiksi menettää työn ja joutuu etuuksien varaan. Analyysin perusteella tällaisissa tilanteissa perheen ja lapsen kannalta toimivan vuoroasumisjärjestelyn yhteiskunnallinen poikkeavuus tulee näkyväksi ja saattaa aiheuttaa toimeentulovaikeuksia perheelle ja mahdollisia ristiriitoja vanhempien välille. Osa vanhemmista saattaa jakaa lapsilisän puoliksi, mutta tällöin vanhemmat voivat joutua pulmiin esimerkiksi toimeentulotuen kanssa. Jos vanhemmilla on hyvät välit, voivat he yhteisesti sopia, että lapsi on kirjoilla sen vanhemman luona, jolla on pienemmät tulot. Toisaalta sopimus vaatii vanhemmilta erittäin hyvää keskinäistä luottamusta, sillä toinen vanhempi voi esimerkiksi muuttaa lapsen kanssa ja palvelut kuten koulupaikka määräytyy lapsen virallisen osoitteen mukaan. Jos perheessä on useampia lapsia, saatetaan lapset ”jakaa” siten, että toinen lapsi asuu virallisesti toisella

vanhemmalla ja toinen toisella. Seuraavassa lainauksessa kuvataan luottamuksen merkitystä:

H: Ja musta näyttää sille et vanhemmat luottaa siihen että toinen vanhempi, tai et vanhemmat eivät halua erottaa lapsia toisistaan mutta siitä ei olla varmoja etteikö toinen vanhempi haluais erottaa lapsia hänestä. Ja siksi tämä lasten jakaminen. (H2)

Lasten vuoroasumisen sykleihin lasten virallisen asuinpaikan jakautumien ei vaikuta, vaan sisarukset voivat kulkea yhdessä kotien välillä kuten yleensä vuoroasuvissa perheissä on analyysin perusteella käytäntönä. Lasten jakaminen voi myös vähentää vanhempien halukkuutta muuttaa esimerkiksi eri paikkakunnalle, sillä vanhemmat eivät analyysin perusteella haluaisi erottaa lapsia toisistaan. Lapsien virallisen asuinpaikan jakaminen on järjestely, jolla voidaan jakaa lapsilisät ja tukia tasaisemmin.

Kun vuoroasuminen on yleistynyt, on se alkanut näyttäytyä asiakkaille jopa oletusarvoisena ja lähtökohtana, kuten seuraavaksi todetaan:

H: Joillaki ihmisillä kun ne tuleeki lastenvalvojan luo niin ne jotkut jopa olettaa että heillä pitää olla vuoroasuminen ja sitten minä selitän että ei se, tietenkään asia nyt ihan niinkään oo. (H4)

Asiakkailla on saattanut olla lähipiirissään vuoroasuvia lapsia ja osa eronneista vanhemmista on jopa olettanut, että eron jälkeen lasten pitäisi asua vuoroasumisjärjestelyssä. Tasa-arvon kehykseen sisältyy myös huolta siitä, että vuoroasumisesta on tullut eräänlainen lähtökohta eronjälkeisille järjestelyille, jolloin vanhemmat eivät lähesty asiaa kylliksi lapsen yksilöllisistä lähtökohdista käsin ja mieti yksilöllisiä toteuttamistapoja.

H: Sitte jos vuoroasuminen ois ikään kuin automaatiota, joskus tuntuu et ihmiset haluaa periaatteen vuoksi ja sitte voi olla toisella vanhemmalla elämänhallinta ei riitä tai jaksaminen niin, se kuormittaa lasta liikaan. Laps joutuu hankalaan asemaan. (H2)

Tasa-arvokehyksen näkökulmasta riskinä näyttäytyy edellä kuvatusti se, että vuoroasumisesta tulee eräänlainen lähtökohta ja hyvän erovanhemmuuden normatiivinen

tapa tai sukupuolten välinen tasa-arvokysymys. Ammatillaiset kuvaavat, että yhteiskunnallinen ilmapiiri on vaikuttanut vuoroasumisen lisääntymiseen:

H: No mun mielestä semmonen yleinen yhteiskunnallinen keskustelu on selvästi ollu siihen vuoroasumisen suuntaan ja mitä mediassa on esillä ja on paljon jotain isien pitämiä blogeja ja semmosia missä sitä paljon jotenkin yritetään varmaan edistääkin sitä että miesten ei tarttis eikä isien tarttis jotenki luopua siitä hyvästä suhteesta lapsiin. Vaikkei se siitä asumismuodosta olisikaan kiinni. (H3)

Tasa-arvon kehyksestä käsin tarkasteltuna vuoroasumisen kriittisenä puolena onkin se, että asumismuodosta on alkanut tulla niin yleinen käytäntö, että vanhemmat eivät haastateltavien mukaan välttämättä mieti sitä kovinkaan harkiten tai yksilöllisesti. Riskinä on myös vuoroasumisen tarkastelu kovin aikuislähtöisistä lähtökohdista käsin, jolloin vuoroasuminen näyttäytyy vanhempien keskinäisen tasapuolisuuden kysymyksenä eikä niinkään lapsen tarpeista käsin. Ammatillaisen roolina on tuoda esiin sitä, että vuoroasumisessa on ennen kaikkea kyse lapsen oikeudesta molempiin vanhempiin eikä vanhempien oikeudesta lapseen tai vapaa-aikaan. Seuraavassa esimerkissä kuvataan, että lähtökohdat vuoroasumiselle eivät vielä kerro vuoroasumisen käytännön sujumisesta:

H: Jokin semmonen vanhempien tasa-arvoisuus on se, mitä kautta lähetään sitä miettimään. Ei ehkä lapsen näkökulma eikä arjen sujuvuutta vaan jotenki se tasa-arvo, vanhempina on semmonen, soihtu mitä siinä kuljetetaan. Se saattaa olla enemmän toisen vanhemman kun toisen, mut että se näkyy siinä. Ja sehän ei, sitten että mitenkä näissä eri, vaikka et mikä se syy on miks on lähetty toimimaan tai valitsemaan tää, niin ei yksin sitä määrää että toimiiko se vai eikö. Sehän voi toimia näissä kaikissa tilanteissa ihan ok. Se on sitte toinen tarina, vielä, käytäntö. (H1)

Vaikka jompikumpi vanhempi saattaa esittää vuoroasumista tasa-arvon nimissä, saattaa aikuislähtöisen neuvottelupuheen taustalla olla myös muunlaisia perusteluja ja motiiveja. Välillä motiivina voi olla esimerkiksi elatusmaksujen välttäminen. Toisaalta vuoroasumISRatkaisua esittämällä vanhemmat saattavat välttää eroon liittyviä kiistoja ja riitoja, jolloin kaikkien osapuolten erokriisi loivenee. Riitatilanteessa vuoroasuminen voi olla vanhemmille ”laiha sopu”, jolla lasten kanssa vietetty aika jaetaan ajallisesti tasan.

Toisaalta erityisesti lastenvalvojilla näytti olevan kokemusta myös siitä, että jompikumpi vanhempi halusi vuoroasumisen välttyäkseen elatusmaksujen maksamiselta, sillä vuoroasuville harvoin vahvistetaan elatusapua.

Tasa-arvon nimissä myös monet vanhemmat perustelevat haastateltavien mukaan sitä, että kaikilla lapsilla on samanpituisen vuoroasumisen sykli ja muutoinkin samanlaiset järjestelyt. Tasa-arvoon vetoaminen saattaa edellä olevassa aineisto-otteessa kuvatulla tavoin olla myös retorinen keino vanhemmille perustella vuoroasumista. Ja vaikka vanhemman lähtökohdat vuoroasumiseen eivät olisi lapsilähtöiset ja kumpuaisi lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta, voi selitystavoista huolimatta vuoroasumisesta muotoutua toimiva asuinmuoto.

6.4 Psykologinen kehys

Psykologisessa kehyksessä vuoroasumista arvioidaan lapsen psyykkisen kehityksen näkökulmasta. Psykologiseen kehykseen liittyy aineistossa selvimmin näkemyseroja ja toisaalta myös epävarmuutta siitä, miten vuoroasuminen vaikuttaa lapsen psyykkiseen kehitykseen. Ammatillaisen roolina psykologisessa kehityksessä on sekä psykologisen asiantuntijatiedon esittäminen että lapsen henkilökohtaisten ominaisuuksien ja tarpeiden esiintuominen keskusteluun. Kehyksen keskiössä on lapsi, tämän kehitys ja persoona, ja vanhemman tehtävänä on arvioida sitä:

H: Niin se olis juuri, mä aattelen aina ja sanonkin että se on juuri vanhempien haasteena arvioida, että heidän pitäis se oma lapsensa tuntea, hänen persoonansa, et se on tärkeintä silloin kun he tämmösiä ratkasuja. Näinhän se on yksilöllistä kuka sopeutuu, ja kuka ei sopeudu muutoksiin, minkälainen se persoonan joustavuus on.
(H1)

Aineistossa korostetaan lasten henkilökohtaisten ominaisuuksien eroavaisuutta ja ammattilaisten pyrkimyksenä on vastuuttaa vanhempia arvioimaan ratkaisuja omien lastensa näkökulmasta, sillä vanhempina he tuntevat lapsensa parhaiten. Psykologisessa kehyksessä korostuu vuoroasumisen lapsilähtöinen toteuttaminen ja vanhempien vastuu huomioida lapsen yksilölliset tarpeet. Vanhempien roolina näyttäytyy oman lapsen asiantuntijuus, tai

sellaista roolia ammattilaiset pyrkivät heille tarjoamaan. Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ei välttämättä tarkoita valintatilannetta vuoroasumisjärjestelyn ja yksipaikkaisen asumisen välillä, vaan voi tarkoittaa erilaisia joustavia järjestelyjä vuoroasumisessa. Ammattilaiset toteavat, että vanhemmat eivät mielellään te esimerkiksi sisaruksille erilaisia vuoroasumisen toteutustapoja, vaan yhdenvertaisella kohtelulla perustellen he haluavat noudattaa samanlaisia käytäntöjä kaikilla lapsilla. Lapsien nähdään olevan joustavia ja sopeutuvan vuoroasumiseen, mutta joustavuuteen sisältyy psykologisessa kehyksessä myös kysymyksiä siitä, näkyvätkö vuoroasumisen seuraukset lapsessa vasta myöhemmässä vaiheessa, esimerkiksi lapsen muodostaessa aikuisiällä omaa parisuhdetta ja perhettä. Seuraavassa esimerkissä näkyy ammattilaisen epävarmuus vuoroasumisen vaikutuksista lapseen ja tutkimusten luotettavuuteen:

H: Jos mennään taas tähän tutkimuslinjaan. Niin Ruotsista tulee paljon tutkimusta, että vuoroasumisessa asuvien lasten itsetunto on parempi kuin siinä viikonloppuratkaisussa. Mutta, mää en oo siihen itse perehtynyt mut mul on vähän sellasta huolta että sieltä tutkimuksesta on saattanu tulla jotain muutaki esiin [naurahdus] jota ei tiedoteta. Koska täs on erittäin vahva nyt tää trendi tästä vuoroasumisesta. Mun mielestä me ei tiedetä vielä sitä. Sitä pitä-.. Sehän on pitkä kehitys että miltä se sitte rupee näyttäytymään. Enkä mää oikeestaan, ainakaan työkokemuksen perusteella vielä osaa ees sanoo että.. Mitä se tuottais. (...)
Ja sen [australialaisen pitkittäistutkimuksen] tuloksethan oli juuri tää että alle neljävuotias jos asuu viikko-viikko -asumisessa niin siitä tulee keskittymisvaikeuksia, tunne-elämän säätelyn ongelmia. (H3)

Ammattilaisten omana roolina tässä kehyksessä näyttäytyy asiantuntijatiedon ja erityisesti tutkimustietoon perustuvan tiedon välittäminen vanhemmille. Haastavaksi ammattilaisen roolin tekee se, että tietopohja vuoroasumisen vaikutuksista lapsen kehitykseen on melko ristiriitaista ja hajanaista. Psykologisessa kehyksessä näkyy vahvimmin se, että käsitys vuoroasumisen vaikutuksista lapsen tunne-elämään on edelleen kovin epävarmaa myös tieteen näkökulmasta. Aineistosta on tulkittavissa, että osa ammattilaisista suhtautuu vuoroasumisesta raportoituihin myönteisiin vaikutuksiin luottavaisemmin, kun taas osa näkee vuoroasumisen vahvana ”trendinä”, joka on johtanut mahdollisesti epäluotettaviin tutkimuksiin ja esimerkiksi pintapuoliseen lapsen edun käsitteellistämiseen.

Erityisesti pienten lasten vuoroasuminen näyttäytyy psykologisessa kehyksessä hyvin ristiriitaisena. Ammatillaiset perustelevat psykologisessa kehyksessä käsitystään eri tutkimuksilla ja asiantuntijoiden näkemyksillä, kuten seuraavassa lainauksessa perustellaan:

H1: Mää käytän sitä, mul on ihan siinä se Keltikangas-Järvisen [naurahdus] nyrkkisääntö että ikävuodet plus korkeintaan kaks yötä. Eli yksvuotias vois olla kolme yötä erossa ensisijaisesta kiintymyskohteestaan. Tällä mä meen. Tän tiedon mä annan vanhemmille, mut sehän on vaan tieto ja suositus ja he tekee sitte itse miten he tekee.

H2: Et siinäki tulee just tää ehkä se joustavuus siinä mielessä että sit jos on eri ikäisiä lapsia niin, sen huomioiminen että ne on eri ikäisiä ne lapset että ois hyvä siinä vuoroasumisessa sitä huomioida. (H3)

Aineistoni lastenvalvojilla on käytössään ohjeistuksia, joiden mukaan alle 3-vuotiaille ei vahvistettaisi vuoroasumista. Toisaalta analyysin mukaan linjaukset muuttuvat ja ikäraja on vuosien saatossa laskenut. Joissain yksiköissä ei kiinteää linjausta haluta asettaa, sillä tilaa tapauskohtaiselle arvioinnille on haluttu antaa. Analyysin mukaan pienten lasten vuoroasumisesta ammattilaisten käsitykset vaihtelevat ja osa toivoisi kiinteää linjausta, osa taas painottaa enemmän vanhempien kanssa yhteisen arvioinnin merkitystä.

Vuoroasumisesta tehtyjen tutkimusten sisältöä kuvataan aineistossa siten, että isompien lasten kohdalla vuoroasumisen nähdään tukevan lapsen itsetunnon kehittymistä, kun taas pienten lasten kohdalla viitataan tutkimuksiin, jotka osoittavat pienten lasten viikko -asumisen vaikuttaneen kielteisesti lasten tunne-elämän säätelyyn ja keskittymiskykyyn. Pienten lasten kohdalla vuoroasumisen haitallisuutta perustellaan erityisesti kiintymyssuhdeteorialla:

H: Miten lapsi kokee ja onko siitä tutkimuksia että jos usein kokee jotenkin että äiti hylkää pienen lapsen niin, miten se sitte vaikuttaa myöhempään ikään ja kehitykseen ja kaikkeen muuhun. Se palaa siihen kiintymyssuhdeteoriaan, kaikkeen tähän, jota psykologit tai silleen suoranaisesti ammatillaiset...kyllähän me ymmärretään et mitä kiintymyssuhde tarkoittaa. Siitä näkökulmasta ajattelee et jos on vaikka sen viikon tai kaksiki viikkoa äidistä erossa äkkiseltään ja aikasemmin ei oo ees yötä ollu, poissa niin, se voi vaikuttaa (H1).

Psykologisesta kehyksestä käsin vuoroasumiseen liittyy samankaltaisia huolia kuin eroon ja jälkeisiin järjestelyihin yleensäkin. Tällaisia ovat esimerkiksi vanhempien mahdolliset ristiriidat eron jälkeen ja niiden vaikutus lapsen psyykkiseen kehitykseen. Vanhempien väliset ristiriidat toisaalta näyttäytyvät vuoroasumisjärjestelyssä mahdollisesti eri tavalla arjen sujuvuudessa, sillä arkea eletään kaksipaikkaisesti. Erityisesti vuoroasumiseen liittyviä psykologisesta kehyksestä nousevia kysymyksiä ovat kodin ja ympäristön pysyvyyden merkitys lapsen psyykkiseen kehitykseen ja pienten lasten vuoroasuminen kiintymyssuhteiden näkökulmasta.

Monilla aineiston ammattilaisilla on kokemuksia vuoroasumisesta tilanteissa, joissa vanhemmat asuivat hyvin kaukana toisistaan. Järjestely näyttäytyy haastavana ryhmään kuulumisen näkökulmasta, jonka merkitystä lasten sosiaaliselle kehitykselle pidetään tärkeänä:

H: Lapsella on erittäin suuri halu ja toive kuulua johonkin ryhmään ja monesti että ei erottauduta vaan ollaan ikään kun samiksia muiden kanssa ja muuta niin, miten se toteutuu jos et sä pysty ja miten sä voit pitää kaverisuhteita yllä kun ne on, ne on aika intensiivisiä nää kaveriasitakin tässä ihan pienestä asti. Että jos tavallaan sä oot aina viikon pois tai paljon poissa siitä kuvioista niin tavallaan siinä on riski että sun ystävyys- ja kavereussuhteet ei pääse muodostumaan ei välttämättä ollenkaan taikka sitten ne on laadullisesti ihan erilaisia kuin muitten. Et tavallaan että sä oot vähän aina ulkopuolinen ja vieraileva tähti. Eli kyl jotenkin se saman koulun saman hoitopaikan soisi olevan heillä. (H4)

Psykologisessa kehyksessä lapsen arjen ennustettavuus ja arkisen elinympäristön säilyminen nähdään tärkeänä. Esimerkiksi se, että lapsi käy säännöllisesti vuoroviikoin päiväkotia eri paikoissa nähdään riskinä lapsen sosiaalisten suhteiden kehittymiselle. Aineiston perusteella parhaimmassa tapauksessa lapsen kodit sijaitsevat lähekkäin, niin että esimerkiksi kouluikäinen lapsi pystyy kulkemaan itsenäisesti koulumatkoja ja tapaamaan samoja kavereita kummastakin kodista käsin. Aineiston perusteella usean päiväkodin tai eri koulujen mallit ovat kuitenkin poikkeustapauksia, mutta niihin liittyvät huolet lapsen psyykkisestä kehityksestä ja ryhmään kuulumisen tarpeesta näyttäytyvät vahvana. Kuitenkin tilannekohtaiset järjestelyt eri tapauksissa saattavat puoltaa erikoisenakin näyttäytyviä

järjestelyä, ja tämän vuoksi vuoroasumista tulisi ammattilaisten mukaan tarkastella kokonaisuutena. Yleistyväksi käytännöksi eri päiväkotien ja koulujen mallia ei kuitenkaan psykologisen kehyksen näkökulmasta toivota muodostuvan.

Aineistossani tulee esiin myös se, että paine muuttaa suosituksia tai suhtautua myönteisemmin vuoroasumiseen tulee osittain myös ulkoa päin:

H: Joo se on [ikäraja] tippunu koska tää vanhempien (...) paine tästä että meidän pitää tasan jakaa tämä aika, lapsen kanssa olemisen aika on erittäin voimakas. Ja siinä on vaikee saada sitä sellasta kehityspsykologista tietoo, kiintymyssuhteiden merkityksestä ja niitten kehityksestä perille. Että, mitä pienempi lapsi, sen riippuvaisempi se on äidistä. Äidillä on valitettavasti etulyöntiasema, biologisistaki syistä johtuen. Ja sitten mitä isommaks lapsi tulee niin sitä tärkeemmäks se isän merkitys. Tää ei nyt ole tällanen etteikö vauvakin tarvitsis isää. Mutta sen merkitys muuttuu, sitten mitä isommaks lapsi tulee niin sitä tärkeemmäks isä tulee ja irrottaa siitä, lasta siitä äitiriippuvuudesta ja aukasee maailmaa ja rupee.. Koska äidin ja isän roolit on erilaisia. Isät on toiminnallisempia ja, äidit on hoivaavampia. Tää on kauheen vanha juttu mutta, mun mielest se vaan edelleen taitaa pitää paikkansa.
(H3)

Psykologisessa kehyksessä keskiössä on lapsen tilannekohtainen arviointi: lapsen ikä, kehitystaso, persoonallisuuspiirteet. Esimerkiksi jollain tapaa erityistilanteessa olevilla lapsilla vuoroasuminen arvioidaan kehyksen näkökulmasta usein liian kuormittavana ratkaisuna. Sekä lastenvalvojilla että perheasioiden sovittelun työntekijöillä on kokemusta siitä, että lapsen näkökulma jää helposti niin vanhempien välisessä neuvottelussa kuin myös oikeusprosessissa jalkoihin:

H: Tämmösiä, et ku on tämmöset käytännön syyt, käytännölliset, käytännön toimivuus perustelis sitä vuoroasumista mut sitte jos sä puolustat sitä lasta jotenki sen kehitystä ja kasvua ja muuta, niin sä voit joutuu semmoseen välikäteen. (H1)

Haastattelupuheen perusteella näyttää siltä, että ammattilaisilla on huolta siitä, että vuoroasumista aletaan järjestellä liian aikuislähtöisesti, jolloin lapsen yksilöllisiä tarpeita ei

riittävästi korosteta. Tällöin vanhemmat perustelevat vuoroasumista muilla näkökulmilla vuoroasumisjärjestelyä liiaksi.

Psykologiseen kehykseen liittyy myös joidenkin haastateltavien kuvaus vuoroasumisesta prosessina, jossa esimerkiksi viikko–viikko -asumista kohti edetään lyhyemmillä sykleillä pikku hiljaa totutellen:

H: Kyl mä huomaan kans että sillon jos on ajatus tosi pienen lapsen vuoroasumisesta, ja niin kun et se on viikko ja viikko systeemi, niin kyl mä siihen koitan sovittelijana sillon lanseerata sitä ajatusta, että tää on prosessi. Että siihen voidaan päästä, mutta kannattaa lähteä pienemmillä siirtoliikkeillä. Että en sinäänsä kyseenalasta sitä vuoroasumisen mahdollisuutta, mut just tätä rytmitystä sillä lailla. Että se on liian kova systeemi lapselle tos alkuvaihees se viikko-viikko, mutta sitä kohti voidaan mennä. (H2)

Pienten lasten kohdalla lyhyempiä syklejä perustellaan erityisesti sillä, että pieni lapsi ei pysty pitämään vanhempaa mielessä pitkiä aikoja. Syklin pituuden säätelyllä vuoroasumista voidaan – hieman ammattilaisten näkökulmien mukaan – soveltaa myös pieniin lapsiin. Erityisesti pienten lasten kohdalla ammattilaiset toivovat vanhemmilta lasten yksilöllisten tarpeiden huomiointia. Myös esimerkiksi loma-aikoina vanhemmat voisivat ”rauhottaa” lapsen viikoittaisia syklejä ja pidentää vaihtoja, mutta monet vanhemmat haluavat aineiston mukaan mennä samalla vuoroviikkojärjestelyllä läpi vuoden. Aineiston perusteella usein pian eron jälkeen sykli on lyhyempi sen takia, että vanhemmilla ja lapsilla on niin kova ikävä toisiaan, mutta useimmiten vuoroasumisessa päädytään ennen pitkää viikko–viikko -asumiseen. Lasten mielipiteet vuoroasumisen sykleistä vaihtelevat, osa toivoo pidempiä aikoja perustellen sitä sillä, että saisivat asettua kotiin pidemmäksi aikaa, osa taas toivoo viikkoakin lyhyempiä vaihtoja ikävän tunteiden takia. Psykologisen kehyksen näkökulmasta syklin pituuden säätäminen on toivotunlaista lapsen tarpeiden huomioimista.

Käytännössä usein vanhempien asuessa kaukana toisistaan vuoroasumisen oli havaittu sujuvan vielä alle kouluikäisillä ja pitkiä vaihtovälejä vanhemmat saattoivat perustella pitkillä välimatkoilla, jotta lapsen ei tarvitsisi matkustaa kovin usein pitkää välimatkaa, mutta usein koulun alkaessa saattaa tulla haasteita kahden eri kodin asumisessa. Toisaalta taas pienille lapsille moni ammattilainen suosittelee lyhyempiä kuin viikon vaihtovälejä.

Vuoroasuminen on ratkaisuna lähtökohtaisesti ammattilaisten arvion mukaan monien tilannekohtaisten asioiden summa ja elämäntilanteiden muuttuessa myös vuoroasumista arvioidaan usein uudelleen. Esimerkiksi teini-ikäisten kohdalla vuoroasuminen usein päättyy ja asuminen pääasiallisesti vakiintuu jommankumman luo. Vuoroasumista onkin ammattilaisten mukaan hyvä arvioida ja säätää ajan saatossa. Aineistossa nousee esiin myös näkemys, että moni vanhempi saattaa olla epätietoinen siitä, että vuoroasuminen voi olla hyvin joustava järjestely ja vuoroasuminen voi lähteä liikkeelle ensin lyhyistä vaihtoväleistä ja sykleistä. Psykologisen kehyksen ytimessä onkin lapsen tarpeet ja niiden mukaisen vuoroasumisjärjestelyn rakentaminen ja hienosäätäminen. Vuoroasumisjärjestelyn voi rakentaa hyvinkin joustavaksi ja ammattilaisten tehtävänä on korostaa sitä, että järjestelyn toteutus on vanhempien keskinäinen sopimusasia.

Vaikka lapsilla saattaa olla erilaisia sääntöjä eri kodeissa, ei lapsille kasvatuskäytänteiden tai sääntöjen erilaisuutta nähdä niinkään ongelmana eikä aihetta juurikaan keskusteluissa käsitelty, vaan ennemmin lapsia kuormittaa ihmissuhteisiin liittyvät ristiriidat. Ihmissuhteiden ristiriidat nähdään psykologisessa kehyksessä vakavana huolena lapsen kehitykselle:

H: Vaikka olis ihan erilaiset systeemit, mutta jos siellä ei ole jatkuva konflikti päällä, niin se on toisiks paras vaihtoehto. Tietysti ihanne olis et olis suurin piirtein samanlaiset systeemit ja sitte toisiks paras et ne on ihan erilaiset mutta, jos ei kuitenkaan oo se konflikti päällä et ei koko ajan arvostella sen toisen vanhemman tapaa toimia vaan sanoo että isäs luona oot isäs säännöillä, ihan saat olla. Näin. Se on vielä ok. Mut sitten jos se on jotenki se lapsi elää siinä konfliktissa koko ajan, että aina ku siirryt niin aina hirvee pelko että mikä tenttaus sieltä tulee ja taas isää haukutaan, niin se on se huono vaihtoehto. (H1)

Toisaalta ammattilaiset tunnistavat myös sen, että aina parasta vaihtoehtoa ei ole saatavilla. Usein lapsia koskevissa järjestelyissä toimiva yhteistyövanhemmuus on kaukainen tavoite ja silloin on pyrittävä lähestymään asiaa ikään kuin toisesta suunnasta pyrkien ratkaisuun, joka suojelee lasta ristiriidoilta mahdollisimman paljon. Etenkin sovittelutyössä näyttäytyy merkittävänä myös erilaisten arkisten keinojen keksiminen, esimerkiksi ”reppuvihko” kuulumisten vaihtoon, jos tekstiviestittelyssä on toistuvasti tullut väärinkäsityksiä ja

pikaistuksissa lähetettyjä vastauksia. Psykologisen kehyksen näkökulmasta tärkeintä on tarjota lapselle seesteinen kasvuympäristö.

Haastattelemistani ammattilaisista osa totesi, että joskus vuoroasuminen ”laihana sopuna” voi rauhoittaa tilannetta ja tarjota tällöin lapselle turvallisen ja ennustettavan kasvuympäristön. Psykologisessa kehyksessä on keskeinen käsitys siitä, että lapselle hyvin vaurioittavaa on vanhempien välinen riitatilanne ja jatkuva konflikti. Samalla nähdään tärkeänä se, että lasta suojellaan vanhempien välisiltä ristiriidoilta. Uudistuvaan lainsäädäntöön liittyikin psykologisesta kehyksestä käsin huolta lapsen aseman turvaamisesta:

H: Mikä tässä huolestuttaa vakavasti on tämä että kun nyt on hyvin monia instanssia jotka kohta lähtee kuulemaan lasta joka tarkoittaa että voi olla että lapsi voi tän ympäristön ympärillä vaikka viiden eri ammattilaisen kans jo tullu kuulemaan tätä niin mitä se tarkoittaa? Lapset yhä uudelleen, hänelle tulee vieras aikuinen jututtaa häntä asioista jotka hänelle on kipeitä, joissa hänellä on solidaarisuusristiriitoja ja joissa hänellä on vaikka minkälaisia paineita. Niin, että ei kai taas mee niin ku lapsi pesuveden mukana tässä touhussa. (H4)

Ammattilaisilla on vahva käsitys siitä, että lapsen tulisi saada olla turvassa vanhempien keskinäisiltä huoltoriidoilta ja lapselle olisi paras, jos lasta ei liitettäisi erimielisyyksiin niin, että lapsen olisi valittava puoltaan vanhempien välisissä riidoissa. Aineistossani korostetaan myös sitä, ettei lapsi omassa asemassaan ole kykenevä arvioimaan sitä, mikä on hänelle eduksi. Toisaalta myös ammattilaisten epävarmuutta siitä, mikä pohjimmiltaan on vuoroasumisjärjestelyn vaikutus lapsen psyykkiseen kehitykseen, hälventää se tosiasia, että vuoroasuminen on lähtökohtaisesti vanhempien keskinäinen sopimusasia.

7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellä kuvaamani kehysanalyysin avulla olen tarkastellut perheasiain neuvottelukeskukseen, lastenvalvojien ja perheneuvolan ammattilaisten tulkintoja vuoroasumisesta. Kehysanalyysin avulla havaitsin ammattilaisten tulkitsevan vuoroasumista neljän eri kehyksen kautta. Löytämäni kehykset ovat ihmissuhteiden kehys, sopimuksellinen kehys, tasa-arvon kehys ja psykologinen kehys. Eri kehykset ilmenevät puheessa päällekkäisinä erilaisina näkökulmina ja ammattilaiset liikkuvat kehyksien välillä sulavasti, siten että yhdessä puheenvuorossa tai lauseessa vuoroasumista saatetaan kuvata usean kehyksen näkökulmasta. Samanlaisia havaintoja ovat tehneet myös muut kehysanalyysiä käyttäneet tutkijat (Anis 2006, 112; Peräkylä 1990, 19). Kehykset eroavat toisistaan paitsi vuoroasumiselle annettujen eri näkökulmien mukaan, myös toimijoiden erilaisten roolien kautta, ja kehykset muotoutuvat koko ajan. Kaikki kehykset pitävät sisällään vuoroasumisen myönteisiä ja kielteisiä puolia, ja ammattilaiset arvioivat vuoroasumista lapsen näkökulmaa korostaen. Vuoroasumisen myönteisenä puolena kaikissa kehyksissä näyttäytyy parhaimmillaan lapsilähtöisen ajattelun ja yhteistyövanhemmuuden piirteitä ja kielteisinä piirteinä esimerkiksi vahvaa aikuislähtöisyyttä sekä vanhempien välisiä konflikteja.

Kehysanalyysin tulokset kuvataan tiivistetysti taulukossa 1 (taulukko 1). Taulukossa kuvataan tarkemmin myös kehysten muodostumista: kehyksissä yhdistyvät konteksti ja tilannekohtaiset, ammattilaisten näkökulmasta tulkitut roolit jokaiselle tilanteeseen osallistuvalla sekä tulkintoja tilanteesta. Eri kehyksistä käsin muotoutuu hieman erilaisia tapoja hahmottaa lapsen etua, jota myös kuvaan taulukossa. Kehysten keskeisiä havaintoja ja piirteitä kuvataan taulukon jälkeen tarkemmin, samoin lapsen edun erilaisia näkökulmia.

TAULUKKO 1: Vuoroasumisen kehykset

	IHMIS-SUHTEIDEN KEHYS	SOPIMUKSELLINEN KEHYS	TASA-ARVON KEHYS	PSYKOLOGINEN KEHYS
konteksti	ihmissuhteet, ero ja eroauttaminen	neuvottelu tai sovittelu lapsen asioissa	yhteiskunnallinen konteksti, perhe-elämän muutos, taloudellinen konteksti	lapsen yksilölliset tarpeet ja kehitys
keskeisiä piirteitä ja tulkintoja	luottamus, vuorovaikutus lapsen oikeus ylläpitää suhdetta molempiin vanhempiin	sopimuksellisuus käytännön näkökulmana lapsen arjen sujuvuus ja vanhempien sopimat järjestelyt	jaettu vanhemmuus, isien aktiivisuus perhe-elämässä	lapsen tilannekohtainen arviointi: lapsen ikä, kehitystaso, persoonallisuus käsitys, että lapselle hyvin vaurioittavaa on vanhempien välinen konflikti vuoroasumisen lapsilähtöinen toteuttaminen
ammattilaisen rooleja (mm. seuraavat)	eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden tukija	neuvottelun avustaja ja sovittelija	lapsen näkökulman esiintuoja	asiantuntijätiedon ja erityisesti tutkimustietoon perustuvan tiedon välittäjä lapsen henkilökohtaisten ominaisuuksien ja tarpeiden huomioija
vanhemmalle rooleja (mm. seuraavat)	eronnut puoliso, yhteistyötä tekevä vanhempi, lapsen emotionaalinen vanhempi	huoltaja, neuvottelija	jaettu vanhemmuus, tasa-arvoinen vanhempi, elatusvelvollinen	oman lapsen tuntija, huolenpitäjä
kehiksen näkökulma lapsen etuun	lapsen hyvä suhde molempiin vanhempiin toteutuu	vanhemmat sopivat vuoroasumisen käytännöistä yhteistyössä ja lapsilähtöisesti	vanhemmat kantavat vastuuta yhteistyössä ja tasapuolisesti	lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja kehityksen tukeminen

Ihmissuhteiden kehyksessä näyttäytyy postmoderni perhekäsitys. Kehyksessä tulkitaan, että lapsi itse voi muodostaa oman perhekäsityksensä hänelle tärkeisiin ihmisiin ja perhekäsitykset voivat olla hyvin muovautuvia. Tämänkaltainen perheen ymmärtäminen on tyypillistä erilaisille postmodernin perheen tulkinnoille (Widmer 2010; Silva & Smart 1999). Myös Linnavuoren (2007) havaintona on, että lasten käsitykset perheenkoonpanoista ovat varsin muovautuvia. Ihmissuhteiden kehyksessä lapsen oikeutta molempiin vanhempiin perustellaan enemmän perhesuhteiden moninaisuuden ja läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisen näkökulmasta kuin ydinperheideaalin kautta, vaikka esimerkiksi Rissanen ym. (2016) tulkitsevat vuoroasumisen perusteluna olevan ydinperheideaalin säilyttäminen. Toisaalta Rissanen aineistossa ydinperheideaalin viittaukset nousevat vanhempien haastatteluaineistosta ammattilaisten viitatessa läheisten ihmissuhteiden säilymiseen. Ihmissuhteiden kehyksessä lapsen edun mukaisena nähdään lapsen tiiviitä suhteita molempiin vanhempiin. Tätä perustellaan erityisesti suomalaisilla ja kansainvälisillä tutkimuksilla, joiden tulokset viittaavat vuoroasumisen myönteisiin vaikutuksiin lapsen psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin (Rissanen 2016; Nielsen 2014). Vuoroasumista koskevien tutkimusten keskeisenä päätelmänä Antti Rissanen ym. (2017) ovat esittäneet, että lapsen hyvä suhde molempiin vanhempiin tukee hyvinvointia, ei niinkään itse asumismuoto, mutta vuoroasumisessa hyvien suhteiden ylläpitäminen on luontevaa. Kehyksen näkökulmasta vuoroasumisen toimivuudessa vanhempien sekä lasten keskinäinen luottamus on tärkeää.

Sopimuksellisessa kehyksessä ammattilaisten ja vanhempien roolit muotoutuvat lain ja sovittelu- ja lastenvalvojatyön sovittävän luonteen mukaan. Ammattilaisten roolina näyttäytyy vanhempien välisen neuvottelun tukeminen ja lapsen näkökulman esillä pitäminen. Lapsen huolto- ja tapaamissopimus on ennen kaikkea huoltajien välinen neuvotteluasia, jossa ammattilaisten rooli on neuvottelun vetäjän tai sovittelijan rooli. Jos ratkaisu on lastenvalvojan arvion mukaan lapsen edun vastainen, voi lastenvalvoja jättää vahvistamatta sopimuksen. Tämän keinon käyttäminen on harvinaista eikä toisaalta estä vanhempia toteuttamasta vuoroasumista. Sopimuksellisessa kehyksessä korostuu lapsen huoltoa ja asumista koskevan ratkaisun sopimuksellisuus sekä vanhempien keskenään sopimat ratkaisut lapsen arjen ja vuoroasumisen käytännön ratkaisujen näkökulmasta. Kehyksessä vuoroasuminen nähdään joustavana ja prosessimaisena asumisen muotona, jota tarvittaessa olosuhteiden muuttuessa voidaan neuvotella uudelleen. Kehyksessä korostetaan erilaisia vuoroasumisen joustavia toteutumistapoja, esimerkiksi yhtenä joustavana

ratkaisuna aineistossa nostettiin esiin aineistossa kuvattu venttiiliasunto, jossa eronneet vanhemmat vuorottelevat perheen yhteisessä asunnossa. Hokkanen (2015, 24) käyttää vastaavasta asumismuodosta nimitystä lintukotomalli. Myös Linnavuori (2018) korostaa vuoroasumisen prosessimaisuutta ja on havainnut omassa tutkimuksessaan, että erityisesti teini-iässä nuoret hakevat vuoroasumisen järjestelyihin muutosta ja toivovat vaikutusmahdollisuuksia arjen ratkaisuihin. Autonen-Vaaraniemi ja Forsberg (2015, 453) ovat myös tuoneet esiin näkökulmaa, että vuoroasumista tulisi ajatella muotoutuvana käytäntönä, sillä esimerkiksi vanhempien muutot ja perhesuhteiden muutokset vaikuttavat vuoroasumisen käytännön järjestelyihin. Aineistoni perusteella ammattilaisten roolina on usein tuoda esiin joustavien ratkaisujen mahdollisuutta, sillä vanhemmat eivät aina tiedosta vuoroasumisen sopimuksellista ja joustavaa luonnetta. Joustavat ratkaisut edellyttävät usein vanhemmilta hyvää keskinäistä vuorovaikutusta ja luottamusta.

Tasa-arvon kehyksessä ihanteena näyttäytyy yhteistyövanhemmuus ja vanhempien yhteinen vastuunkanto lapsesta. Sukupuolten välisen tasa-arvon ja yhteistyövanhemmuuden lisääntyminen käsitetään myönteisenä asiana, mutta vuoroasumisen tarkastelu aikuislähtöisesti lähtökohtaisesti tasa-arvokysymyksenä näyttäytyy kielteisenä piirteenä. Tasa-arvon kehyksessä myös yhteiskunnan tasa-arvokysymykset perhepolitiikassa ja etuuksien määräytymisessä tulevat näkyväksi, samoin vanhempien keskustelu elatusmaksusta. Joskus kehyksen näkökulmasta vanhempien vuoroasumisjärjestelyn motiivina näyttäytyy halu välttää elatusmaksujen maksaminen. Vanhempien välisen tasa-arvon lisääntyminen on ollut pitkäaikainen prosessi (Kurki-Suonio 1999). Lapsen yhteishuollon ihanteen, joka on vallitseva, taustalla on vanhempien tasavertaisuuden korostuminen. Aiemmin normina on ollut usein äitien hoivan korostaminen, mutta painopiste on muuttunut isien suurempaa arvostusta kohti. Kirsti Kurki-Suonio toteaa, että todellista yhteishuoltoa olisi vasta, kun lasten hoito jakautuisi tasan sukupuolten kesken. (Emt., 350-355.) Vuoroasumisessa tämä toteutuu, kun huolenpito jakautuu ajallisesti tasan molemmille vanhemmille. Tasa-arvon kehyksessä korostetaan lapsilähtöisyyden merkitystä ja ammattilaisten roolina on nostaa esiin lapsen näkökulmaa vanhempien välisissä keskusteluissa. Tässä kehyksessä vuoroasuminen nähdään myös esimerkiksi eronjälkeisen taloudellisen niukkuuden ehkäisijänä, sillä lapsen tarpeisiin vastaaminen jakautuu vuoroasumisessa tasaisemmin molemmille vanhemmille. Yksinhuoltajuus on yksi taloudellisen niukkuuden riskitekijä (Airio 2010), joten molempien vanhempien osallistuminen tasaisemmin myös taloudellisiin kustannuksiin voi ehkäistä lasten kokemaa

niukkuutta sekä tukea lapsen hyvinvointia, jos vanhemmilla on esimerkiksi pulmia jaksamisessa. Tasa-arvon kehyksestä käsin vuoroasuminen näyttäytyy myös yleistyvänä ”eroamisen mallina”, johon suhtaudutaan kriittisesti. Vuoroasumisen tulkitaan vaativan tapauskohtaista ja lapsilähtöistä arviointia ja yleistyvänä käytäntönä yksilöllistä harkintaa ei ehkä käytettäisi riittävästi asumismuodon muotoiluun. Myös Autonen-Vaaraniemi ja Forsberg (2015) korostavat yksilöllisten muotoilujen tärkeyttä vuoroasumisessa ja toteavat vuoroasumisen olevan malli, johon soveltuvat huonosti normit ja yksiselitteiset toimintakäytännöt. Kirsti Kurki-Suonio (1999) on todennut, että yhteishuollon ollessa marginaalisempi huoltomuoto, ratkaisuun päädyttiin usein harkinnalla ja esimerkiksi Ruotsissa yhteishuollon muotona oli jo 1980-luvulla vuoroasuminen (emt., 317–321). Tasa-arvon kehyksessä tulkitaan vuoroasumisen yleistymisen johtaneen siihen, että vuoroasumISRatkaisua ei perheissä harkita ja räätälöidä aina riittävästi. Toisaalta vuoroasumisen aseman vakiintuminen tekee jo olemassa olevasta asumismuodosta virallista ja näkyvää, sekä tekee näkyväksi vanhempien tasapuolisen vanhemmuuden (ks. Kurki-Suonio 1999). Samalla se normalisoi vuoroasuvia perheitä ja mahdollisesti vähentää vuoroasuvien perheiden tarvetta lunastaa paikkaansa perheiden joukossa, kuten ”epätyypillisten” perheiden tulkitaan tekevän (Moring 2013; Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015).

Psykologisessa kehyksessä ammattilaisen roolina korostuu lapsen psykologisen kehityksen asiantuntijuus sekä vanhempien vastuuttaminen lapsen yksilöllisten piirteiden huomioimisessa. Psykologinen kehys on löytämistäni kehyksistä ristiriitaisin. Psykologisessa kehyksessä viitataan usein kiintymyssuhdeteoriaan, jossa keskeistä on lapsen ja hoivaajan tiivis ja vastavuoroinen suhde. John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriassa keskeisenä pidetään vanhemman emotionaalista saatavilla oloa (Nurmi ym. 2014, 35), mutta esimerkiksi Warshak (2014) on kannanotossaan kritisoinut kiintymyssuhdeteoriaa ja sen soveltamistapoja vuoroasumiskeskustelussa. Psykologisessa kehyksessä ristiriitaa aiheuttavat lapsen psyykkiseen kehitykseen liittyvän tiedon hajanaisuus vuoroasumisen näkökulmasta ja toisaalta ymmärrys siitä, että lapselle tärkeät suhteet molempiin vanhempiin tukevat lapsen kehitystä. Kansainvälinen tutkimustieto korostaa myös vanhempi-lapsi -suhteen merkitystä (Nielsen 2014). Psykologisen kehityksen näkökulmasta lapsen arkipäiväisen toimintaympäristön tulisi olla mahdollisimman samankaltainen molemmista kodeista käsin, ja esimerkiksi kahden eri koulun tai päiväkodin vuoroviikkoinen käyminen näyttäytyy psykologisessa kehyksessä erityisen pulmallisena lapsen sosiaalisen kehityksen

näkökulmasta. Kehityspsykologian näkökulmasta leikki-ikäiselle lapselle on tärkeää kuulua ryhmään ja ymmärtää sosiaalisten suhteiden pysyvyyttä (Nurmi ym. 2014, 62) ja psykologisessa kehyksessä tulkitaan, että lapsen kuuluessa kahteen eri päiväkotiin tarvittava sosiaalisten siteiden pysyvyyden kokemus saattaa jäädä puuttumaan. Erityisen kiistanalaista vuoroasumisessa on analyysini mukaan pienten lasten vuoroasuminen, jossa eri kehysten väliset ristiriidat näkyvät erityisen vahvasti ja ammattilaiset kokevat psykologisen tiedon jäävän pääasiassa vanhempien esittämän voimakkaan paineen alle. Pienten, alle 4-vuotiaiden lasten vuoroasuminen on myös monissa muissa maissa yleistynyt ja hyvin kiistanalainen järjestely, ja esimerkiksi Ruotsissa, jossa vuoroasuminen on tavanomainen järjestely, erityisesti pienten lasten vuoroasumisen lisääntyminen herättää tällä hetkellä keskustelua (Fransson ym. 2016). Suomessa esimerkiksi Suomen Psykologiliitto (2017) on antanut lausunnon lapsenhuoltolain uudistuksesta ja toteaa, että alle 4-vuotiaiden kohdalla vuoroasumista on erityisen tarkasti arvioitava kiintymyssuhteen turvallisen kehittymisen näkökulmasta. Toisaalta Moring (2013) toteaa, että psykologian tunnustettu tietokin on muuttunut ajassa: esimerkiksi John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria on painottanut lapsen kiintymyssuhteen merkitystä äitiin, mutta ajan saatossa kiintymyssuhdeteoriam on alettu tulkita siten, että kiintymyssuhde muodostuu ensisijaiseen huolenpitäjään. Sukupuolittuneen vanhemmuuden purkautuminen on johtanut teorian uudenlaiseen tulkitsemiseen. (Emt., 151-152.)

Hyvin haitallisena ja lapsen edun vastaisena psykologisessa kehyksessä pidetään vanhempien välistä riitelyä ja konfliktia. Vanhempien välisten riitojen on todettu olevan haitallista lapselle, eikä tätä haitallisuutta Hagqvistin (2015) tutkimuksen mukaan asumismuoto suojaakaan tai lähtökohtaisesti myöskään altista. Leena Autonen-Vaaraniemen (2018) kysyessä asiaa tutkimuksessaan suoraan lapsilta, eivät lapset nimenneet vanhempien riitelyä vuoroasumista kuormittavaksi tekijäksi. Kuitenkin esimerkiksi Salo (2011, 117-118) korostaa, että lapsen psyykkiselle kehitykselle vanhempien välinen riitely tai lapsen puhuminen jommankumman vanhemman puolelle on erityisen haitallista. Salon mukaan eron jälkeenkin on tärkeää varmistaa, että lapsi voi asemoitua riitelyn ulkopuolelle (emt., 135), ja tämä käsitys psykologisessa kehyksessä jaetaan. Psykologisesta kehyksestä käsin arvioidaan, että lapsen hyvinvointia ei voida selvittää yksinomaan kysymällä sitä suoraan lapselta ja aikuisten tulee suojella lasta vanhempien välisiltä ristiriidoilta. Tähän liittyen huolta herättää uuden lapsenhuoltolain myötä lisääntyvä lasten kuuleminen lastenvalvojan luona. Erityisenä huolena nähdään lapsen kuulemiseen liittyvät lojaliteettiristiriidan

aiheuttamat riskit, joita myös aiemmissa tutkimuksissa (Karttunen 2010) on nostettu esiin. Ammattilaisten haastavana tehtävänä on toimia siten, ettei työskentely lapsen tai vanhempien kanssa vaurioita lapsen ja vanhemman suhdetta tai aiheuta lapselle ahdistusta (emt.). Psykologisessa kehyksessä nähdään, että lasta ei saisi painostaa ottamaan kantaa asioihin huoltoriidoissa, sillä lähtökohtaisesti lapsi on lojaali kummallekin vanhemmalle.

Kehysanalyysin näkökulmasta mielenkiintoista ei ole vain kehysten sisältö, vaan kehysanalyysin varsinainen mielenkiinto on kehysten välisessä dynamiikassa (Goffman 1964). Kehysten välinen dynamiikka tulee erityisesti esiin lapsen etua koskevissa tulkinnoissa. Lapsen edun käsitteellinen haastavuus tulee näkyväksi kehysten välillä, sillä yksiselitteistä lapsen etua ei vuoroasumisen yhteydessä ole osoitettavissa. Jokainen kehys tuo oman tulkintansa lapsen edusta, ja kuten Moring (2013) toteaa, lapsen etuun voidaan tukeutua monista eri näkökulmista käsitteen taipuessa erilaisiin retorisiin sisältöihin. Lapsen edun käsitteellinen taipuisuus ja toisaalta moniulotteisuus on nähtävillä myös tässä, ammattilaisten käsityksiä tarkastelevassa tutkimuksessa. Ihmissuhteiden kehyksessä lapsen edun voidaan tulkita toteutuvan, kun lapsen suhde molempiin vanhempiin säilyy läheisenä ja sitä tuetaan. Sopimuksellisesta kehyksestä käsin lapsen edun mukaista on, että vanhemmat sopivat vuoroasumisen käytännöstä lapsilähtöisesti ja yhteistyössä. Tasa-arvon kehysten näkökulmasta lapsen edun mukaista on, että vanhemmat kantavat vanhemman vastuuta tasapuolisesti ja aidossa yhteistyössä. Psykologisessa kehyksessä lapsen edun mukaisena näyttäytyy lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja sosiaalisen kehityksen tukeminen. Kaikista kehyksistä käsin tarjoutuu erilainen retorinen pohja lapsen edulle, ja myös perheet perustelevat monia lasta koskevia ratkaisuja erityisesti lapsen etuun tukeutuen. Esimerkiksi ruotsalaistutkimuksessa alle 4-vuotiaiden lasten vuoroasumista vanhemmat perustelivat usein nimenomaan lapsen edulla (Fransson ym. 2016), vaikka psykologien näkemys lapsen edusta on päinvastainen pienten lasten vuoroasumisen kohdalla (Suomen Psykologiliitto 2017).

Vanhemmat epäilemättä myös käyttävät erilaisia perusteluja omien näkemystensä tueksi lastenvalvojan ja perheasioiden sovittelun neuvottelutilanteissa, mikä entisestään lisää ammattilaisen työn vaativuutta. Ammattilaiselta vaaditaan refleksiivistä asiantuntijuutta eri kehysten välissä liikkeessä ja eri rooleista käsin vanhempia tukiessa ja tilannetta tulkitessa. Neuvottelutilanteessa ammattilaisen tulisi olla tarkkanäköinen ja saada käsitys perheen tilanteesta vanhempien mahdollisesti jännitteisen keskustelun aikana. Vuoroasumisen on

arvioitu haastavan perinteistä käsitystä lapsen turvallisen kasvun ja eheän identiteetin rakentumiselle (Autonen-Vaaranieniemi & Forsberg 2015, 455). Analyysini perusteella ammattilaisten puheessa on epävarmuutta siitä, kuinka merkittävää arjen elämän pysyvyys on lapsen kehitykselle. Analyysin perusteella kehysten väliset painotukset ovat keskenään erilaisia ja ristiriitaisia, ja kehysten tulkinnat saavat tukea eri lähteistä. Esimerkiksi psykologisen kehyksen ja ihmissuhteiden kehyksen väliset tulkinnat lapsen edusta ovat paikoin eriäviä. Jännite vuoroasumisen myönteisiä vaikutuksia korostavien tutkimusten ja perinteisen psykologisen tiedon välillä on nähtävissä ammattilaisten puheessa. Osa ammattilaisista kokee erityisesti psykologisen kehyksen jäävän muiden kehysten äänenpainojen alle: samanaikaisesti tutkimustieto osoittaa vuoroasumisen hyötyjä, kun taas pitkäaikainen psykologinen ymmärrys puoltaa erityisesti pienillä lapsilla vanhemman emotionaalista ja pysyvää läsnäoloa. Ammattilaisilta vaaditaan taitoa ja kykyä kestää epävarmuutta tilanteessa, jossa yksiselitteistä oikeaa vastausta tai helppoa ratkaisua ei ole, mikä on postmodernin sosiaalityön keskeinen piirre (Karvinen-Niinikoski 2009). Nähdäkseni ammattilaiset tämän epävarmuuden ymmärtävät ja sitä kestävät ajatellen, että hämmennys ikään kuin kuuluu moniulotteisten ilmiöiden kanssa työskentelyyn.

Aineistoni perusteella vuoroasumisen ymmärretään tarkoitettavan hyvin monenlaisia käytännön ratkaisuja ja vuoroasumisesta keskusteltaessa ammattilaiset korostavat, että huomiota tulee kiinnittää myös vuoroasumisen sisällöllisiin ratkaisuihin ja toteuttamistapoihin. Aineistossani tavoitetaan vuoroasumisen moniulotteisuus ja tapauskohtaisen arvioinnin tarve, jota Autonen-Vaaranieniemi ja Forsberg (2015, 455) ovat painottaneet. Ammattilaisten vaativaa arviointityötä on tarkastella lapsen etua kulloisessa tilanteessa. Postmodernin sosiaalityön epävarmuudet ja ristiriidat asettavat vaatimuksen moraalille järkeilylle ja lapsen edun moniulotteiselle tarkastelulle (Pösö 2012, 91). Aineistossani toistuu usein ajatus, että usein vanhempia on pyrittävä tukemaan lapsen kannalta vähiten huonon ratkaisun löytämisessä. Vaikka vanhempien välinen sopuisuus on eron ideaalinen muoto, ja se nähdään Peren (2017) mukaan usein vuoroasumisen edellytyksenä, ei se aina ole mahdollista eikä se ole saavutettavissa suurellakaan tuella. Aineistossani kuvataan, kuinka joskus vanhemmat pyrkivät ratkaisemaan ”lihavaa riitaa” vuoroasumisella. Tällöin moraalisen järkeilyn lopputuloksena niissä vaihtoehdoissa, joita perheessä on käytettävissä, vuoroasuminen saattaa olla myös lapsen edun mukainen vaihtoehto, sillä se saattaa rauhoittaa lapsen tilanteen konfliktin keskellä. Julkisessa keskustelussa vuoroasumiseen liittyvä moniulotteisuus ei sen sijaan näyttäydä kenties

kylliksi ja aineistoni ammattilaiset kritisoivat myös tutkimusten tai yhteiskunnallisen keskustelun kantaottavuutta ja voimakkuutta – osin ehkä eri sisältöisin kritiikein. Postmodernia perhettä ”tehdään” ja muotoillaan aina tapauskohtaisesti (Nätkin 2003, 22) ja vuoroasumisen sisällöllisiin muotoihin, perheen sisäisiin prosesseihin ja käytännön vakauteen tulisi Rissasen (2016, 256) kiinnittää enemmän huomiota kuin arvioida vuoroasumista asuinjärjestelynä.

8. POHDINTA

Tutkielmani tavoitteena oli eritellä vuoroasumisen kehyksiä ja tavoittaa näkökulmia, joiden avulla vuoroasumista voisi tarkastella moniulotteisemmin. Olen lähestynyt vuoroasumisen moniulotteista ilmiötä haastattelemalla ammattilaisia. Haastattelut ja kehysanalyysi tutkimusmetodina ovat osoittautuneet mielestäni erinomaiseksi tavaksi tarkastella vuoroasumista ja ilmiöön liittyvän arvioinnin monitasoisuutta. Kehysanalyysi lähestymistapana soveltuu nähdäkseni hyvin sosiaalityön moniulotteisten ilmiöiden tarkasteluun, ammattilaisten käsitystapojen tarkasteluun ja kriittiseen arviointiin (ks. myös Anis 2006, 123–125). Tutkielman tekeminen on ollut kokonaisuudessaan mielenkiintoinen prosessi, joka on haastanut myös omaa ajatteluani ja käsitystäni siitä, mikä on lapsen edun mukaista. Ajattelen Karvinen-Niinikosken (2009) tavoin, että sosiaalityön monimutkaisuus ja moniulotteisuus ilmiöihin ei ole yksiselitteistä ratkaisua ja juuri se tekee sosiaalityöstä haastavaa asiantuntijatyötä. Hyvä osoitus ilmiöiden monimutkaisuudesta liittyy siihen, mistä kehyksestä käsin lapsen etua tulkitaan. Aineistoni ammattilaiset arvioivat, että nyt parhaillaan Suomessa on käynnissä vuoroasumisen suhtautumistavassa käännekohta ja vuoroasumiseen aletaan suhtautua avoimemmin. Tällaisen käännekohdan hetkellä on tärkeää tarkastella ammattilaisten näkökulmia ja suhtautumista ilmiöön, jotta perheiden tarvitsema tuki on ammatillista ja perustuu analyttiseen ja sisällöllisesti huolelliseen arviointiin. Ilmiöt, jotka kietoutuvat arkipäivään ja omiin kokemuksiin, vaativat ammattilaisilta refleksiivisyyttä ja kykyä eritellä tulkintojensa taustaa ja tietopohjaa sekä pystyä myös argumentoimaan niiden puolesta (Toivonen 2017).

Tutkielman ajan kantavana ajatuksena on minulla ollut, että postmodernia perhettä muotoillaan aina tapauskohtaisesti. Aineistoni perusteella jäin miettimään, onko vuoroasumisen sisällölliselle vaihtelevuudella ja jokaisen perheen omille arjen muotoiluille annettu riittävästi tilaa, vai käsitetäänkö vuoroasuminen Suomessa edelleen pitkälti vuoroviikkoasumisen malliksi. Huomioni kiinnitti ammattilaisten toteamus, että perheet mieltävät vuoroviikkoasumisen välillä hyvin joustamattomaksi. Linnavuoren (2018) tutkimuksen mukaan lapsena vuoroasuneet aikuiset ovat antaneet vuoroasumiselle kritiikkiä, mutta ennen kaikkea vuoroasumisen käytännön ratkaisuihin liittyen, ei niinkään vuoroasumiselle asumismuotona. Asumisratkaisun sisällölliset muodot lienevät merkittävämpiä kuin itse asumismuoto.

Lapsenhuoltolain uudistuksessa ja sen taustamateriaalissa vuoroasumisen edellytyksiä on tiivistetty ja kuvattu siten, että esimerkiksi kotien läheisyys ja vanhempien sopuisuus ovat vuoroasumista arvioitaessa keskeisiä ja lapselle tärkeitä asioita. Kuitenkin vuoroasumiseen liittyvä monitieteellinen lähestyminen ja ilmiön sisällöllinen erittely ovat vaativaa asiantuntijatyötä, jota sovittelu- ja lastenvalvojapalveluissa tehdään, eikä vanhempien sopuisuus tai kotien läheisyys mielestäni riittävästi avaa vuoroasumisen moninaisuutta. Ammattilaisten asiantuntijuudessa vuoroasumisen merkityksiä ja tulkintaa on pystyttävä tekemään analyttisemmin ja syvemmin tarkastellen (ks. Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2015). Nähdäkseni ammattilaiset liikkuvat eri tulkintakehysten välillä jouhevasti pyrkien pitämään mielessä lapsen kulloisen tilanteen ja yrittäen edistää lapsen etua monin tilannekohtaisin ratkaisuin. Haastattelemani ammattilaiset kuvasivat tärkeiksi tiedonlähteikseen koulutukset ja työyhteisön tuen. Vuoroasumista koskeva tieto muodostuu reflektiivisesti asiakastyössä, koulutuksissa, työyhteisön tukemana ja antamalla riittävästi tilaa ajattelulle ja harkinnalle, ja vaikka lakiuudistuksen yhteydessä on kuvattu vuoroasumiselle myönteisiä olosuhteita, on ammattilaisten reflektiivinen ja moniulotteinen arviointityö laajempaa ja vaativampaa ilmiön tarkastelua.

Moring (2013) toteaa sateenkaariperheitä käsittelevässä väitöskirjassaan, että epätyypillisenä perhemuotona sateenkaariperheet joutuvat tekemään työtä lunastaakseen paikkansa perheenä. Epätyypilliselle perheelle saatetaan asettaa odotuksia ja paineita, ja perhe on ikään kuin oikeutettu vain silloin kun kaikki menee hyvin. Vuoroasuvien perheiden kohdalla saattaa olla hiukan samoin. Vuoroasuvia perheitä saatetaan tarkastella suurennuslasilla ja taustalla on mahdollisesti tiedostamatta vertausasetelma ydinperheeseen (ks. Hiitola 2015). Ammattilaisten haastattelussa tiedostin jo tutkimuksen alussa mahdollisen riskin siinä, että ammattilaisten käsitys vuoroasumisesta saattaa olla kielteinen, koska työssä voivat painottua riidalliset erot. Haastattelussa ammattilaiset pyrkivät kuitenkin usein tuomaan esiin sitä, että monissa perheissä vuoroasuminen toimii ja moni perhe järjestee vuoroasumisen jouhevia ratkaisumalleja ilman ammattilaisten tukea. Yleinen käsitys ammattilaisilla näyttää varsin myönteisenä vuoroasumiseen liittyen ja joissain tilanteissa aineistoni ammattilaiset saattoivat sen osoittaa esimerkiksi kommentoimalla kysymyksiäni todeten vuoroasumisen olevan arkipäiväistä ja vuoroasumisperheet järjestävät asioita ”kuten kaikki muutkin perheet”. Kun vuoroasumisesta kiinnostuneena opinnäytetyön tekijänä näin vuoroasuvat yhtenä joukkona, erityislaatuisena ryhmänä, oli ammattilaisilla suhtautuminen vuoroasuviin

huomattavasti neutraalimpi ja normalisoivampi – heille vuoroasuvat perheet olivat perheitä siinä missä muutkin perheet. Perheissä olevat pulmat näyttävät monissa tilanteissa pulmina, joita muissakin perheissä on, asumismuodosta riippumatta. Vuoroasumisesta tehdyt tutkimukset ja julkinen keskustelu saattavat painottaa riskien ja ”epätyypillistä” perhettä koskevien epäluulojen ympärille, kuten joissain yhteyksissä on tuotu esiin (Pere 2017). Sosiaalityön emansipatorisuuden takia tällaisten esteiden purkaminen on sosiaalityön tärkeä tehtävä. Sosiaalityön ja kriittisen perhetutkimuksen näkökulmasta on oltava erityisen huolellinen siitä, millä tavoin ammatilaisena tulkintojaan muodostaa, sillä ammatilliset tulkinnat saattavat muodostua myös yleisten käsitysten (Anis 2006) tai esimerkiksi omakohtaisten henkilökohtaisten kokemusten mukaan (Toivonen 2017). Sosiaalityön emansipatorisena tehtävänä on purkaa rakenteellisia ja henkilökohtaisia esteitä ihmisen hyvinvoinnille ja Anis (2006, 124) toteaa, että esteitä puretaan esimerkiksi nostamalla esiin ilmiön moniulotteisuutta ja tulkintatapojen erilaisuutta.

Tämän tutkielman tuloksena voidaan pitää sitä, että vuoroasuminen on moniulotteinen asumisjärjestely, joka on yleistynyt ja joka pitää sisällään monenlaisia, tapauskohtaisia muotoiluja. Samalla vuoroasumisesta tehdyt tutkimukset, sekä laajoilla kansainvälisillä aineistoilla että suomalaiset, laadulliset ja ilmiön moniulotteisuutta tavoittavat tutkimukset, osoittavat vuoroasumisen myönteisiä piirteitä ja että vuoroasuminen on asumismuoto, jossa on mahdollisuuksia moneen. Vuoroasuminen nähdään yhtenä postmodernin ajan perheen muotona, ja vaikka moniin muihinkin perheen uudelleenmuotoiluihin on aluksi suhtauduttu usein epäluuloisesti (ks. esim. Moring 2013), asumismuodon vakiinnuttua äänenpainot ovat tasoittuneet. Olen taipuvainen tulkitsemaan, että vuoroasumisesta käyty keskustelu, jonka äänenpainot ovat analyysini mukaan viime vuosien aikana muuttuneet pehmeämmiksi, ovat osa ”epätyypillisen” perheen purkautumista ja vuoroasumisen normalisoimista. Vuoroasuvat perheet alkavat olla monelta osin ”kuten kaikki muutkin perheet”.

LÄHTEET

Aaltonen, Anna-Kaisa (2009) *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa*. Helsinki, Edita Publishing Oy.

Aasen Nilsen, Sondre, Breivik, Kyrre, Bente, Wold, Bøe, Tormod (2018) *Divorce and Family Structure in Norway: Associations With Adolescent Mental Health*. *Journal of Divorce & Remarriage*, 59 (3), 175–194.

Airio, Ilpo (2010) *Avioero suomalaisen tapaan. Lähivanhemman ja lasten taloudellinen selviäminen avioerosta*. Teoksessa: Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) (2010): *Perhepiirissä*. Helsinki: Kela, 196–214.

Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2010) *Asiantuntijahaastattelun analyysi; faktojen jäljillä*. Teoksessa: Ruusuvoori, Johanna, Nikander, Pirjo, Hyvärinen, Matti (toim.) (2010) *Haastattelun analyysi*. Tampere, Vastapaino, 372–392.

Anis, Merja (2007) *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Helsinki, Väestöliitto.

Anis, Merja (2006) *Lastensuojelun ammattilaisten tulkintoja maahanmuuttajasosiaalityöstä*. *Janus* 4 (2), 109–126.

Antikainen, Mari (2007) *Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa*. Kuopion yliopisto, väitöskirja.

Autonen-Vaaraniemi, Leena & Forsberg, Hannele (2015) *Vuoroasuminen lapsuuden paikkakokemuksina kolmen tyyppitarinan valossa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (5), 477–456.

Autonen-Vaaraniemi, Leena (2018) *Vanhempien riidat vuoroasuvien lasten näkökulmasta*. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) (2018) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Tallinna, Gaudeamus, 52–73.

Avoliittolaki 234/1929

Bergström, Malin, Fransson Emma, Modin, Bitte, Berlin, Marie, Gustafsson Per, Hjern, Anders (2015) *Fifty moves a year: is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children?* *Journal Epidemiology & Community Health* (69), 769–774.

Bergström, Malin, Modin, Bitte, Rajmil, Luis, Berlin, Marie, Gustafsson, Per, Hjern, Anders (2013) *Living in two homes – Swedish national survey of wellbeing in 12 and 15 year olds with joint physical custody*. *BMC Public Health* (13).

Bildjuschkin, Katriina (2018) *Eropalveluilla kohti sovinnollisuutta*. THL Työpäperi 40/2018.

Bjarnason, Thoroddur, Bendtsen, Pernilla, Arnarsson, Arsaell, Borup, Ina, Iannotti, Ronald, Löfstedt, Petra, Haapasalo, Ilona, Niclasen, Birgit (2012) Life Satisfaction Among Children in Different Family Structures: A Comparative Study of 36 Western Societies. *Children & Society* (26), 51–62.

Broberg, Mari (2010) Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestöliitto, väitöskirja.

Castrén, Anna-Maija (2009) Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) (2009) Vieras perheessä. Helsinki, Gaudeamus. 106–127.

Castrén, Anna-Maija & Högbacka, Riitta (2014) Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksissa. *Sociologia* 51 (2), 106–122.

Castrén, Anna-Maija (2014) Konfiguraation näkökulma perheeseen. Teoksessa: Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (2014) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus, Helsinki, 139–166.

Chambers, Deborah (2015) A sociology of family life: change and diversity in intimate relations. Cambridge, Polity Press.

Faurie, Maija & Kalliomaa-Puha (2010) Jääkaappi, osoite vai sukuside? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä. Teoksessa: Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) (2010) Perhepiirissä. Kelan tutkimusosasto, 28–61.

Feinberg, Mark & Kan, Marni (2008) Establishing Family Foundations: Intervention Effects on Coparenting, Parent/Infant Well-Being, and Parent–Child Relations. *Journal of Family Psychology* 22 (2), 253–263.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2018) Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Helsinki, Gaudeamus.

Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaranieniemi, Leena (toim.) (2012) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Vastapaino, Tampere.

Forss, Anne & Säkkinen, Salla (2016) Lapsen elatus ja huolto 2015. Tilastoraportti. Helsinki, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Fransson, Emma, Sarkadi, Anna, Hjern, Anders, Bergström, Malin (2016) Why should they live more with one of us when they are children to us both?: Parents' motives for practicing equal joint physical custody for children aged 0–4. *Children and Youth Services Review* (66), 154–160.

Goffman, Erving (1974) *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston, Northeastern University Press.

Gubrium, Jaber & Holstein, James (2003) *Postmodern Interviewing*. London: Sage.

Hakalehto, Susanna (2016) Lapsen edun arviointi korkeimman oikeuden perheoikeudellisissa ratkaisuisa. *Defensor Legis* 2016 (3), 427–455.

Hagqvist, Curt (2015) Family residency and psychosomatic problems among adolescents in Sweden: The impact of child-parent relations. *Scandinavian Journal of Public Health* 44 (1), 36–46.

HE 88/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hiitola, Johanna (2015) Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Tampereen yliopisto, väitöskirja.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2017) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Gaudeamus.

Hokkanen, Tiina (2005) Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteistyövanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylän yliopisto, väitöskirja.

Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (2014) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus, Helsinki.

Jallinoja, Riitta (2014) Sosiaalisten sidosten tutkimisesta. Esimerkkeinä perhe ja suku. *Sociologia* 2014 (2), 168–174.

Jallinoja, Riitta (2014) Teoria universaalista perheestä. Teoksessa: Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (2014) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus, Helsinki, 18–34.

Johansson, Thomas & Andreasson, Jesper (2017) *Fatherhood in Transition: Masculinity, Identity and Everyday Life*. Palgrave Macmillan Limited.

Juurikko, Annika & Kalmari, Hanne (2016) Erotilanteen palveluilla kohti sovinnollisuutta. Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi. Projektisuunnitelma. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/15/article-977>. Luettu 2.3.2019.

Karttunen, Risto (2010) Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopisto, väitöskirja.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2009) Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa: Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli, Pösö, Tarja (toim.) (2009) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä, PS-Kustannus, 131–159.

Kotikuntalaki 201/1994

Kurki-Suonio, Kirsti (1999) Äidin hoivasta yhteishuoltoon – lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus. Helsingin yliopisto, väitöskirja.

Kuronen, Marjo (2014) Perheen ideologinen tuottaminen. Teoksessa: Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (2014) Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus, Helsinki, 81–98.

Kääriäinen, Aino (2008) Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun Keskusliitto, Neuvo-projekti.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta (1983/361)

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019

Lapsen oikeuksien komitea (2011) CRC/C/FIN/CO/4, kohdat 30–32.

Lastenvalvojat ry (2017) Lapsenhuoltolain uudistaminen. Lausunto.

Linnavuori, Hannariikka (2007) Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylän yliopisto, väitöskirja.

Linnavuori, Hannariikka (2018) Vuoroasumisen kokemus lapsuudesta varhaisaikuisuuteen. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.) (2018) Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Helsinki, Gaudeamus, 23–51.

McIntosh, J., Smyth, B., Kelaher, M., Wells, Y., & Long, C. (2011) Post-separation parenting arrangements: Patterns and developmental outcomes. Studies of two risk groups. Family Matters (86), 40–48.

Miettinen, Anneli, Saarikallio, Torp, Miia (2018) Etuusjärjestelmä ei tunnista lasten vuoroasumista. Sosiaalivakuutus 1/2018. Saatavilla verkossa: <https://sosiaalivakuutus.fi/etusjarjestelma-ei-tunnista-lastenvuoroasumista> (viitattu 2.3.2019)

Moring, Anna (2013) Oudot perheet: Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa. Helsingin yliopisto, väitöskirja.

Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli, Pösö, Tarja (toim.) (2009) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä, PS-Kustannus.

Nielsen Linda (2014) Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children, Journal of Divorce & Remarriage 55 (8), 613–635.

Nurmi, Jari-Erik, Ahonen, Timo, Lyytinen, Heikki, Lyytinen, Paula, Pulkkinen, Lea, Ruoppila, Isto (2014) Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä, PS-kustannus.

Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) Perhe murroksessa –kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 16–38.

Oikeusministeriö (2017) Lapsenhuoltolain uudistaminen. Työryhmän mietintö 47. Helsinki, Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö (2014) Tietoa perheasiainsovittelusta. Oikeusministeriön esitteitä.

Oikeusministeriö (2013) Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu käräjäoikeuksissa 1.1.2011–31.12.2013. Loppuraportti. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013.

Oikeusministeriö (2007) Oikeusministeriön ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi Oikeusministeriö 2007:2.

Parsons, Talcott (1964) *Social Structure and Personality*. New York, The Free Press.

Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin Marja (toim.) (2001) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. PS-Kustannus, Jyväskylä

Pere, Pekka (2017) Sopuisuus vuoroasumisen edellytyksenä. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 25 (1), 57–60.

Peräkylä, Anssi (1990) *Kuoleman monet kasvot*. Tampere, Vastapaino.

Puroila, Anna-Maija (2002) Erving Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä. *Lapin yliopisto, tutkimusraportteja ja selvityksiä* 41.

Pösö, Tarja (2012) Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi, Leena (toim.) (2012): *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö*. Vastapaino, Tampere, 75–97.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokangas, Elina (2001) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa: Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin Marja (2001) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. PS-Kustannus, Jyväskylä, 235–256.

Rissanen, Antti, Kääriäinen, Aino, Rantala, Kati, Sarasoja, Laura (2017) Vuoroasumisen periaatteet ja sopiminen vanhempien ja viranomaisten käsityksinä. *Janus* 25 (1), 38–56.

Rissanen, Antti (2016) Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen - erityistarkastelussa vuoroasuminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (3), 247–258.

Ritala-Koskinen, Aino (2009) Kuinka uusperhe kesytetään? Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) (2009) *Vieras perheessä*. Helsinki, Gaudeamus, 128–145.

Salminen, Kirsikka (2018) *Mediation and the Best Interests of the Child from the Child Law Perspective*. *Nordic Mediation Research*, 209–222.

Salo, Sirpa (2011) *Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa*. Jyväskylän yliopisto, väitöskirja.

Sarasoja & Rantala (2015) *Ero lapsiperheessä: Elatus, sopiminen ja vuoroasuminen*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. *Katsauksia* 2015:2.

Segre, Sandro (2012) *Talcott Parsons: an Introduction*. University Press of America.

Silva, Elizabeth & Smart, Carol (1999) The 'new' practices and politics of family life. Teoksessa Elizabeth Silva & Carol Smart (toim.) *The new family*. London: Sage. 1–12.

Silvén, Maarit (2005) Jaettu vanhemmuus – lapsen etu eronkin jälkeen. *Psykologia* 40 (4), 423–426.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) Etuudet ja palvelut lasten vuoroasumistilanteissa (2018) Lasten vuoroasumista selvittäneen työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 18.

Suomen Psykologiliitto ry (2017) Suomen Psykologiliitto ry:n lausunto lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamisesta. Suomen Psykologiliiton kannanottoja.

Saatavilla verkossa:

https://www.psyli.fi/psykologiliitto/liiton_kannanotot/suomen_psykologiliitto_ry_n_lausunto_lapsen_huoltoa_ja_tapaamisoikeutta_koskevan_lain_uudistamisesta.2821.news (viitattu 6.5.2019)

Terävä, Johanna, Kuukka, Anu & Alasuutari, Maarit (2018) Miten lastenhoidon ratkaisuja saa perustella? Vanhempien puhetta 1–2-vuotiaan lapsensa hoitoratkaisuista. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (4), 349–359.

Tilastokeskus (2014) Erolasten arki ei välity tilastoihin. Saatavilla sähköisesti: http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_007.html?s=0 (viitattu 12.1.2018)

Toivonen, Virve-Maria (2017) Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Helsingin yliopisto, väitöskirja.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Valtioneuvosto (2015) Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Helsinki, Valtioneuvosto. Saatavissa https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETT_Y_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b- (viitattu 5.4.2019)

Warshak, Richard (2014) Social science and parenting plans for young children. *Psychology, Public Policy and Law* 20, 46–67.

Widmer, Eric (2010) Family configurations: a structural approach to family diversity. Farnham: Ashgate.

Liitteet

Liite 1

HAASTATTELURUNKO

1. Kuinka yleistä vuoroasuminen tai vuoroasumisen pohdinta on asiakaskunnassanne?
  - Millaisissa tilanteissa perheet, joissa vuoroasuminen on asumisjärjestelynä tai sitä harkitaan, asioivat luonanne?
  - Millaisena vuoroasuminen näyttäytyy teidän työssänne?
2. Mitä myönteistä näette vuoroasumisessa? Entä mitä kielteistä?
  - Millä tavoin perheet järjestävät vuoroasumiseen liittyviä käytännön asioita?
3. Millä tavoin arvioitte sitä, onko vuoroasuminen hyvä järjestely perheessä?
  - Missä tilanteissa vuoroasuminen ei mielestänne ole hyvä ratkaisu?
  - Missä tilanteissa vuoroasuminen on perheelle hyvä ratkaisu?
  - Miten tuotte omaa käsitystänne ilmi?
  - Miten toimitte tilanteissa, joissa vanhempien keskinäiset välit ovat riitaiset?
4. Millaista tukea vuoroasumista harkitsevat perheet tarvitsevat?
  - Mikä on oma roolinne vuoroasumISRatkaisussa?
5. Mitä ajattelette vuoroasumisen kirjaamisesta uuteen lakiin lapsen huollosta ja tapaamisesta?